

Viața la țară

Duiliu Zamfirescu

I

Cum ridici priporul Ciulniței, în pragul dealului, dai de casele boierului Dinu Murguleț, case bătrânești și sănătoase, cum nu se mai întâlnesc astăzi pe la moșiile boierești. De sus, de pe culme, ele văd roată împrejur până cine știe unde, la dreapta, spre valea Ialomiței, la stânga, pe desișul pădurii de Aramă, iar în față pe cotiturile ulițelor strâmbe ale satului.

Toată curtea boierească trăiește liniștită și bogată, cu cârduri întregi de găște, de curci și de claponi; cu bibilici țiuitoare; cu căruțe dejugate; cu argații ce umblă a treabă de colo până colo — și seara, când vine cireada de la câmp, cumpăna puțului, scârțâind neunsă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare, ale căror ciocuri, răsturnate pe spate, toacă de-ți iau auzul. Fără a fi risipă și zarvă, curtea boierească pare populată și bogată.

Într-o zi de vară, pe la vremea odihnei, conu Dinu fu sculat din somn de sunetul clopotelor unor poștalioni ce intrau în curte cu strigăte și saltanat. Atât el cât și nevastă-sa Sofița săriră din paturile lor de cit, și se uitară pe fereastră.

— Iii!... e greu de noi! Tănase Scatiu cu mă-sa!... exclamă boier Dinu.

— Da' nu-i mai zice așa, omule, că te-a auzi a fată... Ia-ți mai bine surtucul și eși-le înainte.

Coana Sofița trecu repede într-o odaie de alături să se mai directice la cap, iar boier Dinu își trase din fugă cizmele (strângând din ochi și blestemând), își luă haina în spinare și ieși să-și întâmpine musafirii.

— Salutare, nene Dinule, zise noul venit, scuturând pe bătrân de mână. Iacătă, am venit cu mama.

— Sărut mâna, coană Prohiro; bre, anul ăsta fac grâu mult, zise Murguleț, sărutându-i mâna cam din fugă.

— Sărut ochii, mamă; da' ce se potrivește, ești fodul, coane Dinule! Uite, zău, maică, zise ea lui fiu-său, parcă văd pe căminarul Tasache Murgu; uite, leit-poleit cum e conu Dinu: nalt, uscățiv la chip, așa smead ca dumnealui și fodul... Lasă, zău, coane Dinule, că sunteți fodui... Auzi, de atâția mari de ani vecini cu moșiile și să nu lovești dumneata o dată pe la mine!...

— Uite, zău, coană Prohiro, ai dreptate; da' nu știu cum s-a făcut...

Vorbind astfel, bătrâna îngălbenea, începea să înghită în sec, se foia fără rost, până ce căzu pe o bancă din cerdac.

— Aoleo, coane Dinule, zise ea repede, făcându-și vânt cu mâna, îmi vine rău...

— Puțin "coneac", strigă fiu-său, ori apă de Vals, repede să ne dea ceva...

Murguleț se repezi fuga la cămară și se întoarse numaidecât cu o sticlă de cogneac, pe care o vărsă mai toată în capul coanei Profira, pe când fiu-său o muncea pe la tâmpile să-și vie în fire.

În vremea asta se arată și Sofița Murguleț.

Ea dete pe bărbați la o parte, sărută mâna bătrânei, o mai strânse de un deget, o mai meremetisi, ce-i făcu, că își veni baba în simțiri.

— Doamne, coană Profirițo, cum stai dumneata afară, soro!... Ia să intrăm înăuntru, că pe nădușala asta te bolnăvești chiar din senin, zău.

Și, ținând pe babă de subsuori, trecură într-o odaie răcoroasă, mare, în care bătrâna păru a se înzdreveni ca prin farmec.

Sofia Murguleț se îngrijea de babă cu un interes nespus. O puse să-și istorisească patima de la descălicătoare, îi dete cafea cu lămâie, pică oțet pe un cărbune sub nasul ei — iar pe de altă parte porunci să aducă tânărului dulceață, cafea, tutun, cu tot dichisul cuvenit.

— Ia spune-ne, coană Profirițo, cum îți vine?...

Aci, începu bătrâna o lungă șiretenie de vorbă:

— Uite, maică, îmi vine așa un "nixis" pe la stomah, și parcă numai ia așa mă zgâlțâie de chiept, și să te ții numa goană la cap, și apoi parcă-mi bate două zbanțuri în tâmple, de mă prăpădesc, maică!...

— Și nu iai nimic dumneata pentru asta?

— Da' câte n-am făcut! N-a cheltuit ghetu băiat o grămadă de bani!... Ba palianuri, ba consulturi, ba doftoru Draci, ba acu cică să iau apă de Vacs...

— De Vals, mamă, o îndreptă fiu-său.

Pe când vorbeau astfel, ușa se deschise de la un iatac din fund, și de sub perdelele albe de țară se ivi un chip rotund de fată, care, dând de obrazurile nouă ale musafirilor, se făcu stacojiu.

— Mămucă dragă... avu ea aerul de a începe.

Dar în mijlocul odăii, se opri în loc, făcu o plecăciune după toate regulile ceremonialului de la pension, și dete năvală să iasă pe cealaltă ușă. Coana Sofița o opri.

— Tinco! Da' nu saluți lumea? Unde te duci?

Fata se opri din nou, nehotărâtă. Obrazul mame-sii luase expresia obișnuită de nemulțumire și descurajare, când i se întâmpla câteodată să se supere, iar conu Dinu se rușinase cu desăvârșire de stângăcia ei.

— Sărută mâna coanei Profirițe, zise mamă-sa.

Un moment, cât mai trecu până să se hotărască fata, coana Profira își înfipse privirile în ochii ei, cu toată răutatea lor bătrânească. Fata auzise vorbindu-se în casă de neamul îmbogățit al Scatieștilor ca de niște mojici renumiți, ieșiți dintr-un vechi vătaf al tatălui lui conu Dinu Murguleț, și a-i vedea în casa lor i se părea o adevărată enormitate. Dar, în cele din urmă, se duse să sărute mâna coanei Profire. Bătrâna o sărută pe obraz, uitându-se la ea lung și scuturându-și valurile de carne de pe trup, de pofta răsului.

— Ptiu, să nu fie de deochi! că frumoasă mai ești!

Fata se duse după aceea la fiul bătrânei și-i întinse mâna cu aceeași reverență; el răspunse tare și sigur de sine:

— Salut!

Apoi, fericită că-și isprăvisse complimentele, se retrase în dosul scaunului lui tată-său, și, după un minut, o șterse.

Coana Profira începu iarăși a râde:

— Cresc, bată-le norocul, ca din apă... Acuma numai bărbat îi lipsește...

Conu Dinu Murguleț își ciugulea unghiile de la o mână, neîndrăznind să privească în fața bătrânei. În fond îl supăra vorba coanei Profire, fiindcă înțelegea unde vrea s-o aducă. Dar nevastă-sa, cu sensul practic al femeilor, da din cap cu înțeleșuri.

— Răul e, zise ea, că nu facem grâu destul.

— Ia lasă, coană Sofițo, răspunse bătrâna, conu Dinu să trăiască! De atâtea mari de ani, de când are moșia de la Eforie pe nimic, bez moșia dumisale părintească, mărita până acum șapte fete.

Pe conu Dinu nimic nu-l supăra mai rău decât să-i fi zis că are moșia de la Eforie pe nimic. Își mușcă din unghii mai adânc și tăcu.

— Așa e, îngână coana Sofița, dar avem greutate: fata la pension, nepotu-meu în străinătate...

— Aracan de mine, maică, da' tot învață? Ce-a mai ieșit și moda asta cu învățătura până la adânci bătrânețe!... Uite, eu pe Tănase al meu l-am pus la treabă de mic copil, și slavă lui Dumnezeu, băiatul a ieșit bun, treaba treabă, plimbarea plimbare. Acu să-i găsec nevastă cumsecade și m-am liniștit. Anu ăsta trebuie să-l însor, că mi-e c-oi închide ochii fără să apuc să-mi văd nepoții... Ce zici, coane Dinule?...

Conu Dinu dete din cap, parcă ar fi zis că așa e, dar că asta nu-i treaba lui.

După ce-și isprăviră cafeaua, Tănase Scatiu scoase o pană de gâscă din buzunar, mătură o enormă țigaretă de chihlimbar cu care fuma, puse pana murdară pe farfuriuță, iar țigareta în toc, și se sculară să plece.

Coana Profira dori să vază pe Tinca la plecare, dar fata nu se găsi nicăierea. Cam înfipță, bătrâna sărută pe conu Dinu pe frunte, zicându-i:

— Așa sunt fetele, marfă scumpă. Ce zici, vecine, nencuscrim?

— Drum bun, coană Profiro. Ia să ridice coșul de la trăsură. Vătașe Taftă, pune mâna, să nu se dea vizitiul jos.

În sfârșit, plecară.

În urma lor, coana Sofița umbla domol în jurul lui bărbatusău, și, cu sfioasă supunere, căuta să-i ghicească gândurile. Dânsul își răsuci o țigară, fără a zice nimic, și intră s-o aprindă. Fumul din salon îl luă de cap.

— Ah! Zi, te rog, să deschidă geammurile.

Nevastă-sa stete un moment la îndoială.

— Au să intre toate muștele, omule.

Murguleț se îndreptă spre masă să găsească chibriturile și dete cu ochii de pana de gâscă lăsată de tânărul Scatiu.

— Deschideți ușile, să iasă mirosul de mitocani! Ia poftim de vezi, zise el făcând explozie, cu brațele încrucișate înaintea penei, cine-mi cere fata. Eu să-mi dau fata la asemenea mojici?... Doar dacă mi-o lua Dumnezeu mințile! Bă-dă-rani!...

Coana Sofița încerca să fie serioasă, deși îi venea să moară de râs. Bărbatu-său se întoarse din nou către dânsa.

— Am moșie de la Eforie pe nimica, ha? De ce nu poștește fiu-său să mă urce la mezat, să-l învăț eu minte!

— Nu, zise nevastă-sa, zâmbind, fiindcă speră să-i dăm fata.

— Să-mi dau eu fata unui asemenea mojic!... Ți-am spus: dacă mi-o lua Dumnezeu mințile, poate.

Apoi urmă a face pași mari prin casă și a trage adânc din țigară, ca și cum maximul acesta de fum ar fi putut reduce firea sa la un minimum de supărare. Coana Sofița trecu pe nesimțite într-o odaie vecină, lăsându-l să-și potolească singur furia.

Conu Dinu, rămas singur, prinse a innoda firul vremilor de azi cu lungul șir al celor trecute, și a se întreba, cu disperarea oamenilor bătrâni, cum era cu puțință ca nepotul vătafului Scatiu (pe care vătaf îl văzuse el însuși în spinarea unui țigan și bătut de un alt țigan cu opritorile de la cai, după porunca lui tată-său, căminarul) să ajungă a cere mâna fetei lui? Și imaginile trecute îi reveneau în minte, slăbite, cu câte o răsăritură de observație copilărească cum le făcuse: bunăoară că pe atunci ploua mai des și mai la vreme. Șezu jos și fuma mai departe din țigara stinsă, sărind cu mintea la nepotu-său Damian, care nu mai venea din străinătate, la soră-sa Diamandula, mama lui Damian, care trăia numai prin puterea imaginii fiului său, la una și la

alta, până ce un pisic, care se strecurase sub scaun, îi atrase luarea-aminte prin îndemânarea cu care se juca cu pana țigaretii lui Tănase Scatiu.

II

Era tocmai să se supere din nou, pe pisic și pe Tănase, când bătu cineva la ușe.

— Poftim! zise el cu glasul trăgănat al boierilor bătrâni.

Ușa se deschise și o femeie tânără intră, închizând-o repede, ca să nu lase muștele înăuntru.

— Sărut mâna, coane Dinule, zise ea, sărutându-i mâna cu adevărat.

— Bună ziua, fetiço, îi răspunse el, dându-i mâna să i-o sărute. Vino-ncoa să te pup pe obraz.

Și după ce o sărută, se uită la dânsa de aproape, ca și cum o cerceta să o cumpere.

— Ce păcat că nu ești băiat, Sașo.

Ea începu a râde, mirată.

— De ce, coane Dinule?

— Ți-aș da pe Tincuța.

— Și eu aș lua-o numaidecât. Numai aș fi cam copt pentru dânsa.

Bătrânul se uită la ea lung, ținându-i mâna într-ale lui.

— Uite, Sașo, poți să te superi, dar eu tot n-o să te las în pace: de ce nu vrei să te măriți, fato?

— Coane Dinule!...

— Bine, bine, nu mai zic nimic, dar să-ți spun drept, nu te pricep.

— Și cu toate astea e așa de ușor! Ți-am spus de atâtea ori: eu am o familie, fără să mă mărit; dacă m-aș mărita, aș avea două, și aș fi, desigur, mamă rea, ori pentru unii, ori pentru alții. Dar, coane Dinule, mi-ai făgăduit să nu mai vorbim despre asta... Acuma am și îmbătrânit, adăugă, parcă nu i-ar fi displăcut, pe cât zicea, să vorbească despre "asta". Eu am venit să-ți spun că te poștește coana Diamandula.

Bătrânul se sculă greoi de pe scaun și porni să iasă, cu aceea pe care voia cu orice preț s-o mărite, când, ajuns la ușe, o opri din nou.

— A, Sașo, nu știi o comedie?... Ghicește... Nici nu-ți trăsnește prin cap: avem un ginere pentru Tincuța.

— Serios?

— Da... un ginere fain: pe amicul meu, domnul Tănase Scatiu.

— Ce?! zise cealaltă încremenită locului.

— Da, junele Scatiu, alegător la colegiul întâi, mare proprietar, mâine poimâine deputat...

— Biata Tincuța!

— Da, și coana Sofița ar fi gata să i-o dea. Dar până n-oi închide eu ochii, Scatiu nu ia pe fata mea, adause, bătându-se cu mâna în piept.

Apoi, ducând un deget la gură, în semn de tăcere, intrară la coana Diamandula.

În fundul unui pat de nuc, cu perne la perete, ședea ghemuită o umbră de femeie, iar pe scaune, împrejurul ei, rude și prieteni. Legată la cap cu o bocceluță de mătase neagră, după moda veche, coana Diamandula își trăgea din când în când ochelarii de pe frunte, legați la spate cu ață, ca să privească pentru a o suta oară o scrisoare a fiului său. Bătrână, bolnavă, surdă, ea trăia, spre minunea tuturor, numai prin puterea unei dorințe: aceea de a mai vedea, înainte de a muri, pe unicul ei copil. Tot ce vorbea, tot ce dorea era pentru el, se ducea către el. Cu trupul istovit de puteri, părea a-și hrăni viața din dor. Câte o rară scrisoare ce venea de la el era citită, recită, învățată pe dinafară de o mie de ori; plicul descusut și pe o parte și pe alta; marca de pe plic

studiată până în firele mustăților regelui Humbert — căci scrisorile veneau din Italia. Când bătrâna era singură cu câte cineva al casei, întreba cu glasul stins:

— Și unde e Neapoli ăsta?

Răspunsul nu-l auzea niciodată, dar înțelegea că trebuie să fie departe, după mișcarea mânei și a ochilor celui ce-i vorbea.

Când intră conu Dinu, ea părea ațipită, cu capul rezemat pe piept. El se apropie de dânsa cu sfială și respect, pe când ceilalți se sculară în picioare.

— Ce dorești, lelță? zise conu Dinu, care-i era frate mai mic.

— Matei nu mai vine... Eu mă duc, Dinule.

— Doamne, cum vorbești dumneata!...

— Mă duc... Dacă mai întârziază două zile, nu mă mai vede. I-ai telegrafisit? întrebă ea, uitându-se în ochii lui.

— I-am telegrafisit.

— I-ai spus să nu întârzieze?

— I-am spus.

— Și ce crezi, c-o să vie?

— Cum, Doamne, să nu vie. Bătrâna începu a plânge, încet, cu suspine înecate. Lui conu Dinu îi deteră lacrămile.

— Mă rog la Dumnezeu să mă mai ție cu zile, până l-oi vedea... zise ea cu greu și găfâind, dar să nu întârzieze, Dinule.

După aceea ațipi iarăși. Sașa și cu Tincuța îi ridicară pernele la spate, și ea păru că doarme. Atunci, unul câte unul, ieșiră binișor și trecură în odaia de alături, unde subprefectul, Mihai, fratele Sașei — un băiețandru de vreo 20 de ani — coana Sofița, soră-sa Elena, de la o moșie vecină, cu copiii ei, stau grămădiți deasupra unui atlas, căutând care este drumul cel mai scurt de la Neapoli la Ciulnița.

— Zău, nenea Matei ăla, zise Tincuța supărată, parcă nu-mi mai e drag.

Subprefectul, un vechi prieten al casei, se uită la ea râzând:

— Lasă, c-am să te spui când o veni.

— Da' poți să mă spui, zise fata roșindu-se; pentru ce nu mai vine?

— Ba vine. N-a telegrafiat că pleacă?

— Sunt trei zile de când a telegrafiat; până acum venea și de la Han Tătar.

— Așa faci?

— Așa, răspunse Tincuța răstit; dumneata nu vezi că tușa nu mai poate?

Mihai desprinsese o oglindă din cui, fără a fi băgat de seamă, și o aduse înaintea Tincuței. Aceasta, roșise deja, se făcu stacojie pe când toți cei de față râdeau. Fata se-ncercă să râdă și ea, dar o podidi plânsul, și repede, ieși și se ascunse la dânsa în odaie. Sașa se uită lung la frate-său, nemulțumită de gluma lui.

— Mihai, astea sunt glume nesărate. Te rog să nu mai faci asemenea lucruri.

— Da' ce-am făcut, maman dragă? Am glumit, zise el, nenorocit că fusese pricina unei asemenea scene.

Sașa ieși și se duse după Tincuța. Când se-ntoarse, îi găsi pe toți tăcând, parcă cine știe ce se-ntâmplase: atâta înrâurire au lacrămile asupra oamenilor. Numai subprefectul, holtei bătrân, călit în ale istericalelor femeiești, cum zicea el, încerca să mai glumească. Sașa luă pe băiat și-l duse, cam vrândnevrând, la Tincuța, să-i ceară iertare.

— Bine, maman, ce-am făcut, ca să cer iertare? zicea băiatul, mergând cam cu sila.

El și cu toți frații chemau pe Sașa "maman".

— Ai supărat pe Tincuța. Eu nu vreau să am copii rău crescuți.

Băiatul se uită lung la soră-sa și se opri în loc.

— Maman, nu mă umili. Viu eu singur să cer iertare.

Soră-sa se gândi o clipă și, parcă mișcată de vorba băiatului, îi îndreptă legătura la gât și porni singură înainte. După câteva minute, el intră în urma ei la Tincuța, și, foarte firesc, îi luă mâna și o rugă să-l ierte. Fata se uita în jos, fără a zice o vorbă.

— Îl ierți, Tincuțo dragă, nu-i așa? o întrebă Sașa.

Tincuța își ridică ochii spre el, bufnind încet, de râs sau de plâns, nu se știa bine.

Astfel se împăcară lucrurile.

Către seară veni o depeșe de la Predeal. În sfârșit, Matei sosea...

Mare gălăgie și bucurie pe toți. Mihai și Tincuța și copiii Elenei voiau să meargă a doua zi la gară. Care mai de care sărea mai sus, țipa mai tare, după cum îl iertau puterile. Vestea fu împărtășită coanei Diamandule de către frate-său. Bătrâna, cu lacrimile înnodate în barbă, se puse să descoase telegrama, literă cu literă, parcă ar fi fost cine știe ce document. Se hotărî ca a doua zi toată suflarea să se reverse la gară. Se făcu socoteala trăsurilor și se văzu că nu era loc pentru toți. Mihai voia să se ducă pe jos; Tincuța călare. Subprefectul le puse trăsura la dispoziție. Sașa pe a sa; dar tot era prea multă lume. Elena se gândi să-și lase copiii acasă, dar o protestație universală se ridică din piepturile gălăgioase ale "țâncăriei", care nu vrea s-audă de o asemenea pozna. Conu Dinu îi împacă pe toți, făgăduindu-le să puie caii la o cloșcărie de brașoveancă, în care intra toată corabia lui Noe.

Era vorba acum să se știe cine rămâne cu coana Diamandula. Elena, fire veselă, se lepădă, râzând pe sub ascuns ca să n-o vadă cumnatu-său; coana Sofița trebuia să meargă; Tincuța ținea să meargă; conu Dinu se cuvenea să meargă. Subprefectul propuse Elenei să rămână el, și făcură mare haz amândoi, spre părerea de rău a celorlalți, cari voiau să știe de ce rîd, ca să rîdă și ei.

— De ce râdeți? întrebă coana Sofița.

Subprefectul o luă la o parte cu mare taină și-i zise la ureche în gura mare: "arde Iașul", ceea ce provocă o mare ilaritate generală și făcu pe coana Sofița să cărăbănească subprefectului o însemnată cantitate de pumni.

Toată lumea adormi în seara aceea fericită. Pentru cei bătrâni revenea un om iubit; pentru tineri, nenea Matei, pe care-l așteptau tot așa de vesel și caraghios precum plecase; pentru copii, un necunoscut, care însă nu mai puțin era nenea Matei, vorbă plină de farmec și noutate.

III

Se legăna ciocârlia în răcoarea dimineții, însoțind de-a lungul Ialomiței trásurile ce mergeau la gară. Copiii, grămădiți câte trei pe capră, se bucurau, tăcuți, de priveliștea cailor. Mihai mâna poștalionul de la trásura lor, curată, lustruită, în care trebuia să se întoarcă Matei. Pe chipurile tuturor se zugrăvea sănătatea și fericirea.

Întinderea câmpului se desfășura într-o nespūsă liniște de vară. De o parte, un lan de porumb își mișca vârful foilor nervoase, dând văzduhului un reflex de culoare verde, ce părea că îngrășe aerul; de partea cealaltă, Ialomița curgea domoală între două maluri joase, lăsând să se vadă o margine de Bărăgan, cu pârloagele sale nestrăbătute, cu suhaturi roase de vite, cu o turmă de oi ce se zărea în fund ca o pată albă, și, mai presus de toate, cu orizontul său înșelător, a cărui dungă închipuită juca în arșița soarelui ca oglinda unei ape. Din prundul gârlei, cireada se urca pe un vad și se îndruma cu greu la pășune. Câte un bou singuratec sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, intrupând în nemișcarea lui pustietatea locului.

Când trăsurile ajunseră la capătul porumbului, trebuiră să se oprească. Jitarul sări din colibă, cu căciula în mână, și deschise poarta de nuiete ce tăia drumul. Un câine slăbănog se repezi la picioarele cailor, lătrând din toate puterile și gata parcă să-i înghită.

Toți trecură dincolo, iar jitarul închise poarta și rămase singur ca mai-nainte, în mijlocul câmpului.

După un sfert de ceas ajungeau la gară.

Tot norodul acesta se revărsă în unica săliță de așteptare ce se găsea, râzând și sărind, spre marea mirare a țăranilor cărauși. Mihai cu surorile lui mai mici și cu Tincuța; Elena cu patru copii împrejur; coana Sofița, conu Dinu și subprefectul; Berlă, jidanul de la han; Tănase Scatiu, care venise călare. Numai Sașa lipsea: ea rămăsese la Ciulniței, să ție de urât coanei Diamandule. Toată lumea se uita la ceasornic cu neastâmpăr: mai sunt zece minute, mai sunt șapte minute. Copiii, neavând voie să iasă pe peron, până la sosirea trenului, țipau în sala de așteptare ca într-o menajerie. Mai sunt trei minute. Clopotul sună. În fundul zării se vede locomotiva devenind din ce în ce mai mare, până se arată întregă. "Dați-vă la o parte, domnilor!" strigă lampistul gării.

Trenul sosește cu repeziciune și se oprește deodată locului, ca un cal dresat. Toate inimile bat cu putere. Copiii, cu mâna dusă la gură, se retrag cu un pas, speriați de zgomot. Toți întrebă: "Unde-i, unde-i?"

La o fereastră a trenului un chip nerăbdător cheamă pe conductor din toate puterile. Până să vie acesta, cei de pe peron au recunoscut pe Matei al lor și s-au grămădit la ușa vagonului.

— Matei! nene! conductor! vin de deschide, domnule! Ioane, ia bagajele...

În încurcătura și-n larma asta, călătorul sare din tren în brațele celor ce-l așteptau, sărutând și îmbrățișând în dreapta și în stânga; "Nene, Matei, dragă", s-aude din toate părțile. Mihai se repede în vagon și apucă geamantanele altor domni, care protestează. Taftă, vătaful, ridică el singur două cufere, pe care le așează cu îngrijire într-o căruță cu boi. Matei urmează a îmbrățișa pojdicul, oprindu-se la fiecare și întrebând "dar tu cine ești, bre?" în hohotele de râs ale respectivelor mame. În cele din urmă se duce cu brațele întinse către un biet creștin, având aerul de a voi să-l sărute, spre marea mirare a acestuia și spre desăvârșita topenie de râs a celorlalți.

— Mai sunt, frate? întrebă el, gata să îmbrățișeze toată suflarea.

În cele din urmă, conu Dinu, ștergându-și lacrămile de râs, îl luă de braț:

— Hai, băiete, hai să mergem.

Pe același drum porniră trăsurile din nou, înșirându-se în goană, unele după altele. De îndată ce Damian rămase singur cu conu Dinu, veselie de până aci dispăru.

— Ce face mama? întrebă el cu nerăbdare.

— E mai binișor, răspuse bătrânul dând din cap. Acuma, că ai venit, are să se însuflețească din nou.

Tăcură amândoi.

— Bre, zise conu Dinu, credeam că nu mai vii! De șapte ani să nu te mai întorci tu pe acasă!...

— Așa e, nene Dinule, dar vream să sfârșesc odată... Acuma sper să nu mă mai mișc. Sunt sătul de străinătate. Vreau să trăiesc cu mama, liniștit.

— O să ai puțin de trăit cu dânsa.

Damian se uită la unchiu-său. Bătrânului îi dedeau lacrămile și nu mai zise nimic. El, de asemeni, își simți pieptul umplându-se de durere și lacrămile urcându-i-se în ochi. Tăcură din nou amândoi.

— Noi ne ducem, zise tot bătrânul după câteva minute, bătându-l cu mâna pe genunchi; e rândul vostru să trăiți. Cu buruienile astea uscate, noi am crescut și ne-am făcut datoria; acu veniți voi. Să fiți sănătoși!...

Un avânt puternic de simpatie făcu pe tânăr să apuce mâna lui unchiu-său și să i-o sărute. Bătrânul, mai mișcat decât dânsul, bufnea ușor pe nări, privind spre câmp.

— Uite pământul ăsta: m-a făcut să asud; am muncit toată viața pentru el, de cele mai multe ori fără să mă răsplătească; m-am supărat și l-am blestemat, — dar nu m-aș duce de pe el pentru nimic în lume. Nădărduesc că tot așa o să faci și tu și că n-o să mai pleci. Aci suntem născuți și eu și maică-ta și părinții noștri și părinții părinților noștri...

O tăcere de câteva minute înlesni bătrânului să-și înghită nodul de emoție, ce-l îneca, și să urmeze:

— Tu ești singurul băiat din familia noastră. Să rămâi aici, pe pământul ăsta, să nu te miști și să nu-l dai nimănui să ți-l îngrijească, să nu-l arendezi, că arendașii sunt molii — m-ai înțeles?

— Da, nene.

— Și ai să fii fericit, pe răspunderea mea. N-o să ai cafenelele voastre de la Paris și "mazagranurile" lor, nici neramzi ca la "bella Italia", dar o să fii om întreg, n-o să-ți cânte nimeni cu flașneta la ureche, nici n-o s-ajungi să calci pe tureată... M-ai înțeles? întrebă din nou zâmbind și ridicând glasul.

— Ei, acuma ia uită-te ce frumusețe de porumb.

— Da.

În adevăr, ajungeau la poarta jitarului, în marginea de porumb. Soarele se ridicase pe cer, și zăpușeala începea să învâluie câmpul în adierile sale fierbinți. O culoare egală, de un cenușiu trist, vopsea iarba, pământul, semănăturile și numai câte o garofiță sălbatică răsărea, sprintară, din dungile de nisip pe care le lăsaseră inundațiile Ialomiței. Damian se simți deodată reîntors cu zece ani în urmă. Întinderea uniformă a câmpiei, cu gărla placidă alături, i se păru de un farmec nespus; nimic din ce văzuse până aci nu se putea asemăna cu ele. Jitarul deschise poarta în tăcere, urându-i din fugă un "bine-ai venit, cucoane", și rămase în picioare cu căciula în mână, până ce trecură toate trăsurile. Damian își întoarse capul după el.

— Mă rog, nu-i Toader Croitoru?

— Ba-i el, zise conu Dinu mulțumit, ți-l mai aduci aminte?

— Cum să nu mi-l aduc aminte: nu s-a schimbat de loc. Tot jitar e?

— Da' ce-ai vrea să fie? întrebă unchiu-său zâmbind.

— Așa e... Cariera de jitar e cam ingrată: nu se prea înaintează repede într-însa.

Bătrânul râdea.

— Fii liniștit, băiete. E mai fericit decât tine. Are tot ce-i trebuie și nici o grije.

— Se vede că-i trebuie prea puțin lucru ca să fie fericit.

— Asta-i filozofia cea mare, răspunse bătrânul, parcă i-ar fi zis "aicea vream să te-aduc".

— Ba zău, ia spune, cât îi plătești?

— Are zece galbeni pe an simbrie; două păpuși de tutun pe săptămână; o pereche de ȋtari; o glugă și o căciulă, și de mâncare.

— Pește și brânză, zise Damian, aducându-și aminte.

— Da' ce vrei să-i dau? baclavale?

— Ba nu...

— La el acasă mănâncă mămăligă goală... când o are.

Matei se uită la unchiu-său cu părere de rău.

— Am uitat să-ți spun: și opinci câte poștește.

— Da' de ce luxul ăsta de opinci? întrebă tânărul cu oarecare răutate ironică.

— Fiindcă trebuie s-alerge pe jos. ăsta îi este meșteșugul. Apoi, văzând că nepotu-său nu prea părea încredințat de fericirea regimului jitarilor, adause:

— Fii pe pace, el este adevăratul om fericit, nu tu, nici eu. De altfel te vei încredința prin tine însuși. Nu te grăbi să judeci lucrurile, că altfel se văd de departe și altfel sunt. Avem fel de fel de vagabonzi, care vin să le umple capul cu nerozii, dar până acuma, la mine, nimeni nu-i ascultă.

— Socialiști?

— Păi dar cum.

Damian începu să râdă.

— Ia-nchipuiește-ți!... Dacă-aș prinde pe unul odată, ce mai probă de bătaie i-aș da!

Damian râdea din ce în ce mai tare, mulțumit de a vedea pe bătrân verde ca mai înainte.

— Bătaie?!

— Bătaie la scară, și să poftească să reclame.

Tânărul urma a râde și a da din cap cu neîncredere.

— Pre legea mea: bătaie. Tu râzi, da' eu îți spun lucrurile cum sunt. Lasă c-o să vezi. Ai partea ta de pământ de la maică-ta: de ți-o plăcea să te ții de el, o să ai ocazia să le vezi toate astea.

Pe când vorbeau, un călăreț trecu pe lângă trăsură, ca o săgeată. Era Tănase Scatiu, care făcea curte Tincuței prin talentul calului său, al cărui "umbrel" era o adevărată minune. Cu bordul pălăriei răsfrânt pe ochi, cu o batistă fâlfâindu-i la gât, el se ținea pe cal cu mare îndemânare, călărind pe o rână, în mod ștregăresc. Era cam ridicul, fiindcă era înalt din cale-afară și prea copt pentru berbantlăcurile astea.

— Bravo, Tănase, zise Damian zâmbind.

— Îți mai aduci aminte de mitocanul ăsta? întrebă conu Dinu.

— Da' cum să nu-mi aduc aminte: eram buni prieteni. Nu-i prost.

— Nu-i prost, dar e un țărănoi îmbogățit, șiret cât poftești. Ar vrea să-i dau pe Tincuța.

Damian se uita la unchiul său nedumerit. Nu vrea să rănească pe bătrân și de aceea se mulțumi a zice:

— E cam bătrânior pentru Tincuța; e mai mare decât mine.

— E bătrân și bătăran, adăugă conu Dinu, uitându-se cu anevoie peste apă. Tu vezi mai bine: zărești ceva, colo în fund?

— Da, cred că sunt oi.

— Nu, zise bătrânul mulțumit: uite-te bine, vezi?

— Da... colo la stânga...

— Așa. Ce sunt? oi?

— Așa îmi pare.

— Nu; sunt dropii.

Era mulțumit conu Dinu că putea dezvălui comorile moșiei sale. În adevăr, în fund, pe o vâlcică singuratică, o turmă de dropii sta tăbărită, parcă-ar fi fost o turmă de oi. Dragostea de singurătate, atât de nețărmită la mai toți vânătorii, umplea pieptul tânărului de un nespus sentiment de libertate, de recunoaștere de sine, sentiment care în lumea populară se pierde sau se preface în egoism. El tăcu, rătăcindu-și mintea în dungile străvezii ale orizontului. Unchiu-său de asemenea.

Nu se auzea pe tot drumul decât roatele trăsorei tocând și copitele cailor lovind pământul. O pace desăvârșită se coborâse din înălțimile albastre ale cerului. Natura, fecundată de razele soarelui, părea că se odihnește. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucescă. Ialomița curgea, încropită și încetă.

Când ajunseră în vadul Ciulniței, pe care nu mai era nici un strop de apă, Damian văzu satul aninat pe vârful dealului, pe sub care se scurgea pârâul și mergea de se vărsa în Ialomița, când putea, deoarece de cele mai multe ori nu se vărsa nicăieri, fiind sec; văzu curtea boierească cum

o știa, așezată pe deal, fără gard dinspre gârlă, și toate slugile, toți argații ieșiți să-l vadă venind; în dreapta și în stânga, curți țărănești, unde mai peste tot doi sau trei cai, legați de câte un otgon, se-nvârteau pe un vraf de grâu, bătând din cap și din coadă; în vadul gârlei, copii în scutece, lăsați în paza altora ce de-abia umblau în picioare.

— Suntem pe vremea treieriișului, nu-i așa? întrebă Damian.

— Da. Vii cu belșug.

— Ai făcut grâu mult?

— Tot am făcut, dar nu cât trăgeam nădejde. Țăranii au făcut mult, orz mai cu seamă: îi vede Dumnezeu anul ăsta.

La urcușul priporului, toată lumea se coborî din trăsurile și urcă dealul pe jos.

IV

Când ajunseră acasă, toți deteră năvală la coana Diamandula. Bătrâna îi aștepta, stând grecește în fundul patului, cu ochelarii ridicați pe vițele rare de păr și cu o pereche de mătănii în mână. Alături, Sașa lucra la o horbotă.

Când trecură prin coridor, pe dinaintea ferestrelor bătrânei, statura puternică a lui Damian luă toată lumina geamurilor. Sașa zise încet, strângându-și lucrul:

— Au sosit.

Însă bătrâna, pe jumătate oarbă, ghici numaidecât că cel ce venea întâi era fiu-său, fiindcă nimeni din ai casei nu trecea cu capul mai sus de fereastră. Începu a tremura fără putere și a plânge. Damian se duse drept la ea și-i apucă amândouă mâinile, pe care i le sărută cu toată căldura sufletului, mișcat de a o revedea și mai ales de a o revedea într-o asemenea stare: i se părea că scăzuse, se redusese la jumătate din ceea ce era când o lăsase. Lacrămile-i veneau în ochi fără să și le poată opri și se plecă din nou pe mâinile bătrânei. Ea se uită la el, dând încet din cap și de-abia vorbind:

— Bine-ai venit, mamă... Ești ostenit?

— Nu sunt ostenit.

— Dacă ești ostenit, du-te de te culcă.

— Sărut mâna, mamă, nu sunt ostenit.

— Acuma, că te știu aici, mă simt bime. Poți să te odihnești dacă vrei...

— Mai pe urmă. Acum lasă-mă să stau lângă d-ta.

Ea îl sărută din nou și-l lipi de sufletul ei călător, parcă ar fi vrut să-și anine cugetul de corpul puternic al fiului său spre a nu se mai despărți niciodată de el. Se uita la dânsul lung și-l mângâia pe păr și pe umeri, într-o nedumerire de fericire fără înțeles pentru alții, în care regăsea icoana bărbatului ei, mort de demult, icoana lui Matei copil și pe aceea a tânărului plecat în străinătate de ani întregi. Nimic nu i se părea mai frumos, mai nobil, mai dulce, decât chipul aceluia om, idealizat prin 7 ani de depărtare. Când el se scula, ochii ei îl urmăreau prin casă; când îl vedea rânzând, râdea și ea, fără să știe de ce; când ieșea câte un moment să mai respire, întreba încet și cu sfială "unde e Matei? dacă vrea să fumeze, să fumeze aici, că nu mă supără", deși în realitate fumul de țigară o îneca. Conu Dinu veni la dânsa, vesel, și o întrebă tare, ca să-l audă:

— Ești mulțumită?

— Tare mulțumită, mamă.

— Ei, atunci fă-te bine și scoală-te, să ieși la plimbare cu el.

Ea dete din cap:

— Eu bine nu mă mai fac... dar sunt fericită. Măcar câteva zile dacă aș mai trăi să-l mai văd...

Matei strânse mâna, în tăcere, Sașei, care se dase într-o parte. Vorbind amândoi încet, el vroi să facă o țigară, ca apoi să iasă s-o fumeze; însă, negăsind tutunul în buzunar, rugă pe unul din copii să i-l aducă dintr-o haină rămasă afară.

—Nu te-ai schimbat de loc, zise el Sașei.

— Am mai îmbătrânit ceva, răspunse ea, râzând; dar dumneata cu adevărat nu te-ai schimbat de loc.

— Am cam albit, dar altfel cred că nu m-am schimbat.

— Dacă e vorba de asta, eu ar trebui să am 50 de ani. El se uită la dânsa zâmbind, gata să zică o răutate. Sașa înțelese și, roșindu-se, începu a râde:

— Știu ce vrei să zici, dar 50 de ani încă nu am.

Subprefectul se amestecă în vorbă.

— Da, zise el, foarte serios, mata erai abia născută când conu Costică Comăneșteanu a fugit la Constantinopole.

— În 48? întrebă Sașa indignată.

— Apoi ce: să tot fie 40—50 de ani de atunci.

— Tata nici nu se însurase la 48.

— Nu-i așa, coane Dinule? întrebă subprefectul clipind dintr-un ochi.

— Ce? zise conu Dinu.

— Domnul Dumitrescu spune prostii, întrerupse Sașa.

Conu Dinu se apropie de ei.

— Nu vă legați de fata mea, zise el, bătând-o pe umeri. Asta e înger, nu femeie.

— Vai de noi!... adăogă subprefectul, clătînând din cap. Sașa râdea cu voioșie.

— Vezi cum ești, d-le Dumitrescu... Să știi că nu-ți mai fac halva.

— Vai de mine, cuconiță, zise el, sărind de unde se afla și venind să sărute mâna Sașei, matale ești un înger, doi, trei îngeri. Vorbă e!...

Ea îi dete binișor peste obraz.

— Când veniți să mâncați la mine? întrebă ea pe toți.

— Când poruncești, se grăbi a răspunde subprefectul. Sașa, cum sta jos, se uită în ochii lui conu Dinu și a lui Matei. Copilul care se dusesse să caute tutunul venea cu un vraf de hârtii în mână, pe care le găsisese la un loc cu tabachera.

— Zilele astea mâncăm cu toții la noi, zise conu Dinu.

Matei răsfoia hârtiile aduse de copil să vadă ce erau. Printre ele se afla un mic carnet de buzunar, pe care îl deschise și, cetind, începu a râde. Sașa se uita la dânsul, curioasă.

— Ce vrea să zică străinătatea!... Mă temeam să nu mor în vreun colț de pământ, necunoscut de nimeni, mai ales la Neapoli și la Capri, unde se ivise holera din nou...

În același timp întinse carnetul, pe a cărui primă filă sta scris în franțuzește: "Mă numesc Matei Damian, sunt român, familia mea e în România, districtul Ialomîța, gara Ciulniței".

Subprefectul, care sub aparența lui caraghioasă era o fire sentimentală, se uita lung la Matei.

— I-auzi, domnule! apoi să n-o dai dracului, străinătatea, zise el, cu glasul strâns de emoțiune.

— Bine, mă băiete, tu n-aveai pe nimeni, vreun prieten, vreun franțuz de-ai tăi?... întrebă conu Dinu.

— Or vreo franțuzoaică, îi zise subprefectul la ureche.

— Ba aveam, dar fiecare își vedea de ale sale, și numai seara ne întruneam cu toții. De altfel, eu nici nu aș fi putut să umblu veșnic cu dâșii, fiindcă ei își aveau treburile lor: unul era arhitect și altul numismat. Se înfundau la Pompei or la Poestum, și nu-i mai scoteai de acolo. Eu voiam să

mă bucur de toate câte firea și oamenii au grămădit în golful Neapoli. Râmâneam adesea singur, și, de frică să nu mor necunoscut de nimeni, mi-am dat signalmente.

El râse încet, privind înaintea ochilor, preocupat. Ceilalți se uitau la el, fără a zice o vorbă. În câteva minute trecu peste capetele acelor natuiri statornice vedenia străinătății, cu toate grozăviile ei închipuite, și carnetul, adus în vorbă de întâmplare, avu darul de a coborî pe fiecare în sine. Sașa părea mai cu seamă înrâurită de fila din catastif.

— Când mă gândesc, zise ea, că trebuie să trimit pe Mihai în străinătate, m-apucă groaza.

— E!... ce exagerație! Zilele dintâi sunt grele, dar un tânăr le biruiește și pe acelea. În urmă se deprinde atât de bine că nu-i vine să se mai despartă de străinătate.

— Se poate, zise Sașa repede, dar eu nu înțeleg lucrurile astfel: Mihai trebuie să vie în toți anii acasă, aci unde s-a născut, unde suntem noi.

Matei nu mai zise nimic, ci plecă ochii în pământ. Sașa simți că vorba ei avea un înțeles pentru el, se opri deodată, mișcându-se pe scaun fără voie-i. Ochii ei se făcură mititei, blânzi, și ea adăogă:

— O să mă ajuți, nu-i așa, să caut ceva pentru Mihai. Aș vrea să nu-l trimit la Paris... Ce crezi?

— De ce nu?... Cui nu-i aminte de treabă, găsește mijloace de a petrece oriunde.

Ea rămase locului, îngrijată parcă chiar de pe acum de soarta băiatului, și, fără să se gândească, văzând că Matei caută chibriturile, i le dete de pe masă. El ieși să fumeze.

Când se întoarse, mai toată lumea se retrase din odaie. Numai Sașa rămase lângă patul cocoanei Diamandule. Bătrâna adormise din nou, ghemuită în perne, cu capul pe piept.

Matei se apropie binișor de Sașa și îi zise încet:

— Nu ești ostenită?

— Nu, de loc.

— A adormit din nou...

— Da. El se uita la chipul mame-sei, căutând bine să-și aducă aminte de dânsa, cum era când o lăsase, și parcă nu-i venea să creadă că obrazul acela slab, zbârcit, înfundat în colțurile unui guler de pânză descheiat, să fie al ei.

Și cu toate astea așa era. Orbitale mari, deasupra cărora se-ntindeau acum firele rare ale sprâncenelor, rămăseseră tot astfel, iar globul ochiului, mai plin ca oricând, părea că se desprinde din forma lui. Vinele, umflate peste măsură, brăzdau pielea întunecată, pe care, în loc de a hrăni cu sângele ce purtau, păreau a o arde. Era oarecum o lipsă de interes al organelor unele pentru altele, ceea ce aducea o sleire de vitalitate aproape completă. Mai vedea câte ceva, când trebuia să vadă; mai scotea câte un sunet, când trebuia să vorbească; chiar auzea pe ici pe colo — dar nu mai avea vibrarea multiplă și completă a senzațiilor.

Sașa ieșise pe nesimțite. El, rămas în fața bătrânei adormite, i se păru că-nțelege, în toată adâncimea sa, puterea de statornicie a acelor natuiri simple, vesele, ce trăiau numai din devotament, lipite de pământul ce le văzuse născându-se. O suavitate nespusă se răspândea în odaie din niște crăci de sulfină, aruncate în firida sobei. Un aer bătrânesc, dar primitor și prietenos, se desprindea din mobilele vechi de nuc. Aceleași calendare ale lui Nichipercea, pe care le apucase de când lumea, stau teanc pe un colț al scrinului; aceiași îngerași de porțelan, sub sticle; același papuc bătut în perete, cu ceasornicul smălțat; aceleași covoare pe jos — nimic nu se schimbă. Numai mamă-sa se ducea. Mișcat până la lacrimi, luă binișor mâna bătrânei și își lipi obrazul de dânsa. I se părea că atinge un lucru sfânt. O dureroasă și dulce amintire îi răsări în minte, de când mamă-sa îl mângâia pe obraz, copil, și o revăzu, ca atunci, plecată pe marginea patului lui, privindu-l în tăcere. Bătrâna deschise ochii cu greutate, se uită la dânsul lung și iar îi închise.

— Dorești ceva, mamă?

Ea nu răspunse. După mișcarea capului, căzut pe piept, se vedea că respiră încă.

Tincuța intră pe ușa binișor, cu un șorț pe dinainte, roșie la față ca un măr pârguit. Ea venea veselă să-l poftască la masă, dar, văzându-l atât de turburat, se opri lângă el, uitându-se de aproape la bătrână.

— Ce face? întrebă ea încet.

— Îmi pare că doarme.

— Doarme. Vrei să vii la masă?

— Cu cine o lăsăm?

— Vine numaidecât Safta.

Matei se sculă, ștergându-și o lacrimă furișe. După aceea luă pe fată de mijloc și ieșiră. În sală, Tincuța îi aruncă brațele de gât, de-abia ajungând până la el, iar Matei o strânse la piept, sărutându-i părul nebunatic. Se înțelegeau ca doi frați asupra durerii amândorora.

Cu fondul de seriozitate ce se întâlnește la mai toate fetele de seama sa, ea înțelesese într-o clipă cât de puternică trebuie să fi fost simțirea ce făcea pe Matei să-și ascundă lacrămile, și într-un avânt de generozitate, îi veni și ei să plângă.

El se duse să-și schimbe îmbrăcămintea, și apoi șezură la masă.

V

Sașa cu Mihai și cele două surori mai mici, Victoria și Mary, se-ntorceau acasă.

Moșia lor, Comăneștii, era la o jumătate de ceas de Ciulniței. De-abia ajunși, grija lui Mihai fu să întrebe de dejun. Mama Manda, fosta lui doică, iar acum vătășița casei, îi pofti numaidecât la masă. Dar abia coborâtă din trăsură, Sașa fu întâmpinată de vătaful de la arman, care venea să întrebe dacă noua șiră de grâu trebuia s-o facă tot în stânga mașinei sau în dreapta.

— Ți-am spus, Ioane, s-o faci în stânga, ca să vie bine oamenilor de aruncat snopii.

— Dară, cuconiță, da' ne temeam de vânt, că duce scânteile tot în partea aia.

— N-ai decât să fii cu băgare de seamă... Tot așa aruncă scânteii mașina?

— Să-l bată Dumnezeu de neamț, că ne-a stricat-o de ispravă... De când am apucat-o, tot bine a mers. Acu, păcătosul ăsta i-a venit de hac: tot focu iese pe coș.

— Ce-i de făcut?

— Păi eu știu...

El sta lângă ușa, cu pălăria mototol în mână. Sașa rămase și ea locului, gândindu-se.

— N-avem ce face, Ioane: trebuie să răbdăm, că suntem în toiul trebei. Dacă-l dăm afară, unde găsim altul?

— Păi chiar așa...

— Dumneata fă șira în stânga, și lasă, că gândesc eu.

Ion ieși, blestemând pe nemți și pe toate liftele străine. După părerea lui, era mai bun Stoica fochistu, un țigan din sat, pe care și-l luase neamțul de ajutor.

După ce ieși Ion, Sașa se gătea să intre la dansa spre a-și scoate pălăria, când un țăran, care o așteptase rezemat pe vine de peretele casei, intră în sală, cu o puică în mână.

— Bună vremea, cuconiță.

Sașa se întoarse spre el.

— Ce-i povestea, bade Lungule?

— Ce să fie... Sașa își scoase acul din pălărie și pălăria însăși, fără să se mai uite în oglindă.

— Ei, ce-i?

— Păi, ce să fie... uite am adus puica asta.

— Dă-o la Manda și spune ce-i pricina.

— Venisem după vorba noastră...

— Ei...

— Păi, cum ai zice și matale.

— Eu, ce să zic! Ți-am dat-o până acuma de nu mai știu câte ori. Acu să plătești stricăciunile și ți-o dau; altfel, nu. Eu n-am semănat pentru vitele dumitale, bade Lungule.

— Păi, adevărat, cuconiță. Da' ghită nu-i? N-am priponit-o!... n-am legat-o cu cornu de un chicior!... se duce după talanul de buhai, și n-ai ce-i face.

Sașa se-ndreptă spre sufragerie, de unde venea un miros de pâine proaspătă, foarte plăcut. Mihai cu fetele erau deja la masă. Sașa se așeză la locul ei.

— Maman, ne lași să mâncăm mămliguță?

— Eu vă las, dar ce zice miss Sharp?

— Miss Sharp nu-i aici.

— Dar când o veni...

— Parcă noi o să-i spunem ce-am mâncat.

Mama Manda n-aștepta altceva. După câteva minute o minunată fălie de mămliguță, ca aurul, aburea în mijlocul mesei. Mary înghițea cu nespusă plăcere, râzând de art. 8 din cele "zece porunci" ce le lăsase miss Sharp plecând, și care suna foarte limpede: "Not eat mamligutz".

În vremea asta, capul lui badea Lungu se prelinse pe lângă ușori și el se ivi întreg, cu găina la subțioară.

— Masă bună.

Sașa se supără și-și plecă ochii în farfurie. Mihai și fetele se uitară unii la alții, zâmbind, mai ales de creasta găinei, care atârna pe o ureche, ca un fes.

— Ești neagă rea, bade Lungule.

— Moare de foame la obor, cunoniță.

Sașa se sculă de la masă și se duse să-i dea un bilet de liberare de gloabă. Dar pe când badea Lungu ieșea, intra Hermann mașinistul, murdar și uns de untdelemn până și pe urechi. Era ca de obicei beat.

— Ce vrei, domnule Hermann?

— Mă rog de iertare, eu nu poți să slujești pe d-voastră.

— De ce nu poți să slujești?

— Nu dai să mănânci, nu dai se bei, tot sa lucrăm, sa lucrăm.

— Du-te, du-te, că are să-ți dea de toate.

— Mo rog de iertare, nu poți să mai slujești.

— Foarte bine, du-te de te odihnește și vino mai pe urmă să vorbim.

Și astfel îl lăsă bolborosind și se-ntoarse la masă. Neamțul se duse înapoi la arman, unde adormi în paie, pe când Stoica țiganul făcea să meargă mașina. După ce se trezi, nu se mai gândi să plece.

Astfel se petrecea ziua ei, cu preocupările cele mai deosebite între ele, ce alcătuiesc viața unui proprietar de moșie.

Tată-său murise de vreo trei ani, iar mamă-sa cu mult înainte, lăsând-o cu trei frați mai mici. Părinții ei trăiseră la țară, ea era născută acolo, crescută pe lângă tată-său în idei statornice de iubire a pământului strămoșesc. Comăneștenii jucaseră un rol însemnat în toate mișcările naționale. Conu Costică, tată-său, fusese exilat la 48. Doi frați ai lui mai mari, Iancu și Neculai, trăiseră mult timp în surghiun. Astfel că, printr-o înlănțuire firească a lucrurilor, Sașa, orfană, devenise mama fraților ei orfani și păzitoarea numelui și averei ce-i rămăseseră de la părinți.

Numai câteodată, iarna, se ducea la București, unde casa lor se păstra cum fusese pe vremea când trăiau părinții. Starea ei socială de fată mare ar fi fost foarte greu de ținut, de nu ar fi urmat în mod natural din nenorocirile ce o loviseră și devotamentul cu care își crescuse frații mai mici. Numai conu Dinu Murguleț, vechi prieten al lui tată-său, îndrăznește câteodată s-o întrebe de ce nu se mărită.

După-masă, vara, se odihneau câte puțin. După odihnă, Victoria și Mary cântau la piano, iar Sașa cânta și ea sau citea. Miss Sharp, englezoaica ce aveau în casă, era dusă pentru câțiva timp în străinătate, și fetele răsuflau mai liber.

Într-o odaie țărănească, acoperită toată cu lungi fâșii brodate de pânză de casă, Sașa, singură, se uita la un cadru din perete, pe care cu toate astea îl cunoștea așa de bine. Ea părea a căuta în perspectiva lui un orizont nețărnut, către care se duceau gândurile nehotărâte. Era mai întotdeauna așa de ocupată de lucruri reale imediate, încât rar mai avea vreme să viseze. Dar, oricât de rar, o prindea și pe ea dorul de o lume caldă, senină, în care inima i se revărsa în comori de tinerețe. Nimic nu aștepta, nimic nu cerea de la soartă; setea de ideal, în formele ei cele mai neînțelese, se da pe față prin trebuința de singurătate. Așa cum sta, singură, uitându-se în fundul cadrului de pe perete, îi veni să cânte, și, de-abia deschizând gura, mai mult în gând, zise o strofă. Apoi, trecând la piano, îl deschise:

La izvor ședea copilul
El cuminte împlătea
Și privea la floricele
Cum izvorul le ducea.
Astfel curg a mele zile
Ca și apa de ușor,
Tinerețea mea se stinge
Ca cununa din izvor.

Însoțite de muzică, vorbele lui Schiller căpătau un farmec adânc. Înțelesul lor se mărea poetizându-se. "Tinerețea mea se stinge" lua o expresie de durere sfâșietoare, care, pornită din sufletul ei, se răsfângea asupra-i, mișcând-o până la lacrimi.

Pe când ea cânta, fetele cu Mihai se apropiaseră binișor de ușe să asculte. Când încetă din cântec, ei izbucniră în aplauze, și, râzând, deteră năvală înăuntru. Sașa se uita la ei cu ochi buni. Mihai o rugă să mai cânte. Ea mai făcu câteva acorduri, apoi, sculându-se, veni să șază pe sofa ca mai înainte cu brațele încrucișate pe genunchi. Copiii nu mai îndrăzniră să zică nimic.

VI

La Ciulniței, bătrâna mergea din ce în ce mai rău. Istoveala puterilor devenea pe fiecare zi mai mare.

Matei nu se dezlipea de la capul ei. El însuși era într-o stare de plâns; pe de o parte osteneala, pe de alta durerea de-a pierde pe mamă-sa îl doborau. Coana Diamandula numai când și când deschidea ochii spre a se uita lung la ei, și iar îi închidea. Câteodată întindea mâna cu anevoință până la marginea patului, parcă l-ar fi căutat, și dacă el nu era acolo, s-o întrebe ce dorește, ea îl chema încet: "Matei, Matei!"

Câteva zile după sosirea lui, pe când el sta cu toți ai casei, cu Sașa, Mihai și ceilalți, fumând — mătușe-sa, coana Sofița, care rămăsese să-l înlocuiască lângă bătrână, veni repede și cam speriată la el, spunându-i că-l cheamă mamă-sa. Toți se sculară în picioare, tăcuți.

Bătrâna sta cu anevoință pe un cot, așteptându-l. După ce Matei se așeză lângă pat, ea spuse coanei Sofița că dorește să rămână singură cu el.

Când ceilalți se retraseră, ea își rezemă capul din nou pe perne și luă binișor mâna tânărului într-ale ei. Pe când el credea că doarme, dânsa deschise ochii, se uită lung la el, apoi în podele, și oftă adânc.

— Dorești ceva, mamă?

Ea făcu semn că da. Apoi, cu fața udată de lacrimi, se întoarse spre el și zise:

— Aș dori să nu mor așa repede. Nici nu te-am văzut bine...

— Doamne, mamă, ce vorbești! Ai să te îndreptezi și-o să trăim amândoi...

Ea făcu o ușoară mișcare din cap, iar pe gura ei pungită reveni pentru o clipă un zâmbet fin de neîncredere, din care Matei recunosc pe mamă-sa de demult, mai bine decât din tot restul persoanei ei de astăzi.

— Mă duc, dragu mamei... Deseară, mâine, când mi-o suna ceasul... Voiam să te rog să nu mă uiți detot, să-ți aduci aminte de mamă-ta, că tare mi-ai fost drag... Aș fi vrut să mai trăiesc două-trei zile... Nu se poate să mai chemi vreun doctor?

El era înecat de plâns. Îi zise cum putu, că se duce să telegrafieze la București pentru doctori. Ea însă îl opri.

— Îmi vine dor de viață, așa, copilărește... Aș vrea să te mai văd, dar nu se poate. De-acuma numai pe ceea lume... în voia Domnului...

Păru iar că adoarme. După câțva timp, deschise ochii din nou și se uită iar lung la el.

— Matei!...

— Ce dorești, mamă?

— Aș vrea să te însori după moartea mea. M-am gândit în toate felurile pentru tine, și socot că tot mai bine e să fii însurat. Am câteva dorințe, pe care te rog să le împlinești. Iacăta cheia asta de la lada de fier, de acasă, care-i dată în seama lui Neculai: într-însa sunt toate hârtiile și banii rămași de la tată-tău. Eu n-am putut să-ți agonesesc nimic, ba cu boala mea, ba cu nevoile, ba cu... multe de toate.

După ce se odihni puțin, urmă:

— Ai bonurile de la împrumut neatins, ba și cupoanele lor de vreo doi ani... Tu ești bărbat... îți rămâne moșia de la mine, pe care să dea Dumnezeu s-o stăpânești ani mulți cu bine. Dinu e cam încurcat, cu moșia de la Eforie. A avut ani răi... Trebuie să-ți spun că adesea Dinu și-a trimis bani, fiindcă eu de când sunt bolnavă nu mai pot ține socoteli. Neculai știe rostul trebiilor... Te-aș ruga să ajuți pe Dinu...

— Da, mamă, tot ce-i dori.

— Tincuța se face mare. Am auzit c-o cere Scatiu... Ajută pe Dinu s-o mărite. Tincuța e pentru tine ca o soră... Nu-i așa?

— Da, mamă.

Ea se întoarse cu capul spre partea cealaltă, strânse din ochi cu o vădită durere și, tot ținându-i mâna, fără a-l vedea, urmă:

— S-o înzestrezi... cu cât vei vrea și vei putea.

Apoi tăcu. El aștepta, cu capul plecat spre dânsa. După câteva minute o văzu întinzând degetele de la mâna rămasă liberă, către perna de la perete și culegând un mic fulg, pe care îl suflă în aer. În mintea amândorora treceau lucruri ciudate, străine de solemnitatea tristă a momentului. Gândul bătrânei, liberat deocamdată de durerea fizică ce o stăpânea, rămânea plutitor în aer și se anina de fulgul de pe pernă; gândul lui, încremenit de apropierea morții, se destindea prin curiozitate și urmărirea pe acela al mamei-și, ocupat de un fulg.

— Așa este: nici atât nu facem.

El o asculta, nedumirit.

— Ce zici, mamă?

— Nimic. Îmi făgăduiești?

— Tot, mamă dragă. Te simți mai bine?

Ea își întoarse chipul din nou către el, cu o nespusă expresie de blândețe și de milă.

— Tare îmi pare rău că mor.

Un val de durere se urca din piept în gâtul lui, și-i veni să plângă cu hohot. Ea îl privea lung și limpede, parcă ar fi redobândit într-o clipă vederea tinereței.

— Doresc să rămâi aici, pe pământul ăsta... să nu te duci departe de mine. Ce-ai învățat să-ți fie de sprijin sufleteș, iar viața să ți-o petreci pe locurile astea. Apucă-te de moșie. Îngroapă-mă lângă tată-tău... și apoi însoară-te.

El, neputând vorbi, făcu un semn cu mâna, ca și cum ar fi zis că nu se gândește la asta. Dânsa stăruia.

— Nu, băiete. Trebuie să te însori. Așa e șartul vieții... Caută înprejurul tău fericirea. Aș dori să mă ascuți.

— Da, mamă.

— Însoară-te cu cine vrei, numai însoară-te.

Apoi, parcă ar fi vrut să spuie ceva mai de-aproape, se lăsă cu capul jos pe pernă.

— Aș vrea să te rog să faci o încercare; caută de cunoaște bine pe Sașa. Ce drag mi-ar fi fost s-o am noră!... Nu-ți zic numaidecât s-o iei. Tu ai poate simpatiile tale... Ești bărbat și trebuie să fii liber s-alegi. Dar gândește-te la vorba mea, îmi făgăduiești?

— Da.

— Acuma Dumnezeu să te binecuvinteze...

Și încet, prelung, ochii se închiseră. Până seara nu mai dete semne de viață. Noaptea trecu, lungă cât un veac pentru toți. Matei nu se putea dezlipi de lângă pat, fiindcă bătrâna, care nu mai înțelegea nimic, părea că avea o vedere sufletească pentru fiul său și îl simțea când era lângă dânsa sau când se depărta.

Despre zori, o mișcare neobișnuită se produse. Păru a se întinde sub așternut, își răsturnă capul pe spate și oftă adânc. Matei se sculă de lângă pat și deșteptă pe unchiu-său, care dormea într-un colț de canapea.

— Ce-i?

— Nene Dinule, ia vino... Bătrânul se apropie cu grabă de patul surore-sei, și văzândo țeapănă, cu gura pe jumătate deschisă, înșelese. El se întoarse către Matei, domol, și îi zise:

— A luat-o Dumnezeu.

Apoi îi destinse brațele și i le așeză de-a lungul trupului. După aceea se plecă cu greutate pe una din mâinile moartei și o sărută, gâlgâind de înecăciunea plânsului.

— Surioară, surioară, te-ai dus și d-ta!

Și cu mâna la gură, încovoiat de durere, rămase în picioare lângă pat, clătinând din cap.

Matei căzuse în genunchi lângă căpătâiul moartei, și nu se mișcă de acolo până ce unchiu-său nu-l ridică de jos, ducându-l într-o odaie de alături. Bătrânul, în vremea asta, desprinsese o iconiță din perete și o pusese pe pieptul sorăsei. Lumina candeliei se îngâna cu lumina zorilor. Pe fereastră se vedea cum se ridică din pământ aburul vioriu al dimineții. Din dunga orizontului năvăleau raze roșiatice, ca niște sulițe de foc, umplând cerul de căldură. Revenea viața, se redeștepta firea indiferentă, pentru a împlini menirea legilor sale.

A treia zi un lung șir de lume se ducea tăcută după moartă, la groapă. Tot satul era de față, fiind "sora boierului" un suflet blagoslovit.

Deși de dimineață, era cald. Cei patru flăcăi ce duceau năsâlnia se scimbau cu alți patru, și, fiindcă urcau la deal, cu alții și iar cu alții. Astfel, mai toți bărbații ajutară la urcuș. După ce-și făceau rîndul, treceau în urma convoiului, ștergându-se pe frunte de nădușeală, cu mâneca albă a cămășii. Unii tăceau, mergând lăturalnic, alții vorbeau între ei de lucruri serioase și fără nici o legătură cu împrejurarea de față. Femeile, cu marama albe pe cap, acoperite până la gură, își arătau pe Matei cu degetul.

— A venit, fă?

— Dară, a venit. Tu nu-l vezi colo?

— Care, ăla naltu?

— Păi cum: ăla de merge lângă boier.

— A apucat barem s-o vază pe mă-sa?

— A apucat-o. A venit s-o îngroape și iar își ia tălpășița. Cică are muiere și copchii la țara lui.

— Tacă-ți fleanca, fă Paraschivo, zise un bărbat dinaintea ei.

— Păi cum, că mi-o fi frică de dumneata, nea Pârvule.

— Mânca-ți-ar coțofenele gura, că numa pământul o să ți-o astupe.

— Ia vezi-ți de treabă, mă nea Pârvule.

Omul o înjură între dinți și-și căută de drum.

Matei, cu conu Dinu, coana Sofița, Sașa, subprefectul, Tănase Scatiu și mai mulți vecini de prinprejur, mergeau în urma năsâlniei, pe jos, cu gulerul cămășii în negru, cu capul gol la soare. Când și când se auzea glasul popei, ori al diaconului, bombănind. Prapurii străluceau la lumină, cu marginile lor aurite. Două lumânările, aprinse în niște felinare prăfuite, tremurau din flăcările lor palide. Colacii umpleau o masă întregă. Coliva, cu zahărul vopsit, care încerca să dea chipul răposatei, se topea.

Cu greu și zăpușală se ajunsese în culmea dealului, unde era țintirimul. De când legile nu mai iertau să se îngroape în curtea bisericeii, murise dintre ei numai tatăl lui Matei și mai în urmă Comăneșteanu. Un zăplaz înalt înconjura țintirimul de toate părțile și se-ncheia într-o poartă acoperită cu sițe, peste care era o cruce de lemn.

Când intrară înăuntru, o instinctivă neliniște cuprinse pe cei mai mulți. Drumul, cu uniformitatea lui, lăsase timp minților să se desprindă și să alerge după alte lucruri, fără raport cu împrejurarea de față. Aci însă, mărturia zădărniceii chema pe fiecare întru sine. Pe întinderea pământului, nenumărate cruci de lemn, acoperite de două stinghii, arătau locul de odihnă al țăranilor. Morminte vechi, acoperite de iarbă; morminte noi, peste care țărâna uscată se albise; bălării luate din fugă cu coasa și căzute alături, pe drumuri. Peste tot, aer de singurătate și de sărăcie. Câteva flori: stânjenei, busuioc ori nemțoiuțe, răsădite pe morminte de copii, se răsuceau neudate, și cădeau. Mormântul lui Comăneșteanu era înconjurat cu zăbrele de fier și acoperit cu o lespede albă; al lui Damian de asemenea. O mână milostivă le acoperise cu trandafiri.

Groapa bătrânei era alături de a bărbatului său. Slujba se urmă domoală.

Mirosul de tămâie, lacrămile celor de față, vorbele psalmului "la loc de odihnă, la loc de verdeață", căldura, măreau atât de mult teroarea morței că Matei crezu de mai multe ori că n-o să mai poată sta în picioare. Când puseră mâna pe sicriu, ca să-l coboare în groapă, chipul mame-sei, acoperit cu ramuri de rozmarin până peste gură, îi apăru pentru cea din urmă oară. Voiră să îl ia de acolo. El însă se rugă să-l lase până la urmă. Dar când văzu coșciugul în fundul groapei și auzi cea dintâi mână de pământ căzând peste scânduri, își acoperi ochii și izbucni în plâns, căci atâtea mai rămâne firei noastre calde și suferitoare, față cu marea cruzime a legilor naturei.

După ce totul se sfârși, porniră înapoi la vale, spre casă. O țărancă tânără, care își îngropase copilul de câteva zile, sta în genunchi pe marginea mormântului, îndreptând niște tufe de busuioac și jelindu-se cu glas mare, lung și târâgănat.

Astfel se despărți el de mamă-sa, pentru totdeauna.

VIII

După o săptămână petrecută în liniște la unchiul său, Matei se mută în casele părintești.

Moșia Ciulniței rămăsese de la bătrâni celor doi frați, conu Dinu și coana Diamandula. La măritarea acesteia, părinții îi zidiseră o casă în marginea cealaltă a satului și-i daseră zestre o parte din moșie. Aci trăia ea cu bărbatul ei; aci se născuse și crescuse Matei, copil. Însă în vremurile din urmă, coana Diamandula, bătrână și tot bolnavă, se mutase la frate-său, unde am găsit-o, iar în casa ei venise să locuiască o rudă a coanei Sofițe, Nae Eftimiu, care era însărcinată să îngrijească și de pământ.

Matei găsi casa ținută bine, curată, lustruită de ți-ar fi fost drag să stai în ea, chiar nefiind a ta. Odaia mame-sei se păstra neatinsă. El se așeză într-o alta, vecină, fără a strâmtora pe Eftimiu și pe femeia lui. Aceasta era o persoană politicoasă, îngrijită în îmbrăcăminte, cochetă chiar, cu unghii lungi, cu pieptănătura la modă, umblând toată ziua cu câte un roman la subsioară. Era oarecare nepotriveală între starea lor de familie scăpată, ajunsă a îngriji de averea altuia, și pretențiunile doamnei Eftimiu; dar lucrul se putea explica prin aceea că nu aveau copii și că erau rude de aproape cu coana Sofița.

Nae Eftimiu părea omul cel mai smerit din lume. Nu sta niciodată jos înaintea lui Matei, nu fuma față cu el, nu-l chema pe nume, — dar în schimb ținea toate socotelile moșiei într-un hal de încurcătură de nu le mai da nimeni de capăt. Cu o frunte mare, pe jumătate albă, iar jumătate neagră de soare, cu niște ochi spălăciți, cu o barbă roșcovană, îmbâcsită de praf și de fum de tutun, el era numai cu numele capul familiei, fiindcă de fapt nevastă-sa, Aglaia, ducea toată treaba.

Era însă trist halul în care se găseau celelalte acareturi ale moșiei. Hambarul de la arman, de zid puternic, se dărăpăna; leșile se povârniseră într-o parte; fânăria era vraiste, așa că toate vitele din sat se hrăneau iarna din clăile lor, cari, roase la rădăcină, rămăseseră ca niște ciuperci; numai lăptăria era mai cu îngrijire ținută, fiindcă văcărița Floarea și baciul Micu, amândoi de pe locurile Făgărașului, se aveau bine împreună. Bărbatul Floarei, Stângă, era herghelie și, așa, petrecea toată viața pe cal, pe când baciul se înfrupta din bunurile lui. Își aduse aminte că baciul era încurcat cu Floarea încă de când plecase el în străinătate, și că răposata coana Diamandula vrea chiar să-l dea afară, dar că el, Matei se rugase să-l lase în pace, fiindcă îi era drag baciul, voinic, frumos, cu plete lungi sub căciulă, și mai cu seamă fiindcă știa să cânte din caval și să spuie niște minunate de povești, de l-ai fi ascultat toată vremea. Dar și aci, lețurile de la țarcul oilor erau înlocuite cu nuiete necojite; casa lăptăriei era lipită cu îngrijire, dar nevărută; stuful de pe coșare înlocuit cu rogoz. Părea că un arendaș lacom lăsase totul în păraginire, numai să se îmbogățească.

Încetul cu încetul, Matei se puse să îndrepteze lucrurile. La început vorbi lui unchiu-său, dar înțelese repede că din partea ceea nu era nimic de sperat. Conu Dinu înălță din umeri, ca și cum ar fi zis "n-am ce să-ți fac, din pricina mătuși-tei".

— Am avut tot ani răi, adăugă el cu glas tare, parcă s-ar fi temut să nu fi zis prea mult cu umerii. Apoi, după un minut de tăcere, se plecă spre el:

— Acuma ești stăpân: fă ce vrei.

El se gândi să se ducă la proprietarii vecini să vadă cum merg lucrurile.

În adevăr, după vreo câteva zile ieși pe jos să meargă la Sașa. Se lăsă drumului, așa cum îl știa odinioară, și ajunsese pe culmea dealului. Dincolo, pe vâlcea, se vedea satul Comăneștii, a cărui biserică, acoperită cu tinichea, strălucea la soare.

Cu umbrela în mână, el mergea domol, trecând cu capul plecat pe lângă cimitir, unde mamă-sa odihnea pentru vecie. Ce lucru neînțeles mai e și viața asta! Până ieri dus de vârtejul lumii pe țărături depărtate, vesel, fericit și nedorind alta decât a se întoarce la vatra părintească. Acum, aci, la casa lui, dar rămas singur, cu umbrele sălciilor în cale, cu întinderea miriștelor de grâu, pe care stau la linie clăile de snopi necărate, întrebându-se ce avea de făcut ca să-și îplinească rolul pe pământ și făgăduința dată răposatei mamă-sei. Câmpul ars de soare, locuințele sărace ale țăranilor, starea lucrurilor de pe moșia lui nu-l puteau lumina asupra modului cum se poate cineva îmbogăți din agricultură și, mai cu seamă, cum poate trăi o viață întreagă în asemenea lungă și tristă uniformitate. Astfel gândind, își aduse aminte de vorba mame-sei de a lua pe Sașa, și, instinctiv, se opri locului, ca și cum mergerea lui la dânsa ar fi putut fi socotită ca un început de punere în lucrare a acestei idei. Înainte de ce-i zisese bătrâna, nici prin minte nu-i trecea de însurătoare. Și chiar acum se simțea foarte departe de un asemenea proiect. Dorea să trăiască liber, să alcătuiască averea la loc, să ajute pe țărani a ieși din mizerie, se gândea să le facă școală și să-i vadă înflorind; apoi, iarna, ar fi mers s-o petreacă în străinătate. Însă Sașa era simpatică, o cunoștea de atâta vreme, și ar fi fost păcat să rupă o relație atât de plăcută. Merse prin urmare mai departe.

Un perete întreg de iederă se înfățișa ochiului, pierzându-se într-un șir de plop, cari întindeau linia de verdeață pe tot lungul grădinei. O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn, cu niște tumurugi de stejar cât buțile. O îndoită alee de tei ducea de la poartă la scară. Aci se vedea numaidecât că un stăpân harnic cheltuiuse bani cu gust. Matei cunoștea casa Comăneștenilor, dar acum se părea a avea un aer mai tânăr, mai elegant; găsea brazde de flori, iar printre brazde pietriș, toate ținute cu îngrijire și udate.

Când intră înăuntru, un om îi ieși înainte zâmbindu-i cu bunătate:

— Sărut mâna, coane Matei.

— Mulțumim dumitale, Turică.

— Tot mă cunoaște boieru.

— Cum să nu te cunosc. Ești în slujbă la conia?

— Dară, conașule.

— Da' acasă-i dumneaei?

— Acasă, poftiți. Turică fusese fecior la ei mulți ani. Matei se opri în cerdac la umbră.

— Ce-ți face femeia? Știi că mi-a fost doică?

— A murit, sărmana. Da' până a închis ochii v-a tot pomenit.

— Sărmana!... Dar copiii?

— Unul l-am așezat la Călărași, ciubotar, că așa s-a tras el la "manufactura" asta; Ilie e vizitiu la domnu prefect, iar Pascu l-a luat la "lecrutație"... Da' să mă duc să chem pe duduca.

Pe când el vrea să plece, Sașa venea să vadă cu cine stă Turică de vorbă. Când dete cu ochii de Matei, rămase un moment nedumerită, apoi veni către el repede cu mâna întinsă.

— Ce plăcută surpriză! Nu mă așteptam deloc... Am ieșit să văd cu cine vorbește Turică, fiindcă trebuia să vie morarul, căruia aveam să-i dau o gură bună. Era s-o primești dumneata.

Pe când vorbea, își strângea părul la tâmpole, râzând.

— Vrei să intrăm înăuntru? ori stai mai bucuros afară? Fetele s-au dus să se scalde, cu Tincuța, iar Mihai e pe moșie.

— Să stăm mai bine afară, dacă se poate.

— Cum nu. Viu numaidecât. Vrei să chem pe Turică să-ți mai spuie radicale?
După câteva minute se întoarse cu o cutie de "table" la subsioară și cu un borcânel de tutun. Se vedea că trecuse în fugă pe la oglindă, spre a-și strânge șuvițele de pe frunte.

— Joci tablele?
— Îmi pare rău, dar n-am nici idee.
— Trebuie să le înveți. Fără table, viața la țară duce la suicid. Vrei să-ți arăt cum se joacă?
— Cu plăcere. Dar mai întâi trebuie să-ți spun scopul vizitei mele.
Ea mișcă ușor din cap, parcă ar fi zis "aștept". Obrajii ei, cari se coloraseră mai mult ca de obicei, reluau încetul cu încetul seninătatea lor obișnuită.

— Aș vrea să mă înveți cum să caut de moșie, fiindcă de la d-l Nae slabă nădejde...
— Bietul om! e cam simplu, dar cucoana dumnealui e foarte isteată.
— Prea...
— Și vrei serios să-ți cauți de moșie singur? zise ea, ridicând spre el ochii ei limpezi.
— Foarte serios. Vreau să m-așez la țară, să trăiesc în pace... Îmi pare c-ar fi mult de făcut.
— E mult de făcut, în adevăr. Însă crezi c-o să ai curajul, dumneata, deprins în lume, să te îngropi la țară?
— De ce nu?
— Eu nu știu: întreb numai. Viața de agricultor are părți frumoase, dar are și atâtea urâte!... Afară de asta, cum o să te ocupi de interesele dumitale de doctor în pustietatea asta?
— O! doctoria o las la o parte. Dacă voi putea să fiu de vreun folos cuiva pe aci, bine; dacă nu, nu-i nici o pagubă. Vreau să trăiesc la țară. Am făgăduit să nu mă mai duc de pe locurile astea. Sașa se uită în jos, înțelegând cui făgăduise. Ridică încet ochii din pământ:
— Bine, zise ea. Nu crezi însă că ai promis mai mult decât poți ține?
— Nu; și chiar dacă îmi va veni greu, trebuie să-mi împlinesc vorba... De altfel, omul se deprinde cu toate.

O scurtă tăcere păru a îneca pornirea fiecăruia către destăinuire.

— Bine, zise Sașa din nou; eu nu știu multe lucruri; din puținul ce știu cu dragă inimă îți spun. Cu ce să începem?
— Cu ce vrei.
— Să începem deocamdată cu dulceața. Turică își pusese o pereche de mănuși albe și aducea tava cu dulceață și cafea.
— Foarte bine, până aici înțeleg minunat, și sunt cu totul de părerea dumitale.
Ea, servindu-l, părea a se gândi la ceea ce vrea să-i spuie.
— Ar trebui să începi prin a lua socotelile moșiei.
— Mersi. La așa muncă nu mă vâr.
— Cu toate astea, așa ar fi regulat. El își aprinse o țigară, uitându-se la chibritul ce se stingea.
— Așa ar fi regulat, dar cred că e mai bine să nu cercetez lucrurile prea de aproape.
— Pentru ce?
— Așa.
— A!... Atunci ce să-ți spun?
— Să lăsăm trecutul; ce-a fost s-a dus. Cât a trăit mama, l-a lăsat să facă ce a vrut. Unchiu-meu de asemenea, fiindcă e rudă cu mătușe-mea. De acum încolo ce-i de făcut...
— Eu nu știu care sunt intențiile dumitale în privința lui Eftimiu; fiindcă, altfel, ar trebui să începi prin a-l da afară.
— Așa este. Dar la ideea asta iar trebuie să nu ne oprim — cel puțin deocamdată.
— Atunci să-i iei administrația din mână.

— Da.

— Ai să vezi însă că o să fii silit să te ocupi și de socotelile lui, fiindcă ai să găsești contracte făcute, bani dați pe muncă, datorii la țărani.

— O să închid ochii.

— Dacă e așa, cel mai cuminte lucru e să chemi pe oameni într-o duminică la dumneata, să le spui că te-ai hotărât să-ți îngrijești singur de treburi; că, după dorința răposatei, ierți toate datoriile, rupi toate contractele, dezlegi toate învoielile; că ai să faci contracte noi (și să le faci în regulă, fiindcă azi nu mai merge ca în trecut); că oricine ar avea ceva de cerut sau de spus te găsește gata de vorbă. Apoi să le dai de băut și, dacă vrei, să le pui și lăutari...

— Cam greu, acuma.

— Și după toate astea să nu te aștepti la lucru mare. Țăranul are să-ți bea vinul, să joace la horă, să nu-ți plătească datoria, și când îl vei chema la muncă, să nu vie.

— Pentru ce?

— Pentru că așa sunt încă lucrurile la noi. Cauzele sunt foarte multe. Mai întâi modul cum a fost tratat țăranul până acuma; toți din toate părțile l-au mâncat și l-au înșelat cât au putut. Arendașul, fie grec, fie bulgar, fie român, e același peste tot: el nu caută decât să se îmbogățească; dovadă Scatiu și câți ca el. Așa că boierul este socotit de țăran ca dușmanul lui firesc. Mai pune opoziția naturală a intereselor: când se coace grâul nostru, se coace și al lui, și cu toate că a primit bani ca să vie la seceră la cea dintâi chemare, el se duce la grâul lui. În fine, dispropoziția dintre sol și populație: noi n-avem decât 40 de indivizi pe kilometru pătrat, pe când raportul firesc e de 70...

— A!... zise el, zâmbind.

— De ce râzi? întrebă ea.

— Vorbești ca o carte.

Sașa își întoarse încet privirile către mâinile ei. Apoi cu greutate, adăugă:

— Ai dreptate: e prost și pedant ceea ce spun; dar cum să explici asemenea lucruri fără să întrebuițezi vorba de "kilometru pătrat" și alte expresii tehnice, care ar unge la inimă pe Turică dacă ar putea să le rostească? Căci, în realitate, așa e: plugăria se întinde pe fiecare zi mai mult, iar populația nu crește, așa că același număr de brațe trebuie să producă îndoit.

— Dar mașinile?

— Tocmai asta vream să spui, dacă nu râzi de mine. Vream să spun că, pentru a nu se expune cineva să piarză prea mult și spre a nu jefui pe țăran, nu-i rămâne decât: pe de o parte să se poarte bine cu el, iar pe de alta să aibe la îndemână mașini, și să știe să lucreze cu ele, la vreme de nevoie. Am isprăvit. Iară dacă te-ai plictisit, e vina dumitale că m-ai pus să vorbesc.

Ea se sculă de pe scaun, zâmbind, cu bustul drept, încheiat în linii armonice, plin la piept și în umeri, iar la brâu subțire, legat într-o largă panglică de mătase. Era așa de sigură de sine, atât de firește vorbea și se mișca, încât înrăurea pe toată lumea dimprejurul ei.

— Vrei să-ți mai dau ceva? întrebă ea.

— Nu, mulțumesc, îmi ajunge.

— Lasă să-ți dau ceva... dulce, dulce. El se uită la ea lung, zâmbind. Sașa surâse ușor, mișcând din cap ca un copil alintat.

— De la flori și albine.

— Miere?

— Da, miere. Am niște faguri cum e aurul.

— Foarte bine.

Ea se duse înăuntru și după un minut se întoarse cu o farfurie de faguri așa de frumoși că păreau zugrăviți. La subsioară avea un teanc de jurnale și de reviste, pe care le puse dinaintea lui Matei.

— Iată, să nu crezi că sunt așa de spăimoasă în învățături de agricultură. Astea toate sunt reviste speciale, de cele mai multe ori plicticoase, dar bune de trecut vremea la țară. Dacă vrei să le duci Aglaiei!... zise ea râzând.

— Taman!... Romanuri, Cimpoiul, da. E curios câte fleacuri se traduc astăzi. Și creștina asta le citește pe toate cu sfințenie.

— Dar la mine în sat să vezi pe "domnișoara", pe dascăl, pe o soră a lui; toate calendarele, toate comediile de novele și de romanuri cu ilustrații teribile sunt în mâinile lor. Și ce e mai rău e faptul că nu sunt traduceri, ci produceri originale. S-a născut o întreagă literatură de bâlciuri. Revizorul școlar de aici spunea că sunt la București editori și tipografi speciali pentru asemenea lucruri.

— Ar fi un semn bun dacă literatura aceasta n-ar fi primejdioasă; s-ar dezvolta gustul de a ceti.

— În fine, ia revistele mele și nu le da Aglaiei dacă nu vrei; eu le am de la tata, care era abonat la toate; am urmat și eu abonamentele mai departe, pentru Mihai mai mult, care tocmai îmi pare că vine.

În adevăr, se vedea, dincolo de gardul viu, capul băiatului călare.

— Mă rog, vream să te întreb ceva, zise Matei, mai cânti?

— Câteodată.

— Mi-aduc aminte că aveai un glas așa de plăcut.

— Da? Ți aduci aminte?... Când mi se urăște de tot, sau sunt prea singură, mai deschid gura, ca să-mi treacă de dorul lumii.

În vremea asta trăsura cu fetele și Mihai călare intrau pe poartă.

Soarele se pleca spre apus, într-o limpeziciune de aer așa de transparentă că parcă vedeai lumina cum se cerne din înaltul cerului. La umbra caselor, zorelele începeau să-și ridice florile catifelate, ce se acătau ștregărește până și de ulucii streșinilor. Câte o barză grăbită zbura pe jos, întorcându-se devreme la cuib.

Mihai sări de pe cal, sprinten, și alergă să ajute fetelor să se coboare din trăsură. Matei se uita la el cu plăcere, cât era de îndemânat cu femeile, cum se mișcă elegant și firesc. D-abia îi mijea mustața deasupra gurei, mică, ce semăna atât de mult cu a Sașei. Ea părea că ghicește gândul lui Matei, fiindcă se uita la băiat cu mulțumire. Băiatul dete mâna Tincuței, când se coborî din trăsură, iar ea i-o întinse pe a ei, tremurând. O ușoară roșeață se urcă în obrajii fetei. Ele veniră câteșitrele la Matei, râzându-i, vesele ca niște lăstuni, îl scuturară de mână și fugiră înăuntru să-și usuce cele din urmă vițe de păr udate de apă. Mihai șezu lângă dânsul.

— De ce vii așa de rar, zău, nene?

— N-am putut, dragă, până acuma.

— Așa e... zise Mihai, cuprins de respect la ideea morții coanei Diamandula. Dar de acuma o să vii mai des, nu-i așa? Eu am atât de puțin de stat aici!...

— Sper, dacă... sora d-tale îmi dă voie...

— Auzi colo! cum să nu-ți dau voie. El se sculă să plece.

— Dar, mă rog, adăugă el, ținând pe Sașa de mână, cum să-ți zic eu dumitale?

Ea își retrase mâna binișor dintr-ale lui.

— Cum îmi ziceai înainte?

— A! înainte eram doi copii, dumneata mai cu seamă. Ți ziceam Sașa, pe nume. Acum ne-am făcut două persoane respectabile...

— Vrei să zici bătrâne... mulțumesc de compliment.

— Pentru mine aș putea să zic chiar bătrâne. Ea rămase locului, nedomirită, părând a se gândi.

— În adevăr, vremea trece; dar cred că tot poți să-mi zici Sașa, ca-nainte.

— Foarte bine. La revedere.

— La revedere: tablele!...

IX

Pornind de la Sașa, Matei se gândi să se ducă acasă, drept la arie, unde se treiera încă.

De departe se auzea zgomotul mașinei, care, nehrănită de snopi, se învârtea cu o repeziciune strașnică, huind în gol. El știa încă de mult că cu chipul acesta și locomotiva și treierătoarea se strică. Grăbi pasul și ajunse aproape alergând. Se duse drept la mașinist și începu a striga la el. Acesta, spoit pe ochi de cărbuni și plictisit de căldură, înțelese că domnul acela trebuie să aibă vreun drept, de vreme ce porunca cu atâta autoritate, și fără vorbă, apucă mânerul regulatorului și micșoră puterea locomotivei. Fetele de la paie stau rezemate în furcă sau își scuturau testemelele; oamenii erau răzlețiți, unii punându-și cărbuni în lulele, alții stând pe vine la umbra mașinei; trei perechi de boi înjugați la tânjele, se uitau liniștiți în amurgul serii; numai o "tragă" lucra, ducând cotoarele snopilor către șira de paie, ce parte se-nălța în amfiteatru, iar parte erau împrăștiate pe arie. Nici o regulă, nici o autoritate, fiecare umbla de capul lui, cărucioarele ce duceau grâul de la treierătoare la hambar erau sparte și lăsau dâră pe urmă.

Matei, furios, puse mâna în pieptul flăcăului care risipea grâul.

— Măi creștine, nu-i păcat de Dumnezeu să arunci pâinea pe drum? Nu vezi că mă sărăcești?

Omul își întoarse capul domol către dâra de grâu:

— Păi de, cucoane, așa ni le-a dat de la curte.

— Da' tu n-ai ochi să vezi? N-ai gură să spui?

— Ba avem.

— Atunci pentru ce nu vorbești? Unde-i domnul Nae? Flăcăul înțelese că acesta trebuie să fie "cel cu punga" și alergă să cheme pe Eftimiu, care fuma liniștit la umbra hambarului.

— Bine, domnule, ce este asta? Eftimiu venise în fugă și gâfâia.

— Păi... mai aveau puțin și isprăveau. Treaba merge bine...

— Ce fel de bine! Nu vezi cum se risipește grâul? Asta chemi dumneata bine? Paietele astea așa trebuie să stea, împrăștiate pe câmp? Mașina hiuie goală de un ceas, iar oamenii beau tutun?

Eftimiu se depărtă, alergând, și se duse la flăcăii care aruncau snopii:

— Ia dă, măi vere, dă, că ne-apucă noaptea.

Vestea se răspândi numaidecât printre oameni că a venit boierul și fiecare se puse să-și vadă de treabă.

Matei păru a-și aduce aminte de obiceiurile din trecut, când venea în vacanții acasă. Teoreticește i se părea că nu știe nimic, dar când dete cu ochii de arie, recunoscuse o mulțime de lucruri. Astfel, puse pe mașinist să fluiera încetarea și lăsă doi oameni să scuture treierătoarea, iar pe ceilalți îi duse la paie. Ei se așezară unul lângă altul, pe toată întinderea șirei, până-n vârful furcile începură a urca firul auriu și a-l așeza la locul lui. Alți câțiva strângeau cu mătura boabele de grâu căzute în urma cărucioarelor, iar alții, cu lopețile, aruncau gozul de la mașină pe vârful unui vraf. Amurgul se coborâse bine când se opriră din lucru. Neamțul tot țâfnea pe nările mașinei și sfârși prin a fluiera încet și a mișca roata locomotivei. Treierătoarea începu și ea a dudu, și un nor de praf se desprinse din toate încheieturile ei. Muncitorii își băteau mâinile unele de altele sau se duceau la căruța în care era buriul cu apă și se spălau; alții luau apă în gură din bote și, făcând gura ciuciur, se clăteau pe mâni.

La casoaia de la arie, masa era pusă.

Pe trei scânduri de lepșe, așezate cap la cap, stau vreo 15 străchini cu fasole, cu linguri de lemn în dreapta și în stânga, așteptând pe muncitori. Femeia care făcea de mâncare se așinea cu un băț

împotriva a doi cotei ce dau târcoale mesei. Cu picioarele goale, cu catrința sumeasă în brâu, iar pe cap un ștergar alb, ale cărui colțuri erau aruncate pe spate, ea făcea pași mărunței, îndoită de mijloc, și tot bombănea mereu, ocărând pe un om ce-și cocea un știulete de porumb în spuză.

— Arză-te-ar focul de ticălos, c-așa te-am apucat ș-așa o să te las... To, cotei! dare-ar boala-n voi... Așa o să te las: tot de râsul lumii. Că de unde pui mâna pe para, la grec... Băutura o să-ți știe de cap, vai de tine.

Omul răscolea cenușa cu un gătej, mormăind printre dinți:

Cine bate la fereastră,

Nevastă, nevastă...

Ea părea că turbează la auzul cântecului și se repezea la el:

— Unde-s banii de pe cărat, mă, bețivule?

— Am plătit ghiru.

— Bată-ți Dumnezeu ghiru!... Da n-a venit să-ți vândă vaca din bățatură, mă, stricatul.

— Dacă-i "priciptorul bagabont".

— Dare-ar Dumnezeu să ți se usuce gâtul!...

— Pușchia pe limbă-ți.

Oamenii veneau unul câte unul și se așezau jos pe pământ. Femeia le aducea bucăți mari de mămăligă rece, pe care ei o îmbucau cu poftă. Nu se auzi, în vreme de mai multe minute, nici un alt zgomot decât al sorbiturilor. O rădăcină cioturoasă pâlpâia pe foc sub ceaun. Noaptea venea de-a binele.

Matei și Eftimiu mergeau spre casă tăcuți. Eftimiu credea că Matei era supărat și astfel nu deschise gura.

X

Tincuța rămăsese la Comănești, ca de obicei, până după masă. Pe la zece ceasuri, fetele și Mihai porniră s-o însoțească. Ele stau câteștrele în fundul trăsurei, îndesându-se una întralta și râzând. Mihai luase locul vizitiului, pe când acesta sta lângă el pe capră.

Drumul era scurt, de vro jumătate de ceas, dar plin de hopuri și de șanțuri, fiind croit de amândouă familiile prin marginea arătorei ca să fie mai de-a dreptul. De îndată ce ieșiră din sat, trăsură începu să umble ca o corabie. Fetele, aruncate când într-un colț, când într-altul, se prăpădeau de râs, și numai câteodată, când hopul era mai nemilostiv, se auzea câte un glas plângător:

— Mihai! lasă mai încet.

— Lăsați încet, conașule, că se rup harcurile, zise vizitiul.

Băiatul mai ținea caii câte puțin, dar fiindcă atunci fetele nu mai țipau, el iar le da limbă. Trăsura parc-ar fi fost beată, începea iar să se legene. Așa merseră câteva minute, până ce deteră într-un șanț, săpat întradins de oamenii de la plug, ca să nu încalce lumea prea mult pe arătură. Arcurile se izbiră de osie și plesniră. Vizitiul sări numaidecât, scoase un felinar de la capră și se puse să lege foile ce mai rămăseseră întregi. El declară că nimeni nu se mai putea urca în trăsură. Fetele râdeau, dar numai cu gura pe jumătate. Victoria, cea mai blândă, dar și cea mai fricoasă, se supără.

— Doamne, Mihai, că zău, numai de prostii te ții; ți-am zis să te astâmperi. Vezi? acuma ce spunem noi, acasă la mamă?

— Eu nu sunt de vină. Drumul e rău, trăsură veche. Nu vezi ce hârtoape?

— Acuma ce ne facem?

Se sfătuiră cu toții și, după părerea vizitiului, hotărâră să meargă înainte pe jos, cu trăsura goală după dâșii, iar la Ciulniței să lase pe cea stricată și să ia alta, bună, până a doua zi. Așa și făcură. Mihai luă unul din felinările trăsurei, spre a lumina drumul și dându-și brațul unul altuia, lanț, porniră. După câțiva pași, Victoria, care era la una din laturi, se desprinse și veni lângă Mihai, zicând că-i e frică. Tincuța se strânse și ea mai mult de brațul băiatului. Mary de asemenea. El le împacă, rugându-le să se schimbe, cu deplină încredere că lângă el toate primejdiile încetau.

— Întindeți pasul, fetelor. Mary, nu ții regula; stângul, stângul.

Mary sări de câteva ori în loc, până prinse pasul cumsecade. Merseră astfel, tăcuți, o bucată bună. Fiecare căuta să străbată cu vederea întunericul dar lumina felinarului descria o roată galbenă, dincolo de care nu se putea vedea nimic. Trăsura toca în urma lor, împiedicându-i de a auzi ce se petrecea împrejur. Deodată se ivi în roata de lumină un cap de cal, care îi încremeni de frică. Nimeni nu zise nimic, deși inima le bătea cu putere la toți. Era brișca unui cârciumar de la un sat vecin.

— Un biet creștin ce vine de la târg, zise Mihai, voind să pară nepăsător.

— Tare mi-a fost frică, zise Tincuța. El își întoarse capul spre ea, cu un zâmbet de milă, dar fata nu-l văzu.

După câțva timp ajungeau pe deal, în fața țintirimului. Un fior prelung trecu prin aer și-i făcu să vibreze pe toți până la rădăcina părului.

— Acuma ne iese-n cale strigoii, zise Victoria. Mihai se făcu că n-aude.

— Fetelor, hai să cântăm!... Să cântăm *Oștile stau față-n față*.

Deschiseră gura câteșipatru și începură a răcni. Ochii însă le erau țintiți fără voie pe zăplazul cimitirului, parcă primejdia de acolo trebuia să vie. Un câine trecu de-a curmezișul drumului, cu coada-ntre picioare. Mihai se puse să strige la el, ho! ho! dar propriul lui glas îl înfiora mai mult decât câinele.

În sfârșit, intrară în sat la Ciulniței. Câteva minute nu mai ziseră nimic. Parcă trecuseră peste un mare pericol și aveau acum dreptul să se odihnească. La cârciuma grecului, taraba era încă întinsă, iar dinăuntru se strecura, printre ciucuri de hârtie creață, lumina unei lămpi. Se crezură astfel mai siguri, și parcă fiecare reveni cu bine în propria sa fire. Mihai simți din nou brațul Tincuței sub al său; Tincuța păru a-și aduce aminte că se lipise prea mult de băiat și se dete puțin în lături. El însă se întoarse spre ea, și cu glas dulce îi zise:

— Te-am supărat?... uite că ajungem acasă. Da?...

Ea făcu un semn că nu e supărată și se apropie din nou de el, lăsându-și mâna în mâna lui.

După o jumătate de ceas, Mihai și fetele se întorceau la Camănești, cu o trăsură de-a lui conu Dinu, și pe alt drum, ceva mai lung, dar mai bun. Băiatul se uita spre cer la un luceafăr strălucitor, și se gândea la Tincuța. Poate și dânsa se uita tot la aceeași stea... Ce dulce i se părea! Când îi ținea mâna în mâna lui, îi venea s-o mângâie și s-o sărute ca pe un lucru sfânt. Ce fericit ar fi fost să se poată duce cu ea într-o lume rătăcită pe ocean, ori undeva în aer, într-o stea, unde nu se aude nimic de jos de pe pământ.

Victoria și Mary căscau de somn și se rugau de vizitiu să mâne mai iute ca să ajungă mai repede acasă.

— Ce proaste eram adineaorea, zise Victoria, de ne era frică.

— Mihai, oare să fi existând strigoii?

— Ce întrebare!...

— De ce?... Ție nu-ți era frică pe la cimitir?

— Mie?... frică!...

— Da, da, ție. Nu te mai lăuda.

— Dacă așa crezi tu, bine.
Și astfel, tăcuți, ajunseră acasă.

XI

Căldura era nesuferită. Noaptele erau mai greu de trecut decât zilele, fiindcă nu se putea dormi. Cu toată grija ce punea Aglaia în ținerea casei, zăpușeala era nesuferită.

Matei, deprins acum cu mersul trebilor, luase mai tot din mâna lui Eftimiu. Baciul Micu redobândise încrederea de mainainte, și în toate serile venea la curte de lua ordinele stăpânului său. Din cauza asta, Eftimiu și mai cu seamă nevastă-sa nu-l puteau suferi. El spunea lucrurile cum erau, pe când dl Nae le spunea cum îi venea la socoteală. Astfel, ceasurile de muncă, la arie, nu începeau niciodată ca la lumea cealaltă. Zadarnic istorisea baciul:

— Soarele era sus, coane, când s-au luat de treabă. Dl Nae vine la arie târziu, neamțu așijderea, iar lumea stă și bea tutun, că dacă nu umblă damfu...

Matei hotărî să se culce într-o noapte la arman.

După ce prânzi, își luă o pernă și o manta de drum și se duse de se culcă pe vârful șirei de paie, cu fața către cer și cu baciul Micu la picioare.

— Ce făceau oile, Micule?

— Ce să facă, coane, dormeau.

— Dar Floarea?

— Da' cine-o vede!... Ia, doar când îmi spală câte-o cămașe.

— Te spală cam des, Micule, după vorba cucoanei Aglae.

— Unde se pomenește, coane! Dacă te-i potrive matale la gura coanei Aglae, e vai de noi.

— Vorbește lumea. Ai să-ți găsești beleaua cu Stângă.

— D-apoi nea Stângă, știe el.

— Bine... Eu atâta-ți spui: să-ți cauți de treabă. Cine-a rămas la oi?

— A rămas Ion și cu Panțu.

— Cine-i Panțu ăsta?

— E dintr-un sat cu mine, coane. Om bun e el, da' cam bea când are cu ce.

— Rea treabă. Atunci oile rămân în plata lui Dumnezeu.

— Nu, coane, că eu sunt acilea. Te servesc pe matale de unsprezece ani; până acum n-am dat greș și cu voia lui Dumnezeu m-oi purta bine și de-acu-ncolo. Numai câinii să-mi trăiască.

— Ce câini mai ai?

— Apoi am unu, coane, de plătește cât toți ciobanii.

— Cum îl cheamă?

— Corcoduș.

— Voinic?

— Pii!... Voinic nevoie mare! Omoară lupo cu chieptaru.

— Cu ce?

— Cu chieptaru, coane. I-am bătut niște cuie într-o curea și i-am căptușit-o c-o țâr' de lână, și numai i-am prins-o de gât, ca o gură de ham, că de se repede-n lup, îl doboară cu cuile.

— Să mi-l arăți și mie.

— Bine, cucoane.

— Acuma, noapte bună.

— Noapte bună.

Liniștea singurătății cuprinsese din temei toate celea. Întunericul se coborâse din fundul depărtărilor, parcă s-ar fi deschis zăgazurile vremilor trecute, și haosul ar fi inundat lumea. Rar,

câte un zgomot din sat venea să turbure pașnica tăcere a câmpului. Un câine lătra în somn, înăbușit, or un buhai mugea cu glas adânc; cucovele de baltă țipau câteodată în marginea trestiiilor, or rânchezatul vreunui mânz venea ascuțit despre pădure. Țârâitul bălăriiilor părea a face parte el însuși din tăcere.

În farmecul încântător al ceasului acela, în loc de a adormi, mintea se simțea și mai mult, și, ca o rază de lumină, năzuia să curgă în spațiu. Unde? În lina întindere a dorurilor propriului suflet, ce atât de bine se unește cu aceea a cerului. Cine ești tu, călător de o clipă pe pământul tău, trăitor de o zi, când atâtea pământuri umplu veșnicia deasupra?

O blândă descurajare păru că învăluisese sufletul lui Matei, care, cu trupul rămas pe paiele uscate, plutea în văzduh cu întreaga sa ființă nematerială. Ca la toți oamenii echilibrați, dar cu fantazia caldă, nimicnicia făpturei noastre față cu natura uriașe, era o cauză statornică de melancolie, iar pe de altă parte, scânteia ce arde în noi, facultățile noastre sufletești, un continuu îndemn de a trăi. A pricepe că nu poți pricepe și că nu ești în stare de-a împiedica împlinirea legilor firei, este deja interesant; dar a pricepe pentru ce nu poți pricepe, e minunat, fiindcă dacă ai putea înlătura pricina pentru care nu poți pricepe și care e parte în tine, parte afară din tine, ai pricepe totul! Viața e plină de durere și de farmec. Ce somn adânc doarme spațiul dintre stele! Între fiecare stropitură de lumină din Calea Lactee sunt milioane de poște de singurătate. Și unde ne ducem noi, după moarte? noi, partea aceasta ce se desprinde din tiparul de acum? Nicăiri. Murim în noi înșine, cum mor făpturile unui vis, în vis. Un car trecea pe drum, iar căruțașul cânta din fluier, singur. Închide ochii și dormi sub straja stelelor. Sașa e-naltă. Ca ce? Ca nimic...

Când deschise ochii din nou, cerul scânteia din luceferii săi ca din diamante.

— Micule, dormi?

— Nu, cucoane.

— Târziu să fie oare?

— Păi... cam pe la miezul nopții.

El se gândi întru sine de ce oare nu doarme baciul. Cine știe ce-l muncește și pe el. Poate vorba cu Floarea.

— De unde știi tu că e miezul nopții?

— Da' cum, Doamne, să nu știu! că doar am petrecut o tinerețe întreagă la munte.

— Ei, după ce cunoști?

— După cer, coane. Că ajungi să citești în zodie mai ghine ca-n carte.

— Taci, bre!... Ia spune cum citești.

— Păi ce dorești matale să știi?

— În ce zodie suntem acum?

— Păi suntem în luna lui cuptor — în zodia Leului.

— Poți să mi-o arăți pe cer?

Baciul își adânci ochii în stele și tăcu.

— O să fie cam greu, coane, că mergem spre sfârșitul lunei. Luna și zodia: a trecut una, trece și alta. Eu acum văd zodia Fecioarei, a Cumpenei, a Scorpiei, a Arcașului și a Capricornului. Toate sunt de față. Dar a Leului a apus, bat-o vina ei... A ha, ha, uite-o, coane!

— Unde-i, Micule? întrebă Matei, ridicându-se cu grabă pe un cot, parc-ar fi fost vorba de cine știe ce minune trecătoare.

— Păi cum să-ți spun eu matale... Uite colea, la mâna mea stângă, luceafărul ăla de scăpăra scânteii...

— Da, îl văd, ăla de merge în prelungirea oiștei carului.

— Fă-te mai la stânga, jos spre marginea cerului, și ai să dai de altă stea, care strălucește parcă și mai și. O vezi, coane? E gata să apuie și ea.

— Da.

— Primăvara e ea minunată. În luna lui mai, gândești, Doamne, că se sfărâmă în sufletul ei fecioresc de tare ce arde.

— O văd.

— Acea e steaua holdelor când dau în schic, iar cu cele dimprejurul ei alcătuiesc zodia Fecioarei. Acu de te lași matale și mai la vale, dai de patru stele de parcă nici nu se mai văd.

— Așa este.

— Acolo e zodia Leului. Cea mai mândră, pe care ciobanii o cheamă "inima Leului", nu se vede deloc. Halal de cine se naște sub steaua aceea!

— De ce, Micule?

— Ajunge împărat.

— Da?... O fi "Regulus"...

— O fi. Cine se naște în zodia asta e plin de noroc.

Matei se gândi, fără voie, la steaua și la zodia lui și-i veni până-n gură să-ntrebe pe baciul ce știe. Însă o temere ascunsă să nu-l audă vorbind rău despre ele, îl făcu să tacă. Era cerul de o frumusețe nespūsă; ceasul era târziu; vorbele baciului aveau o gravitate profetică. Dar biruind înrâurirea aceasta, se hotărî să întrebe.

— Cu mine ce-i, Micule?

— În ce lună ești născut matale?

— În septembrie.

— Sărăcan de mine!

— Ce este? întrebă Matei mișcat.

— Părinții matale s-au cununat în postul Crăciunului!

Matei începu a râde:

— Fii liniștit, omule, s-au cununat în cășlegi, dar eu m-am grăbit să viu în lume.

— Păi matale ești născut în zodia Cumpenei... Și așa este, coane, cu zodia nu te poți pune: îți este scris să hii om drept.

— Iar bine, zise Matei răsând. Dar acum să-mi spui cum cunoști ceasul.

— Apoi lesne. Uite matale deasupra capului nostru, spre crivăț. Vezi un ghiduș de luceafăr, de tremură subțiratic și nu se mișcă niciodată de la locul lui?

— Da.

— Acu, pe stânga lui, vine Caru, iar pe dreapta Chirostriile. Amândouă se învârtesc toată noaptea împrejurul luceafărului din mijloc, din mâna stângă spre mâna dreaptă. Și dacă am zice, așa de-o probă, că bunăoară iarna nu mai este, vară nu mai este, cum cică ar fi pentru corăghieri pe ape, tot poate omul să știe dacă-i postul Crăciunului, or al SânteiMării că de-i în postul Crăciunului, Carul răsare dedesubtul luceafărului și e cu tînjala-n jos, și apune deasupra, cu tînjala-n sus; iar de-i în postul Sântei-Mării, răsare din stânga cu tînjala în sus, și apune la dreapta, cu tînjala în jos. Și Chirostriile tot așa se învârtesc și ele, pe partea cealaltă. Acu, de vrei matale să știi ceasurile, iar la Car te uiți, că de-i vară, el răsare tot în mâna mea stângă, cu tînjala drept în sus; la miezul nopții e cu tînjala de-a curmezișul, iar despre zori se întoarce-n jos. Iarna ne mai luăm și după Cloșca cu pui.

Matei se uită rătăcit pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele căzând venea din cer. Calea robilor sticlea ca o pârție de zăpadă. Constelația Lebedei și a Acvilei păreau a se deschide și a lăsa ochiului drumul liber spre regiuni mai înalte. Aceași taină fermecătoare peste tot! Un gând

rătăcitor despre mamă-sa îi adie prin minte și parcă îi fu milă de steluțele ce alunecau în haos. Despre ziuă, un aer rece îl făcu să se ghemuiască în manta și să-și strângă împrejur o mână de paie mai mult, ca să nu-l pătrundă umezeala. Și astfel adormi.

Când deschise ochii a doua zi, soarele era sus. Un senin încântător se desfășura privirei, până în slava cerului. Singur, străveziu, un noraș ca de bumbac plutea prin aer. Oamenii erau deja în arie; mașina treiera, iar duba, încărcată prea mult cu snopi, huia ca o vijelie. Din când în când se auzea vocea lui Nae: "Incet, măă! că rupi mașina!" Se făcuse de o hărnicie nespūsă d. Nae, fiindcă, precum ziceau țaranii, bâja era pe vârful șirei.

Cam rușinat că-l apucase soarele dormind, Matei se dete jos și se amestecă printre muncitori, care, foarte firesc, se făceau că nu-l văd, și lucrau nevoie mare.

XII

Duminica viitoare se sculă de dimineață și se duse în deal la cimitir. Nu era nimeni înăuntru. Câteva vrăbii zglobii se coborau din sălciile singuratice și se scăldau în țărâna de pe morminte. Liniștea verei părea că înconjură locul acela de odihnă, cu respectul datorit morților. Pe mormintele lui Matei se vedeau: pe unul florile vii, sădite de Sașa; pe cel proaspăt un mănunchi de nemuritoare de câmp, flori albastre, ce mângâiau pământul, aruncate cu prisos peste tot. Trebuie să fi fost tot ea, prietena tânără, care nu uita pe cei ce nu mai sunt. El rămase în picioare cu mâna dusă la gură, între tatăl său și mamă-sa, și, neputând gândi nici hotărî nimic, își șterse ochii și se depărtă.

Din poarta cimitirului se vede dincolo, pe vale, satul Comănești. Îi veni dor de Sașa. Porni într-acolo, să-i mulțumească. Dar oare nu era prea de dimineață? Ba da, dar întrebarea lui rămase fără răspuns. Mergând, se gândea la fondul de statornicie ce trebuie să fie într-o fire ca a Sașei. Mamă-sa o cunoștea bine, se vede, deoarece atâta îi vorbise de ea. Ce păcat că era hotărât să nu se însoare!...

Când ajunse la Comănești, dete de un argat care uda florile.

— Doarme cuconița, măi flăcăule?

— Da' cum o să doarmă pe vremea asta!...

— Dar cuconașul Mihai?

— A ieșit. Dumneaei e la biserică, iară cuconașu... e pe semne la câmp.

Omul îi arată drumul către biserică, unde ajunse după câteva minute. De departe se vedea strălucind acoperișul de tinichea, iar în clopotnițe lemnăria schelelor și clopotele înșile. În curte se jucau copii în iminei și cu cămășuța albă trasă peste ȳari, iar la brău cu bete. La ușe, săraci încovoiați pe câte un băț; babe ghemuite pe pardoseala de cărămidă; copii mici ce se jucau cu câte un măr. Biserica era de zid, încăpătoare, zugrăvită cam de mult, dar încă cuviincioasă. Catapeteazma, înnegrită de fum, era garnisită, la icoanele mari, cu perdeluțe albe; iconostasul era îmbrăcat cu fir; pe măsuța din mijloc se vedeau farfurioare cu colivă, străchini cu mere și prune, ce propteau la rădăcină o lumânărică; prescuri, gărăfi de vin, mănunchi de gălbioare și indrișaim. În strana din stânga, cânta un dascăl, iar cea din dreapta era goală, fiindcă acolo șezuse Comăneșteanu, tatăl Sașei. În dreapta altarului sta în picioare un hagi, îmbrăcat în anterieu, cu lanțul ceasornicului după gât, cu un inel strașnic în deget, făcând cruci peste cruci, cu mâna roată prin aer, iar capul veșnic în mișcare. El izbucnea din când în când în rugăciuni: "binecuvântează stăpâne", ori "Doamne miluiește, 'oamne miluiește, 'mne miluiește!", ori pufnea pe nas spre a ține isonul, câte un "imn!..." ce zbârâia minute întregi. El ducea cădelnița de la o ușe la alta a altarului; el zicea *Tatăl nostru*; el era, în sfârșit, stălpul bisericei. Și toate astea, gratis, doar numai fiindcă tată-său fusese la Ierusalim.

Lumea în biserică sta împărțită în două: femeile singure, deoparte, în coadă, de la uşe până la jumătatea locului, iar bărbații, singuri, în frunte. Femeile măritate, cu pieptănătura cu concii roșu și peste cap cu năframă albă, stau mai toate în genunchi; fetele mari cu flori de târg la cap, cu obrazii dați cu roșu, cu fuste de stambă cu pucheți ce le veneau până la glezne, stau mai mult în picioare, când veneau. Bărbații cu căciulele mițoase trântite jos, cei mai mulți cu plete lungi pe spate, unii rași pe frunte, stau dreți, ascultând slujba cu smerenie. Ei se dau la o parte cu respect din mijlocul bisericeii, făcând roată împrejurul Sașei și al fetelor.

Matei rămase lângă uşe. În primele momente mirosul de tămâie îi aduse aminte de înmormântarea mame-sei și parcă i se urcă la cap, făcându-l să sufere. Puțin câte puțin, însă, se deprinse cu el și sfârși prin a asculta cu plăcere toată liturghia.

După biserică, Sașa se înclină ușor către oameni:

— Bună dimineața.

— Sărutăm mâinile.

Apoi se opri să mai întrebe pe una de un copil bolnav, pe alta dacă a melițat cânepa, pe o a treia s-o cheme la curte, până ce, spre uşe, dete cu ochii de Matei.

— Tiens! c'est vous?

— C'est moi.

Acest fel de a vorbi în gura ei era nefiresc, și se vedea bine că ascundea o stângăcie. Fetele îl scuturară de mână, cu cotul în sus, după cum scria la pravila guvernantei miss Sharp. Ieșiră cu toții din curtea bisericeii, cu lumea după ei, și se îndreptară spre casă. Sașa se făcuse roșie, râdea, se-ntrepuera în vorbă, plecându-se spre Matei, care era de partea cealaltă.

— Stai să dejunezi cu noi, nu-i așa?

— Nu se poate.

— Da' de ce nu se poate?

— Fiindcă n-am lăsat vorbă acasă.

— Ce-i mai lesne, trimit eu un om să spuie... dulcei Aglaie că nu vii.

— Nu... azi e duminică, nu șade bine să-i las singuri.

— Vine și prefectul.

— Un cuvânt mai mult ca să nu rămâi.

— De ce?

— Așa. Pe mine mă așteaptă dulcea Aglaie, la dumneata vine dulcele prefect...

Sașa bufni în răs:

— Zău așa, vecine: n-ai nici un haz.

— Ba nicidecum, zise Matei, pe jumătate glumind și pe jumătate serios.

— Ba nu, zău, nu vrei să rămâi?

— Nu pot astăzi. Poftește-mă altă dată, și viu cu plăcere. Bineînțele, fără prefecti.

— Nici vorbă, zise Sașa, trecând înspre partea lui și luându-l de braț. Da' cafeaua stai s-o iei cu noi?

— Am luat-o deja, însă stau. O să m-apuce soarele...

— Nu-i nimic: te trimitem cu trăsura. În cerdac, la umbră, Turică aduse cafeaua, zâmbind bucuros lui Matei.

— Pofțiți cafeaua, cuconașule?

— Nu, mulțumesc.

— Că doar e făcută de cuconița noastră "în prisoană".

— Știe cuconașu, zise Sașa iritată; lasă tava pe masă și du-te de-ți caută de treabă.

Turică zâmbi cu supunere și se retrase.

— E supărător cu prostiile lui; toată ziua îndrugă la radicale. Alaltăieri era furios pe bucătăreasă că nu știe să facă "ardevruri" tocate. De unde i-o fi intrat în cap că pătlăgelile tocate sunt hors-d'oeuvre.

Apoi întorcându-se spre Matei, cu grația ei senină:

— Zău, nu vrei să iei nimic?

— Bine, să iau ceva, ca să-ți fac plăcere, dar ce?

— Orice vrei.

— Doar poate miere, zise el.

Râdeau amândoi aducându-și aminte de data trecută. Matei se uita la ea încântat de îndemânarea cu care se mișca. Ea purta o rochie de fular alb cu o cingătoare de panglică, ce-i cădea pe o parte, în două lungi capete. Când trecea pe lângă dânsul, stofa îl atinge peste genunchi, cu mlădieri parfumate. I se părea că nu văzuse nici o rochie mai bine croită și mai simpatică. Ar fi vrut să puie mâna pe capătul panglicei și s-o mângâie. Sașa se așeză jos în fața lui.

— Mary, adu tablele, te rog.

Fetele se repeziră amândouă s-aducă cutia cu tablele.

— Nu știi cât semeni cu o floare!... zise Matei deodată.

— Vai, vecine, ce compliment!

— Adevărat; ar fi fost mai bine să tac, însă mi-a venit așa de firesc! Semeni în adevăr cu o floare. Hainele par astăzi că au crescut pe dumneata, cum cresc florile crinului din el însuși.

Ea se făcuse roșie de plăcere și se opri din pregătirea cafelei, împingând ușor ceașca departe de dânsa. Apoi se plecă în jos și se uită la rochie.

— Îți place? E simplă nu-i așa?...

— Minunată!

Fetele se întoarseră cu cutia cu table și se puseră să-și bea cafeaua în liniște.

Sașa întinse tablele pe masă și-i arătă cum se așează pietrele, cum se aruncă zarul, cum umblă jocul, cu înlesnirea unui adevărat stâlp de cafenea. Dar ochii ei adânci aveau o privire atât de preocupată, încât se vedea, din genele lor, ce se mișcau gânditoare, că mintea e în altă parte. Gura zâmbea, umedă de fericire. Mâna stângă, cu care arunca zarul, tremura. Cuburile săltau afară din cutie, iar Matei se pleca să le adune. Ea le trecea în mâna dreaptă, dar nici cu aceasta nu izbutea mai mult.

— Pardon!... Nu știu să mai arunc...

După un minut iar sări zarul, căzând pe scânduri.

— Da' ce faci, maman? zise Mary, uitându-se la ea cu mirare.

Ea, disperată, își duse mâinile la ochi, roșie și respirând cu greutate. Părea că râde, însă batista-i se udase de lacrimi. Fetele se uitau una la alta, neliniștite, iar Matei zâmbea, fără să priceapă ce e. Sașa se sculă de pe scaun și, grăbită, intră înăuntru. Surorile ei se luară după dânsa. Ea intră în odaia ei, unde căzu pe o sofa, cu batista tot la ochi, plângând.

— Maman dragă, ce ai? Victorio, adu flaconul de pe masa mea. Maman, ți-e poate prea cald?... ce ai?...

Binișor, ea își luă mâinile de la ochi și respiră din plin.

— N-am nimic, dragă... Am amețit. Poate că mi-e prea cald. Du-te, te rog, de stai cu Matei. Victoria o să mă ajute să mă schimb.

— Să chem pe Manda?

— Nu, fetițo.

Mary ieși, nesigură, și veni în cerdac, la Matei. În urma ei, Victoria intră repede la Sașa, gâfâind și gata să plângă și ea. Sașa sta tot jos, uitându-se drept înaintea ochilor.

— Ți-a trecut, maman dragă?

Glusul fetei era atât de mișcat, încât soră-sa păru a reveni la cele dimprejur.

— Mi-a trecut, fetițo. Vino-ncoace.

Victoria se așeză în genunchi lângă sofa, iar Sașa îi luă capul în mâini și i-l sărută cu o adevărată frenezie. O putere nețărmuită de simpatie, de iubire de lumea întregă îi răsări în suflet, și parcă, strângând în brațe capul fetei, mulțumea o nevoie fizică de a mângâia pe cineva. După câteva momente se sculă veselă râzând:

— Mi-a trecut, haidem.

În fugă, își netezi părul la tâmpile, muie o batistă în apă și-și răcori obrazul, apoi ieși. Se duse, zâmbind, drept la locul ei de mai-nainte. Matei se uită la ea, mirat și oarecum nedomirrit de ceea ce se întâmplase. Ea nu îndrăznea să-și ridice ochii spre el.

— Sper că nu eu sunt cauza...

— Nu, nu, nu: mi-a venit un fel de amețală... de care nici eu nu-mi dau seama. Poate fumul din biserică... căldura... În sfârșit, a trecut.

Pe când ea vorbea, un docar cu doi cai frumoși intră pe poartă.

— Haiti! Prefectul, zise Damian, sculându-se și voind să fugă.

Sașa se întoarse cu privirea către poartă.

— Nu te speria, nu-i prefectul, zise ea râzând. Fetelor, ștergeți-o!... cât mai e vreme.

Fetele înțeleseră și se făcură nevăzute.

—Tănase Scatiu, cu caii luați de la Otopeanu.

Trăsura se opri înaintea scării și, în adevăr, Tănase Scatiu se coborî, dând hățurile în mâna vizitiului. Caii erau minunați: cu picioarele dinainte înfipite departe în nisip; cu capul sus, mușcând din zăbale; cu hamurile de argint, înhămați la o trăsură elegantă: erau de un stil desăvârșit. În coada trăsurii însă, sta un țăranoi, încălțat cu ciubote, în spinare cu un palton de-a stăpănu-său, ros și ieșit de soare, iar în cap cu o pălărie înaltă, ce-i venea până peste urechi, soioasă și zdruncinată ca o veche brașoveancă. Aceasta da de gol totul: se vedea că trăsură și caii trebuiau să fie cumpărați la mezat, ori luați amanet, de la vreun om cumsecade — altfel n-ar fi fost așa de corecți la un stăpân care avea o asemenea probă de vizitiu.

Scatiu era îmbrăcat cu un soi de halat de dril, care, în gândul lui, era făcut ca să-l apere de praf și totodată să răpuie lumea de ghidușie. Matei înțelese dintr-o aruncătură de ochi pentru ce unchiu-său îl găsea mitocan.

Tănase se așeză pe un scaun, picior peste picior, și începu a se freca pe frunte cu batista.

— Ptiu... da' cald e, nenisorule!... Că i-am zis lui Iorgulescu: nu te duce, Guță... ce să ne ostenim noi caii pentru o rablă ca Panaitopulo! Dar e de un antetman, domnule!...

— Ei, l-ați ales? întrebă Sașa.

— L-am alesă.

— Bine-ați făcut.

— Eu unul nu eram de idee. Panaitopulo, dipotat! Un prost, un ăla! Să mai lase locul și la alții, că acuma e vremea tinerilor. Uite, d-nul Matei, bunăoară; eu, un altul ca mine...

— O să-ți vie vremea și dumitale, zise Sașa, zâmbind. Da' frumoși cai ai.

— Vă place?

— Îmi plac mult.

— O mie cinci sute de franci. Numai hamurile fac mai mult, zise el, îngâmfat de mulțumire.

— Adevărat.

— Ei, așa-i cu boierimea noastră; ia bani cu dobândă ca să petreacă la străinătate, și când la plată, tufă. Noi stăm colea și ne roadem din unghii, ca să le plătim arenzile, iar creditorii dumnealor le vând averile la mezat.

— Ia lasă, d-le Tănase, că tot dumneavoastră sunteți creditorii.

— Coană Sașo, să mă bată Dumnezeu dacă aveam să iau un ban. Cât am ținut moșia lui, da... nu mă dau la o parte. Aveam un samsar la București, care, numa ce-mi da o depeșă: "Tănase Sotirescu, Vlădeni. În curând apa la moară". Emediat mă porneam la gară, și numai așa, ca din întâmplare, treceam pe la Fialcowsky, unde Costică Otopeanu șopăia prin toate colțurile cu cămătarii. Cum mă vedea, îmi sărea de gât. "Ce noroc! câtă plăcere!" Eu mă făceam niznai. Numa ce mă scotea afară, mă urca în muscal și haide! N-avea lescaie în buzunar, dar muscalul, muscal. Și numa începea vorba: "că, nene Tănase, să-mi dai cinci mii de franci". "N-am, coane Costică!" "De, găsești dumneata la un bancher, și să ți-i oprești din câșt..." "Doar așa". Și numa rămânea la Bolivard iar eu, nentule, vira prin Lipsani cu trăsura boierului, cumpăram mamei cele de trebuință, și peste o jumătate de ceas mă-ntorceam. "Ei, ai găsit?" — "Chipurile am găsit, dar mi-e și rușine să vă spun cu cât". — "Cu cât o fi". — "Un afurisit de jidan din Hanul cu Tei: cere 17 la sută și zice că la un boier ca d-voastră nu dă mai puțin de zece mii de lei..." "În sfârșit, ce să mai încurc vorba, când îi eram arendaș, îl ciupeam; dar de astă dată, nimic.

După aceea tăcu și păru a se gândi. Matei și Sașa se uitau la el.

— Îmi pare rău.

— De ce? îl întrebă Sașa.

— Trebuia să-l lucrez mai bine.

— Nu ești mulțumit?

— Bine, coană Sașo, nu vezi că l-au mâncat alții... Nu era mai bine să-l pui eu în pungă, că mi-am trecut o viață întreagă muncind pe pământul lui?

— Tocmai de aceea, eu credeam că ar trebui să ai milă de el, tocmai fiindcă ai făcut stare pe moșia lui.

Tănase Scatiu plesni din degete și șuieră ca un șarpe:

— Boierii, boierii, cum se apără!... Ehe! s-au dus vremurile alea. Acuma chimiru! Ai bani? ești boier; n-ai bani? poți să fii coborât cu hârzobul din cer, tot degeaba. Este?

Matei, căruia era adresată întrebarea, dete din cap, parc-ar fi zis "mai încape vorbă".

— Eu, neaca să-mi trăiască, urmă Scatiu, că de lume puțin îmi pasă. Moșia mea, caii mei. Când îmi vine gust de lume, pune, Costeo, caii la trăsura și la gară, băiete. Este?

— Este.

— Ba Brăila vrei? iote-o Brăila; ba Drăgăica Buzăului vrei? iacăt-o colea; ba București să zicem că vrei? du-te, băiete, la București. Parale să ai, că distracții se găsesc ele. Este?

Matei pufni de răs, dar se încercă să pară firesc, neascunzându-se de Scatiu.

— Eu nu-i spui dumneaei tot așa?

Sașa se uită la el cu mirare, gata s-o umfle râsul și pe ea.

— Îmi spuneai mie?!...

— Se-nțelege. Brăila vrei? uite Brăila; Bucureștii să zicem că vrei? poftim la București. Ce atâta jale fiindcă Otopeanu și-a vândut trăsura la mezat! Cel puțin acuma a intrat în mâna unui om care știe ce vrea să zică trăsura și cai.

— Este? întrebă Tănase mulțumit.

Sașa râdea, cu mâna la gură, parcă se temea să nu supere pe Scatiu. Acesta, încântat de succesul ce avea, vroia să urmeze:

— Ba poate o să mă-ntrebi de ce i-am cumpărat.

— Da' nu te-ntreb, frate, zise Matei foarte serios.

Scatiu rămase un moment cam nedumerit. Apoi, înțelegând că celălalt vrea să râdă de dânsul, se făcu roșu.

— Adică cum vine vorba asta? mârâi el.

— Ei, hai să zicem că te-ntreb.

— Am înțeles. Adică dumneata vrei să m-aduci peripizon... parcă eu sunt prost și nu-nțeleg.

Matei se prăpădea de râs.

— Să te-aduc... ce?

— Lasă că știu eu. Apoi vrei s-o întorcă și el pe glumă:

— Poftim de vezi ce-nvață dumnealor în străinătate. Diploma, domnule, să-ți văd diploma!... Ce-mi umbli dumneata cu fanfleuri de astea.

Matei râdea din ce în ce mai tare, iar Scatiu de asemeni, părând că are și el dreptul la râs. Sașa își mușcă buzele, ca să nu aibă aerul că ține parte lui Matei.

— Domnule Tănase, vrei să iei ceva?

— O dulceață, cuconiță, cu plăcere.

Își luă dulceața și voi să plece. Matei îl ruga să-l ducă și pe el acasă, ceea ce Scatiu primi bucuros, fiindcă putea astfel să-i arate caii.

Când își luă adio de la Sașa, aceasta îi zise încet:

— Mihai nici nu te-a văzut... Puteam să te trimitem cu trăsura noastră...

— E prea cald, și-ți ostenesc caii degeaba.

— Când mai vii pe la noi?

— Când vrei; dacă nu e prea curând, și diseară pot veni.

— Foarte bine, te așteptăm diseară.

XIII

Când Tănase Scatiu ajunsese acasă, trase cu trăsura drept la grajd și propti caii în fața unui morman de gunoi. El însuși stete față la deshămarea "harmăsarilor".

Într-o curte mare, se întindeau șireaguri de case de nuiete lipite cu lut; șandramale de scânduri; cotinețe de găini; hambare; două puțuri cu furcile strâmbе și cu jgheburile sparte, așa că noroiul era de-a pururi în ființă; o bucătărie povârnită pe o rână; grajdul cailor, de nuiete nelipite, acoperit cu stuf; o porumbărie într-un picior — în fine, tot felul de acarete, făcute în pripă și pe ieftin.

În mijlocul curții, două perechi de boi stau cap la cap; la umbra hambarului un buhai bătrân rumega; pe vârful gunoiului răsăia o turmă de găini, cu un cocoș moțat; în noroiul de la puțuri se tăvăleau trei porci; la ușa bucătăriei, o țarancă da de mâncare la curci. Argații umblau alene, de-abia trăgându-și ciubotele după ei. Căldura și un ciocan, două de rachiu mai mult îi moleșea cu desăvârșire.

Tănase intră în casă. Un miros de crâșmă îl luă de la ușă. Într-adevăr, într-o cămăruță lipită cu lut pe jos, mamă-sa "boteza" rachiul. Un argat scotea spirt dintr-un poloboc și-l vărsa într-o curătoare, amestecându-l cu două părți apă. Coana Prohira, cu un tistimel dezbrobodit pe creștetul capului, cu o rochie de stambă murdară, sta pe un scăunel de lemn, ca nu cumva argatul să guste vreo picătură de băutură. Dumneaei însă se credea obligată "a-și face o idee" de fiecare hârdău de rachiu. La fiecare gustăreală strâmba din nas și scutura din umeri.

— Măăă!... că tare mai e cătrănit, bată-l Dumnezeu!

— Să mai punem oleacă de apă, coană.

— Păi vorbă-i: pune apă; că le face rău dacă o fi prea tare.

Țăranul mustăcea și vărsa mereu la apă.

— Eu zic, coană, să le dăm mai ghine apă proaspătă, că-i mai sănătoasă.

Coana Prohira râdea:

Bată-te Dumnezeu de bețiv, că tot catran ai vrea să bei...

— Păi cine-i ăla să lase lucru bun. Măcar și matale, când te apucă beteșugul, tot la lucru tare te tragi.

— Ba vezi că m-oi lăsa să mă doboare boala.

— D-apoi boala matale aș vrea s-o am eu...

— Pedepsi-te-ar Dumnezeu, dacă-i așa...

— Ba că chiar așa, numa leacurile să mi le dea.

— Da' ce, mă, vrei să beau dracoveniile ce aduce procopsitu de fii-meu?... Apă de vacs, apă de Buda, apă de naiba, tot apă și iar apă.

— Ba ca să zici!

— Eu îmi știu leacul: buruienile mele... Să nu-ți uiți vorba, ia du-te de mi le adu... Știi unde sunt: sub pat, la perete. Sunt două sticlișoare, una mai mare și una mai mică. Pe cea mai mică s-o aduci.

Argatul ieși.

— Mă, mă! Omul își întoarse capul spre ea.

— Să nu te împingă aghiuză să-ți vâri pliscul în sticlă.

— Păzească sfântu!

— Eu atâta îți spui.

Dânsul se duse drept la clondir, și, cum ședea în genunchi lângă pat, cu fața spre perete, puse sticla la gură și supse cât ce putu. Apoi își șterse mustățile cu dosul mâinei, puse dopul de coccan de porumb la loc și se întoarse.

Coana Profira se uită în zare la sticlă și apoi la argat.

— O să te fure sfinții, Eremio.

El se făcea că n-aude. Dânsa duse sticla la gură și dete ochii peste cap.

— Parcă-mi merge la inimă, maică.

— O hi pelin, coană?

— Ce pelin! Rachiu de drojdii curat, cu oleacă de izmă, de-ți ia durerea de la lingurică cu mâna.

Omul nu mai zise nimic, deoarece opinia lui era deja formată, ci așteptă să ducă sticla la loc, cu nădejde de a se întări și mai mult în opinia de mai sus.

Aceasta era starea lucrurilor în cămară, când intră Scatiu. El se rezemă cu mâinile de ușorii chilerului și se uită înăuntru.

— Da ce faci, mamă, azi, duminica? de ce nu te odihnești?

— Apoi da, să mă odihnesc... Da' de m-oi odihni eu, cine o să muncească? bagabonții ăștia? că dumneata acuma de politică te ții, pentru stricatul de Panaiotopulo...

— E, e, destul. Vezi mai bine că te dă de gol sticla aia.

— Care sticlă, ce sticlă?... sticla cu doctoriile?

— Ia mai slăbește-o cu doctoriile, că te-ai buhăvit.

— M-am buhăvit eu?... Nu ți-e rușine obrazului, potca lumii, să-mi vorbești mie așa! Da' de aia te-am făcut și te-am crescut eu, mă?

— Da' eu îți zic pentru binele d-tale.

— Să te ia dracu, că mai bine te făceam mort, păcătosule.

O ploaie de ocări triviale se prăbuși din gura ei asupra lui. El înălța din umeri și intră la el în odaie.

— Iar s-a îmbătat.

Dânsa ieși în curte și începu să strige împotriva lui, că a pus mâna pe averea de la dumnealui, că o ține ca pe o slugă, că ea se duce în lume, și câte de toate. Câțiva băieți se uitau la ea de la poartă, și râdeau. Ea scuipa spre ei.

După ce batjocori pe toată lumea, intră în casă, mătăhăind, și se culcă.

Scatiu se dezbrăcase și el și se aruncase în pat.

În odaia lui, cu ferestre mititele și cu perdele de stambă roșie, atârnav de cuie: frâie, căpestre și biciuri de tot felul, o jiletă cu mâneci, aninată de un colț, vreo două pistoale, o pușcă și o geantă; pe jos o pereche de cizme de vânătoare, niște pantofi cusuți în canava — și-ncolo, lutul udat, ce ținea răcoare.

Întins în pat, Scatiu se gândea la Tincuța. Tinerețea și frăgezimea fetei aprindea mintea flăcăului bătrân. Ce n-ar fi dat s-o poată lua de nevastă! Conu Dinu Murguleț îi datora 30 de mii de lei și părea a nu se grăbi să-i înapoieze. La ideea banului, entuziasmul lui pentru fată părea a mai scădea. Lucrul de căpenenie era: să pună mâna pe bani și pe fată. O tuse seacă îl făcu să se ridice pe un cot și să înjure. Răsuci o țigare, vorbind singur, și luă o pană după sfeșnic și-și frecă țigaretă; apoi se răsturnă din nou în pat, sorbind fumul cu lăcomie.

Afară pe prispă, se auzeau glasurile mai multor țărani, ce vorbeau târăgănat.

— Că nu-i, măi, hine Petreo; de la hotărnicia veche, a lui Mavru. El se scoală cu pritențiile după hotărnicia cea nouă.

— A'nginerului județului, naș Gheorghe?

— Păi cum.

— Da' ăla nici nu știe să măsoare.

— Păi cică aia-i măsurătoare dreaptă.

— O hi, mă, că dracu-i meșter.

Tănase Scatiu îi auzea din pat și turba de mânie. I-ar fi împușcat ca pe niște câini, dacă nu i-ar fi fost frică de jurați. Se sculă binișor și se duse să se uite la ei de pe fereastră. Erau cei mai dârji din sat. El își îmbracă laibărul de dril și ieși la ei. Clocotea de mânie, dar se stăpânea.

Țăranii se sculară cu toți în picioare, cu căciula în mână.

— Bună vremea, oameni buni.

— Sărutăm mâinile, boierule.

— D-apoi, ce doriți de v-ați sculat pe vremea asta să veniți la mine?

— Apoi ce să dorim, coane? sănătate dorim.

— Sănătate să dea Dumnezeu. Alta?

— Păi ia, hârtia asta... Unul din ei scoase din sânul cămășii un mototol de basma și, desfășurându-l cu mâinile lui crăpăcioase, dete de o citație.

Tănase se făcu roșu.

— E o "cetație", zise el. Nu știți dumneavoastră că așa am vorbit: să ne căutăm fiecare dreptatea la judecată.

— Păi ghine, coane, așa ne-a fost vorba?... zise cel mai bătrân dintre țărani. Noi ți-am spus că la judecată nu mergem. Mai ghine-ți facem vo povară...

— Păi ce povară să-mi faceți, oameni buni?... că dumneavoastră nu le împliniți nici pe cele vechi.

— He! păcatele noastre, d-apoi cine-ți muncește pământul, coane?...

— Banii mei, bade.

— I-auzi, mă, zise unul, eu până azi n-am pomenit ban de la el.

— Tacă-ți gura, mă, Leftere, ziseră cu toții.

Scatiu se uita la el pe sub sprânceană. Îndoi hârtia și vru s-o dea înapoi țăranului de la care o luase.

— În sfârșit, luați-vă "cetația", și mai bine așa: la judecată nici eu nu vă-nșel, nici dumneavoastră nu mă înșelați.

Țăranul nu vru să-și ia citația înapoi.

— D-apoi parcă n-o să ne judece tot boierii.

— Corb la corb nu-și scoate ochii, adăugă Lefter.

— Ci tacă-ți gura, mă nea Leftere.

— A băut un păhăruț la grec.

— Ba n-am băut nici defel, da' ce umblă să ne ia pământul!...

— Așa este, ziseră mai multe glasuri.

Cei din frunte, mai bătrâni, căutau s-o ia mai pe domol.

— Noi, de la hotărnicia veche n-am fost supărați de nimeni, strigă Lefter, în mijlocul țăranilor; ce vine el acuma să ne ia pământul!

— Mă, da' iute te-ai făcut, bade Leftere, zise Scatiu, roșu de mânie, dar tot căutând să se stăpânească.

— Iute m-am făcut, că umbli să ne furi pământul, tâlharule!

Vreo câțiva țărani îl luară de spate și-l deteră la o parte.

— Să nu-ți calce chiciorul pe ogorul meu, că te zburătuiesc! strigă Lefter.

— E băut, coane, să nu-ți fie cu supărare.

— Lasă c-o să-l învăț eu minte!... Ei, ce mai vreți de la mine?

— Apoi să nu ne iai pământurile, sărac de maica noastră, că ne lași copchiii pe drumuri, coane.

— Ce-o să vă fac eu, moș Stoico! Pe planurile mele de hotărnicie așa stă, că grindul de la Cucuieti până la heleșteu este al statului; eu sunt dator să apăr averea statului, că altfel o plătesc din buzunarul meu.

— D-apoi statul de ce nu s-a mai sculat până acușica?... el nu ia de la noi, el ne dă, că de aia-i stat.

— O fi... Cine v-a mai băgat în cap și asta?

— Apoi cică o să vie poruncă de la guvern să ne împartă toate alea.

— S-o aștepți, moș Stoico.

— Păi noi nu știm, coane: omul fără carte e ca vai de el; da' așa s-a zvonit, a venit cică de la Roșia poruncă să ne împartă pământuri.

— Să vă împartă pământuri!... Grele vremuri am ajuns, să-ți spui drept! Da' dumneata ai primi, moș Stoico, să-ți împartă pământul? ai primi să-ți ia fata și muierea; să-ți împartă așternutul; să-ți ia oala de la foc; să-ți împartă boii de la jug, că dumneata ai patru iar bețivul ăla care mă-njură n-are nici unul, fiindcă i-a băut.

— Da, or am băut banii tăi, mă calicule, zise Lefter de la o parte.

— Să-ți tacă gura, hoțule, că te împușc! răcni Tănase la el.

— Ia mai ține-ți gura, mă Leftere, ziseră mai mulți. Lefter tăcu. Scatiu, simțindu-se ascultat, urmă:

— Ți-ai împărți boii cu el, ha?... Dă-i și lui doi boi, că el n-are și "mneata" ai patru, ha?

Scatiu se uita la el și cu coada ochiului la cei de primprejur, mulțumit de efectul ce făcea. Stoica își trecea cu dosul palmei pe cotoarele de mustăți:

— Păi dacă e să-i dăm doi lui Lefter, coane, eu nu am decât patru, iar matale ai o cireadă întregă: dă-i și lui, săracul.

Bătrânul Stoica mustăci, pe când ceilalți se foiau între ei, neîndrăznind să râdă.

— Eu, lui Lefter, boi?... șoricioaică, zise Tănase, având aerul de a glumi. Mergeți cu Dumnezeu, oameni buni, și la ziua înfățișării veniți la judecată, că-i numa de formă, ca să nu m-apuce statul.

— Mai rămâneți sănătoși, coane, da' noi la judecată nu venim, și nici judecata să nu calce pe la noi, că nu e bine.

Tănase intră înăuntru, cu citația în mână, iar ei se depărtară, vorbind și dând din mâini.

— Ai dracului, mi-au lăsat "cetația"... Bre! a ajuns țăranul mai șiret ca boierul, zise el, ca morală. Șezu pe marginea patului și se gândi fumând. După câțva timp intră mamă-sa, spășită și necăjită, și merse de se așeză pe un colț de scaun, fără a zice nimic. El se uită la ea mișcat. Cât putea bădărănia lui să îngăduie sentimente înalte, ele erau pentru babă. Îi ierta toate celea, până și beția, fiindcă, de, "o mamă are omul".

— Ei, ce ai de te-ai supărat așa?

Ea da din cap și-și frângea mâinile, zbârcind din gură ca un copil ce stă să plângă.

— L-am auzit... pe Lefter... nu l-ar mai răbda pământul...

— Ei!... și de asta te-ai necăjit atâta?

— Cum să nu mă necăjesc, maică!... Auzi dumneata, țăran obraznic!

— Era beat.

— Beat, ha?

— Apoi beția o să puie capăt la multă lume, zise el cu înțelesuri.

— Așa zău, beția. Beau, bată-i mama lui Dumnezeu, de sting pământul.

— După aceea se sculă în picioare și se apropie de el cu mare taină.

— Tănase!...

— Ei, ce-i?

— Oare să nu-și vâre coada și "fodulul"? Aceasta era porecla lui conu Dinu.

— Ia tacă-ți gura, maică.

— Iaca tac, zise ea repede, ducându-se din nou pe colțul scaunului.

— "Fodulu" dacă ar putea și-ar plăti datoria.

— La sfântu așteaptă. Te-a găsit pe dumneata prost și-și joacă calul cum îi place.

— Ce face?

— Chiar așa. Te ține cu vorba să-ți dea fata. Parcă cine știe ce mai sculă. Fete pentru dumneata câte poștești...

— Oleo!... Să nu mă facă, că-i vând și cenușa din vatră.

— Să i-o vinzi, procopsitului, că-i cu coada în sus ca o capră râioasă... Acu a mai venit și lingoarea de nepotu-său și nu mai încapi de ei.

— Doftorul cel mare!

— Doftor, ăla?... Nici pe Cotei din curte nu i l-aș da în seamă. Eu zic să-i pui "sifestru".

— Ba vezi că nu.

— Să-i pui "sifestru", și să-l văd eu venind coala la mine, și tipărindu-mi mâinile și pe o parte și pe alta, și eu să-i spui: "Nu putem, nu putem". Cioclovina dracului!... Că d-aiia miam ros eu palmele, muncind cu răposatu tată-tău, ca să strângem bani, să le dăm lor, și ei să ne facă mutre... Acuși să te duci și să-i pui "ezecuție."

— Ei, încet, încet.

— Ba nici un încet.

— Zi să-mi dea de spălat.

— Bate-i-ar Dumnezeu de calici înfumurați.

După câteva minute, intră jupâneasa Lița, o dudună de muiere cât un munte. Ea aducea un lighean de aramă, cu ibricu de apă în mijloc, o cutie de tînichea cu o coajă de săpun, și, pe umăr,

un ștergar de țară. După ce așează totul pe un scaun, îl aduce dinaintea lui Scatiu și-i turnă să se spele.

XIV

Matei se ducea la Comănești mai în toate zilele. Se obișnuise așa de mult cu drumul acesta, încât, când își mai aducea aminte de vorbele mame-sei și încerca să mai puie frâu plăcerii de a vedea pe Sașa, i se părea că-i lipsește ceva. Dar atunci își zicea că e dator să se ducă, tocmai ca s-o cunoască mai bine.

Într-una din aceste zile de cuminenie, pe când rătăcea singur, călare, pe marginea moșiei, se opri la bostănăria unui lipovean.

Așezată în mijlocul câmpului, pe malul unui iaz de moară, coliba străjuia un drum mare, întinzându-și umbrarul deasupra grămezilor de pepeni. Lipoveanul cu femeia și cu două fete încărcau un car cu fân. Îndată ce-l văzură, veniră la el. Omul, cu capul gol și cu cămașa roșie peste pantaloni, se apropie de el și-i sărută mâna; femeile de asemenea. Apoi una din ele alergă înăuntrul colibei și veni cu un fund curat și un ștergar, pe când lipoveanul scotea dintr-o groapă un pepene enorm, pe care-l tăie pe fund. Pepenele era minunat. Cu custura înfiptă în miez, lipoveanul i-l așează dinainte, și apoi se dete la o parte.

El rămase singur, uitându-se pe câmp. Soarele apunea în dosul colibei, luminând pieziș miriștele roase. Cât vedea cu ochii, nu întâlnea decât pete gălbui de oarze secerate, ori suhaturi bătătorite, pe care ici și colo rămăsese în picioare curnuți zgribuliți și tufe de târtani. Departe, pe drum, un vălătuc de praf părea că vine spre colibă, cu cine știe ce cărăuși în mijloc.

Un sentiment de pace nețarmurită, de oarbă supunere vremii ce trece și îngălbenește pustiurile, da priveliștea locului. Parcă așa trebuia să fie. Deprins acum cu firea țăranilor, înțelegea mai lesne natura după oameni, decât pe oameni după natură. Fluierul drumețului ce noaptea se întoarce acasă, și în câteva note chinuite spune înduioșarea omului, era harfa pustietății aceleia; chipurile liniștite ale cosașilor răsfrângeau lumina oarecum târzie a soarelui apunând. Și se simți el însuși cuprins de descurajare, uitându-se înainte. "O fi", această vorbă atât de românească îi veni în minte. Și de la vorbă îl prinse gândul soartei țăranilor: ce buni erau că o primeau așa cum era!... Își aduse aminte de hotărârea de a le face școală, pe care era departe de a o aduce la îndeplinire. Înfiptese cuțitul într-o felie de pepene și se puse a scoate semințele din alveolele lor îmbrumate de zahăr; ia, așa te ia viața, cum ia o apă adâncă un pai și-l poartă domol de la un cot al malului la un alt cot; apa curge, înceată, și tu curgi cu ea, fără să poți face ceva.

Vălătucul de praf se apropia, iar el se uita liniștit la drum. Era o trăsură cu doi cai. Când ajunse în dreptul colibei, i se păru că recunoaște trăsura Sașei, și, fără să se mai gândească, sări de unde se afla și făcu semn vizitiului să oprească. În același timp, de sub coșul trăsurei se ivi capul Sașei, care nu-l vedea și, mirată, părea că vrea să cunoască cauza pentru care se oprea. Când însă recunoscu pe Matei, se dete jos repede și veni la el cu mâna întinsă.

— Ce te faci pe aicea, omule? El dete din cap, neștiind ce să răspundă.

— Uite, mâncam un pepene.

— Ce bună idee! Mi-e așa de sete...

Și fără să mai aștepte altă poftire, se așează pe bancă, își ridică până la vârful nasului vâlul des cu care era acoperită, și se puse să taie bucăți mici de pepene și să mănânce. Era încântătoare. Ochii, privind spre el, râdeau de fericire. Mâna, strânsă în mânușe, apăsa ușor și elegant pe mânerul bieteii custure.

— Cum ai ajuns pe locurile astea?

— Uite așa. Da' vezi ce bun pepene? nu mai mănânci?

— Mulțumesc, am luat numai ca să-mi treacă de sete...

— Da' ia spune, cum te găsești pe aici?

— Apoi, cum să mă găsesc... îmi era urât și am ieșit să mă mai plimb.

— Așa?... Va să zică la noi nu vii, fiindcă ești ocupat, și pe altă parte umbli singur pe câmp, să-ți treacă de urât.

— Umblu să-mi treacă de urât și să-mi cunosc bine moșia.

— Da?

— Da. Apoi, "să-mi treacă de urât" e o vorbă. Eu, ca mulți oameni, fug de urât, dar în același timp am nevoie câteodată de singurătate.

Ea se uită la el, clipind des și părând că vrea să pătrundă înțelesul vorbei.

— Asta e adevărat, zise ea, după un moment de tăcere.

— Nu-i așa?

— Da. Dar tot ar trebui să vii la noi mai des.

— O să vii. Îți spun drept că aș veni și mai des, însă mă tem să nu fiu supărător cu vizitele mele.

— Matei!

El ridică repede ochii spre dânsa, surprins de a o auzi chemându-l pe nume. Sașa se-nroșise și se uită în pământ.

— Mihai o să plece în curând, și dorește mult să te vadă, adăugă ea cu anevoință.

— Pleacă?... O să-l însoțești și dumneata?

— Păi ce să fac?...

El rămase cu mâinile încrucișate pe genunchi, gândinduse. Sașa plecă!... Era pentru el o vorbă nouă și aproape fără înțeles. Se uita la dânsa lung. Ea, cu vârful umbreluței, mișca un pai, jos, pe pământ.

— Nu iei niște pepeni să-i duci acasă? tot ești cu trăsura.

— Ba da. Lipoveanul alese ce avea mai bun în groapă. Matei îi așeză cu grije la picioarele trăsorei, apoi se duse să-și dezlege calul.

— Vin după dumneata.

— Cum! vii cu mine, sper.

El stete un moment la îndoială.

— Vin, dacă vrei, dar aș fi aprins o țigară.

— Aprinde; mie-mi face plăcere. Leagă-ți calul lângă ai mei și hai să mergem, că apune soarele.

Matei voia să urmeze povețele ei, dar nu izbutea cu nici un preț să dezlege căpăstrul de la gâtul calului. Sașa se uita la el cum făcea lucruri pe care nu le învățase și o bufni râsul.

— De ce râzi?

— Tare mai ești stângaci!...

Lipoveanul se repezi de unde era, și într-o clipă desfăcu căpăstrul și legă calul lângă ceilalți.

El, cu mâinile în vânt, a treabă, se urcă în trăsura râzând.

— Dacă n-am făcut niciodată meșteșugul ăsta!...

— Știu... de aia m-am mirat și mă mir de hotărârea dumitale de a rămâne la țară... Dar, în sfârșit, bine faci, zise ea, așezându-se comod în colțul trăsorei.

De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pământul țelinos al câmpului. Îmbrăcase umbra toată zarea, pregătind calea amurgului. Departe, în marginea orizontului, soarele dispăruse, aruncându-se întrun ocean de purpură. Raze ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu al cerului, părând niște stropituri enorme. Se simțea cum vine noaptea. O geană vânăta de lumină se închidea prelung spre apus. Dunga dealului, pe care era satul, se îneca încetul cu încetul în clarul obscur al amurgului.

— Ce moment încântător!... zise el. Vezi? te miri de ce am rămas la țară... Iată de ce.
Ea tăcea, pierdută cu ochii în pânza orizontului.

— Ce frumos e!... Nu-i așa?

— Da, răspunse ea cu glasul tremurător.

— E așa de frumos că te răsplătește de toate ostenele zilei. Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare a-l însemna pe cer.

— Mai cu seamă în apus.

El tăcu un moment. După aceea, înțelegând ce gândea ea, o întrebă:

— De ce?

— Așa. În răsărit e veselie, se amestecă o idee vagă de speranță. Și în fericire nu se numără ceasurile. Pe câtă vreme în apus, sufletul întrevide un sfârșit, clipele cele din urmă ale unui foc ce se stinge...Nu-i așa?

— Da... În sfârșit, astăzi mi se întâmplă un lucru ce rar se împlinește în viață.

— Care?

— Acela de a vedea schimbându-se o dorință puternică, în realitate, și de a fi tot așa de încântat de realitate cât eram de dorință.

— Adică, vorbind în proză?

— Nu-i destul de limpede?

— Ba da... dar ce vrei să zici?

— Vreau să zic că, în general, nimic nu trece din lumea ideală în cea fenomenală fără să nu piardă din farmec. Astăzi mi se-ntâmplă contrariul, pentru întâiași dată.

Ea începu să râdă.

— Din ce în ce mai limpede. Închipuiește-ți că sunt foarte proastă... De ce nu vrei să spui lucrurile în bună și curată limbă românească?

— Ba le spui. Vream să zic că de multă vreme visam la scena asta la țară, la câmpul întins; de mult vream să mă întorc aici, să trăiesc în pământul nostru, să răsuflu din plin și să mă arză soarele... Mi s-a împlinit dorința, și sunt tot așa de fericit acum, precum eram înainte de împlinirea ei.

— Îmi pare că e natural să fie așa.

— E o părere. Noi nu suntem deplin fericiți decât numai în iluzia fericirii noastre.

Ea tăcu un moment. După aceea adause timid și încet:

— Cu toate astea mie îmi pare că sunt fericită în realitate.

— Da, se poate. Dar mă prind că dumneata ești persoana cea mai visătoare...

— Eu?!...

— Da, dumneata. Nu visătoare în înțelesul vulgar, ci meditativă, răsfrântă înlăuntru, trăind prin propriile forțe ale sufletului dumitale și cerând foarte puțin de la lumea din afară.

— Eu nu știu; știu atâta, că viața îmi pare interesantă, lumea în general bună și, cu un ideal în suflet, aș trăi un veac fără să mă plâng.

— A!... va să zică ai un ideal?

— Negreșit... Cine nu are un ideal?

— Cine nu are... Foarte multă lume.

Ea dete din cap și nu mai răspunse.

Începea să se cam întunece. Se auzea ropăitul cailor pe întinderea câmpului, și nu se vedea decât linia dealului ce se apropia.

— Aș putea oare să te întreb ce ideal ai?

Ea mișcă ușor din vârful unui picior, zâmbind.

— Mă așteptam să mă întreb.

— De ce?

— Așa.

— Atunci răspunde-mi.

— Nu pot să-ți răspund.

Acum îi veni rândul lui să tacă.

— Ai dreptate, adaugă după un moment, nu aș fi îndrăznit să te întreb, dacă te-aș vedea bine.

Ea începu să râdă.

— De ce râzi?... Îmi pare rău că râzi.

Dar ea râdea și mai tare. El tăcu cu totul. După câțva timp tăcu și ea, și iarăși nu se mai auzi decât mersul trăsurei.

— Iartă-mă, zise dânsa, atingându-l ușor cu mâna.

— De ce să te iert? Nu mi-ai făcut nimic.

— Da, dar am râs prostește... Mă ierți?

— Cum să nu te iert.

El îi luă binișor mâna într-ale lui și nu mai zise nimic. Erau atât de fericiți amândoi, în amurgul vremii, încât ar fi dorit să se ducă trăsură mai departe și tot mai departe fără țel.

— Eram pe drumul arzător al confidențelor, zise el încet și parcă s-ar fi gândit la lumea din mintea lui. Alături de dorul meu de țară, sta dorul de cineva, iubit dar necunoscut. Îmi părea că trebuie să te întâlnesc. M-ai însoțit întotdeauna și peste tot și, cu toate astea, nu știam cine ești.

Ea se lipise de umărul lui, tăcută și tremurătoare.

— Și acum, cunoscându-te, îmi pare că ești aceea pe care o doream, întocmai, aieva, mai dulce și mai bună decât cum o visam...

O lungă tăcere urmă vorbelor acestora. Până acasă nu mai ziseră nimic. Plecată cu capul pe umărul lui, Sașa închidea ochii pe jumătate și vedea linia dealului, întunecată, pierdută, parcă ar fi fost o dungă pe cer. În ultima tremurare a luminei apuse înota o stea. Ea părea că iese din adâncul timpului și vine, vine spre orizonturile noastre, purtătoare de vești bune.

Trăsura se opri la poarta lui Matei. El se dete jos, încet.

— Ce rău îmi pare!... Sașa îl strânse ușor de mână.

— Vii mâine?

— Da.

— Vrei să-mi spui, când vei veni, ce stea e aceea?...

Ea îi arătă cu mâna spre cer.

— E a speranței și a fericirii.

— Știu... pentru noi.

— Pentru noi.

— Da, pentru noi. Dar pentru lumea cealaltă?

— În apusul soarelui, în august, îmi pare că se ivește constelația Fecioarei. Îți spun mâine cum se cheamă... Noapte bună.

— Noapte bună.

XV

El intră acasă, senin, fericit, cu o puternică notă de idealitate, ce răsuna până în straturile cele mai depărtate ale sufletului.

Sașa se dete jos din trăsură ca o păsărică. Fetele și Mihai, care o așteptau, stau în balcon cam plouați, fiindcă era târziu și le era foame.

— Da' ce ți s-a întâmplat, maman? o întrebă Mihai.

— Nu mai puteți de foame, nu-i așa? Am plecat târziu de la Vlădeni, și pe drum am întâlnit pe Damian, la coliba unui lipovean, de unde v-aduc și pepeni. Hai să mâncăm.

Ei se duseră la masă și Sașa intră un moment la ea să se scuture, și după cinci minute veni în sofragerie cântând.

— Maman, nu știi un lucru?... mâine ne vine sfânta de la Agapia.

— Da?

— A trecut subprefectul pe aici, și ne-a spus că mâine, la zece, să-i ieșim înainte cu tot satul. Turică, feciorul, cu obicinuita lui înlesnire de a se amesteca în vorbă, zise:

— D-apoi că "premarele" este chiar afară cu popa Buză-tăiată.

— Așa?... Zi-i să vină înăuntru.

Nu trecu mult și un țăran voinic intră pe ușă binișor, călcând pe vârful degetelor. Era un om zdravăn, care, după îmbrăcăminte, se vedea a fi chiabur.

— Sărut mâinile, cuconiță.

— Mulțumim dumatăle, primarule. Ce aud, că ne vine sfânta?

— Apoi, cică vine... Că încă a trecut dl subprefect pe la primărie și a lăsat poruncă să scoatem lumea înaintea sfintei, cu mic cu mare, doar s-o îndura Dumnezeu cu nițică ploaie, că s-a răsucit porumbul de toată isprava.

Sașa păru că se gândește un moment.

— Ia ascultă, Vâlsane, da' oare trebuie ploaie cu adevărat?

— Trebuie, cuconiță, la porumb.

— Știu. Da' ce face lumea care a rămas cu vrafurile în arie?

— Păi, ce să facă? Că și Dumnezeu nu ne poate mulțumi pe toți.

— Cei ce n-au cai au rămas în urmă.

— Cei care n-au cai or mai treiera cu chicioarele, zise primarul.

— Da' dacă vine ploaia?

— Păi măcar de-ar da Dumnezeu... Da' știi, până se mai pregătește, până una alta, și-a sfârșit rumânul țara de orz.

— Bine, Vâlsane. O să trebuiască vreo masă...

— Păi chiar de aia venisem, să mă rog să ne dai cele de trebuință.

Pe când el vorbea, se ivi în spatele lui potcapiul popei. Popa Vasile Buză-tăiată era cunoscut la o poștă împrejur. Cu pulpana antereului prinsă în brâu, cu ciobotele scâlciate și cu burta înainte, era tipul preotului de moda veche. Glumeț, lacom la mâncare, scurt la slujbă, se ținea de popie prin obicei și fiindcă "dacă nu curge, tot pică", dar altfel era arendaș și el; lua o sfoară de pământ de la unul, cumpăra lână de la altul, mai da câte un ban, doi, cu camătă, și astfel își ridica spuza de copii ce avea. Sașa nu-l putea suferi, și-l îngăduia numai fiindcă rămăsese moștenire de la tată-său; dar adusesse un al doilea preot, om cumsecade, care ducea tot greul bisericei.

— Masă bună, taică.

— Mulțumim, părinte. D-apoi, ne vine sfânta, hai?

Popa nu răspunse nimic deocamdată, ci, unindu-și degetele de la mâna dreaptă, boscorodi câteva cuvinte deasupra mesei, aruncând ochii lacomi la niște pătlăgele împănate; după aceea luă un scaun și șezu, cu ochii țintă la pătlăgele.

— Hm!... zise el, astea pe turcește se cheamă "Imam baidî"... Știi, coană Alexandrino?... cică un preot de ăia deai lor a mâncat într-o zi până a crăpat... și de aia s-a chemat așa: "Imam baidî", adicătea "a crăpat Imamul"

Mihai și fetele râdeau să se topească.

— Nu poftești, părinte? zise băiatul, întinzându-i o farfurie.

Sașa se uită la el, încruntând din sprâncene.

— Maman, je t'en prie.

Până să răspundă ea, popa își trăsese pe taler două pătlăgele, și se uita curmeziș spre fecior, parcă ar fi vrut să-i ceară ceva.

— Ce dorești, părinte? îl întrebă Sașa.

— M-aș ruga de un păhărel de rachiu... să le fac oleacă de drum, că, precum zice sfânta scriptură: "frunză verde de dai n-ai, iar mielu blând suga la două oi".

Turică îi aduse un păhăruț de rachiu, pe care popa îl azvârli pe gât, de era cât p-aci să-l înghită cu pahar cu tot.

Primarul se uita la el și zâmbea.

— Dumneata nu vrei ceva, Vâlsane?

— Sărutăm mâinile, cuconiță.

Turică îi dete numaidecât rachiu, dar omul, foarte cuviincios, nu vru să primească. Sașa se uită la el cât era de întreg și de cuminte, și vru să-și urmeze cu dânsul vorba mai departe.

— Va să zică ce crezi că trebuie?

— Apoi să vedem ce zice părintele.

Popa înghițea dumaticaturile cât pumnul, și n-avea vreme să vorbească.

— Ce zici, părinte? îl întrebă Sașa.

— O masă, o față de masă, lumânări și tămâie.

— Bine. Alta nu mai trebuie?

Popa ridică din sprâncene că nu.

— Să dăm gazdă la preot și la maici, zise Vâlsan, și să vedem de cai, că poate vine sfânta cu droșca.

— Bine, taică, să-i dați, mormăie popa, că cine dă cu mâinile, aleargă cu picioarele, iar cel ce plânge pe sărac să-i poarte traista.

Primarul râdea, dar vâzând pe popă că-și dezleagă sacul cu proverbele, îi făcu semn să se scoale.

— Hai, părinte, că te așteaptă coana preoteasă.

— Să mergem, taică.

Mai dete dușcă un pahar cu vin și se sculă.

După ce plecară, Mihai se puse să facă și el ca popa Vasile, zicând proverbele pe vârful degetelor: "Frunză verde de dai n-ai".

— Maman, îmi dai voie să-mi rup un dinte, ca să semăn mai bine cu el?

— Ia nu mai vorbi prostii, zise Sașa râzând.

— Zău așa, maman.

— Rupeți-l, dacă vrei.

Ei urmară hazul mai departe, după masă, pe când Sașa se duse la ea să scrie.

Când se așeză jos și luă condeiul, singură, scena din trăsură îi reveni în minte cu atâta putere, încât se rezimă de spatele fotoliului și privi drept înainte. Oare era adevărat? Ea fusese? sau o dulce închipuire de sine o făcea să urmeze, deșteaptă, un vis fericit?

Scrise două rânduri lui Matei, rugându-l să vină a doua zi și să vestească și pe conu Dinu de sosirea sfinteii.

Pe la nouă ceasuri dimineața tot satul era la câmp, pe marginea drumului mare. Tăbărâți pe șanțul șoselei, țărani vorbeau liniștiți, ștergându-și sudoarea cu dosul palmei, iar nevestele și fetele, cu rochiile de stâmbi întinse roată împrejur ca să nu le păteze, își istoriseau păsurile lor zilnice, parcă nici vorbă n-ar fi fost de venirea sfinteii.

La Comănești, Mihai și fetele așteptau nerăbdători pe Sașa, care nu se mai isprăvea de gătit. Victoria îi bătu în geam.

— Maman, se-ntârziază prea mult.

— Dacă sunteți așa de nerăbdători; luați trăsura și duceți-vă.

— Să ți-o trimetem înapoi?

— Negreșit.

Ei plecară. În urma lor, Sașa se găti repede și ieși în balcon, așteptând pe conu Dinu și Matei. La ideea de a-l revedea, simțea inima bătându-i-se cu putere și un val de căldură urcându-i-se în obraji. Intră înăuntru cu neastâmpăr; își așază pălăria mai pe frunte; își scoase o mănușă, ca iar s-o puie după un minut.

Un zgomot de trăsură, în curte, o făcu să se repeadă la fereastră. Dar era numai subprefectul. Cu toate că-i era simpatic, de astă dată Sașa îl găsi venit la nevreame, și nu ieși. Un argat, care văzuse trăsura ei plecând, spuse subprefectului că toată lumea era la câmp, și-l făcu astfel să se ducă. După puțin timp veni și Matei. Sașa îl văzu de pe fereastră, și se repezi la ușă să-i iasă înainte, însă inima îi bătea așa de tare, încât fu silită să se oprească un moment pe scaun. Argatul care vorbise cu subprefectul era gata să-l trimeată și pe el după ceilalți, când Sașa ieși repede, tocmai pe când trăsura lui Matei întorcea, și-l strigă.

Cu capul plecat în pământ, din pricina soarelui, el urcă treptele, și când dete cu ochii de dânsa, rămase locului. Ea se făcuse și mai roșie decât era, și, râzând, îl întrebă pe jumătate supărată:

— Ce-i?

— Nu te supăra, zise el. Ești astăzi o minune încântătoare!

— Da?... Sunt bine?...

— Grozav de bine.

Ea făcu un pas înapoi, simțind parcă nevoia de a se depărta de complimente.

Apoi se învârti împrejurul ei însăși.

— Îți zic bună dimineța după ce mi-oi scoate mănușa. Rămăseseră astfel locului, uitându-se unul la altul zâmbind.

— Acuma, bună dimineța.

— Bonjour.

— Mergem? e târziu, știi?

— A cui e vina?

— A mea, fiindcă n-am venit la vreme, și a dumitale fiindcă te-ai gătit prea mult.

Ea își punea mănușa la loc, uitându-se pe sub gene.

— Vream să te aștept, zise ea încet. Să mergem.

Se urcară amândoi în trăsură și porniră la câmp.

O dată cu ei ajunse și sfânta.

Într-o birjă cu patru cai osteniți, veneau, în mijlocul unui vălătuc de praf, patru persoane: doi popi în fund, care țineau icoana, și două călugărițe dinainte. Popii se deteră jos, sprijinind icoana cu o mână dedesubt și cu alta de deasupra, și începură a rosti rugăciuni. Poporul îngenunchease, pe când călugărițele ștergeau chipul sfintei de praf. Preoții voiau să treacă șanțul șoselei, ca să intre pe câmp, dar tocmai în partea aceea el era curățit de curând și deci cam adânc.

— Pe unde trecem, părinte Opreo? zise unul din ei, încet.

— Da' eu știu, părinte Ioane?

— Dă-i sfinția-ta din *Ohtoih*, că eu nu mai am glas nici cât un pui de curcă.

Se duseră astfel în sus, se lăsară în jos și iar se întoarseră în sus, nădăjduind să găsească un loc mai lesne de trecut. În cele din urmă se coborâră în șanț, cum dete Dumnezeu, dar când fu la

ridicat, pace... Unul se încurcă în anterior, altul în patrafir, și dacă nu venea lumea să-i ajute, ar fi rămas acolo, fiindcă, după regulile lor, nu puteau să lase icoana pe mâini străine.

În vremea asta, popa Buză-tăiată își pusese odăjdiiile și venea înaintea icoanei, legănându-se ca o corabie. Preoții cari însoțeau sfânta încrunțată din sprâncene, când văzură că aveau de împărțit plata cu alți doi confrăți. De aceea, primiră destul de rău pe fratele lor.

— Așteaptă, așteaptă părinte, să punem sfânta pe masă.

— Iaca taică, aștept.

— Nu-i treaba sfinției-tale să te amesteci aici.

— Pă-i vorba-i!

— Ba chiar așa. Dă-te la o parte.

Popa Buză-tăiată se dete la o parte, mormăind:

— Mă!... moldovenii dracului.

Apoi își ceru iertăciune de la Dumnezeu că pomeni pe dracul:

— Ptiu, Doamne iartă-mă.

Celalt preot de la Comănești, care nu îndrăznise până aci să se amestece, văzând icoana pe masă, își puse și el patrafirul, dar fu primit cu aceeași lipsă de ceremonie de cei doi popi străini. Atunci, conu Dinu, care îi privea de un sfert de ceas cum își dau arama pe față, pofti pe câteșipatru preoți să înceapă slujba, că șade rușine, fiecăruia fiindu-i păstrată plata ce i se cuvine. Hagiul era deja înființat, cu cădelnița gata și isonul la îndemână, așteptând fericitul moment când să-i dea drumul.

Câmpul se întindea crăpăcios și ros de vite, până departe în pânza orizontului. Deși acum era pe la sfârșitul lui august, zăpușeala părea mai nesuferită ca în iulie.

Cu capetele goale în soare, câteșipatru la linie, preoții se rugau, îngenunchindu-se și sculându-se neconținut. Țăranii făceau cruci mari, zicând din când în când "dă Doamne ploaie"; femeile stau plecate la pământ. Lăcustele subțiratece săltau în pulpanele răsfrânte ale popilor, pe când rândunelele întârziate treceau ca săgeata printre rândurile oamenilor. Era semn de vreme bună și senină. O saca de apă de la curte era înconjurată de flăcăi și băieți, care își treceau cofa de la gură la gură.

Sașa, fetele, conu Dinu și toți ceilalți stau în genunchi; Matei cu capul gol, sta și el respectuos, dar în picioare. Sașa îi făcu semn să îngenunche. El se supuse și șezu lângă dânsa.

— Trebuie să dai exemple bune, zise ea zâmbind.

Pe la sfârșitul slujbei, când apa fu sfințită, preotul stropi, cu mănunchiul său de busuioc, în patru părți, rugând pe Dumnezeu să păzească locurile acelea de cutremure, de gândaci, de secetă etc. Stropitura ajunsese până la Sașa, muindu-i rochia pe umeri. Apa făcu să i se lipească stofa subțire de piele. Ea încerca să se șteargă, dar nu se putea ajunge singură. Matei îi luă batista din mână și căută picătura s-o usuce.

— Ce loc bun și-a ales, zise el încet, râzând.

Ea sta cu capul în pământ și cufundată în smerenie, dar îi răspunse, fără a se uita la el și râzând:

— Nu mai spune prostii și stai binișor.

— Zău așa...

După ce se isprăvi slujba, Sașa se apropie de preoți și de călugărițe, să-i poftească la masă. Intrară în vorbă mai lungă: "Când ați plecat de la Agapia", "Cine-i dumnealui, dar dumneaei", până veni rândul lui Matei.

— Dumnealui e boierul matale? întrebă unul din preoți pe Sașa, arătând pe Matei.

Ea nu pricepu deocamdată. Conu Dinu râdea de înțelesul moldovenesc al frazei și spuse preotului cine era unul și cine era altul. Sașa se făcuse roșie și se uita la vârful mânușilor, pe când preotul, încurcat, zâmbea cu bunătațe, înțelegând parcă ce se petrecea în mințile tuturor.

XVI

Preoții și călugărițele se duseră la Comănești, iar ceilalți pe la casele lor. Conu Dinu spusese în treacăt lui Matei că avea ceva de vorbit cu el, și-l rugă să-l aștepte spre seară.

Ajuns acasă, Damian prinse a se gândi la cele petrecute la câmp. Întrebarea preotului, pe care el o înțelesese foarte bine, da pe față o stare de lucruri firească dar nelămurită. Sașa nu mai era o copilă, pe care un tânăr o poate "compromite", cum se zice, dar era totuși o fată tânără. Starea lui sufletească față de dânsa nu avea limpeziciunea pasiunilor mari. Nici vârsta lui, nici vârsta ei, precum nici temperamentul omului nu erau de natură a înflăcăra dulcea amintire ce avea pentru Sașa, până la mărimea unei hotărâtoare pasiuni. Când îi zicea că e "încântătoare", spunea un adevăr față de ea și mai cu seamă față de el însuși. Firea liniștită, cumpănită întru toate, cu trebuința vădită de a se devota, a Sașei, răspundea minunat la aspirațiunea ideală, ce se găsește la mai toți oamenii medievali, către o asemenea femeie. Dacă la această stare, pornită din cauze personale, se mai adăuga dorința răposatei, se poate lesne ajunge la hotărârea calmă la care ajunsese Matei, de a vorbi lui unchiu-său, conu Dinu, despre gândurile lui de a lua pe Sașa. Însă lipsa de entuziasm făcea să nu fie hotărârea cu totul desfăcută de orice părere de rău. Când un om a trăit atâta vreme singur, cu greu își schimbă viața. Trecuse așa de puțin timp de când se întorsese acasă și, cu toate astea, atâtea întâmplări însemnate se desfășuraseră! Dar tocmai în ele se găsea urmarea logică a noii lui vieți. Trebuia să se lege o dată mai mult de pământ, și să se lege pentru totdeauna.

Conu Dinu veni, precum zisese, către seară. Matei îl aștepta, cu o vagă neliniște în suflet. Simțea că se petrece ceva neobișnuit, că unchiu-său avea nemulțumiri. Această neliniște a lui, pe care conu Dinu o băgă de seamă, făcu pe bătrân să înceapă stângaci:

— Ce mai faci, băiete? Cum îți merge casa și Aglaia?

— Bine, nene — mai cu seamă Aglaia.

— Lucru subțire, bre!... Bietu Nae, îl legi la gard. Tot cu Caramzulea trăiește?

— Cine?

— Iote, frate; știu că n-o să trăiască Nae cu Caramzulea; îți vorbesc de dânsa. E o frișcă de muiere de n-are pereche. Să te păzești...

— Nu-i nici o primejdie.

— Mai bine.

După aceea își scoase o tabachere în care intra o boccea de tutun, și-și făcu o țigară. Matei îi dete chibriturile. Bătrânul își aprinse țigara, și se duse la geam.

— N-are gând de ploaie.

— Nu prea.

— Și sfânta ce-o să-ți facă? Trebuie s-o chemi la vreme, zise el, uitându-se cu înțeles la nepotu-său.

Matei râdea făcându-și și el o țigară.

— Anume când barometrul se coboară?

— Ei!

— Aș vrea să știu de ce n-a venit Scatiu, întrebă Matei.

— E o halima întreagă. N-a venit din mai multe cuvinte: întâi, fiindcă e mitocan; apoi, fiindcă zice că pe el nu l-a întrebat nimeni când s-a hotărât aducerea sfinteii, fiindcă s-ar fi opus: are toată pâinea pe câmp.

— De ce?

— Trăiește rău cu țăranii. Îi jupoaie cu dobânzile și procesele. Înțelege tu că dacă ar începe ploile, îi putrezește grâul pe câmp.

— În fond, nici eu nu știu cine a adus sfânta.

— A adus-o lumea dimprejur, și țăranii de la Comănești au cerut Sașei să o treacă și pe la dânșii.

— Atunci ce încapă supărare?

— Se înțelege. Da' ce-i faci prostului? Apoi i-a intrat în cap că, de când ai venit tu, toată lumea râde de el, fiindcă-l iei peste picior față de Sașa.

— Eu?

— Da, a venit la mine să se jeluiască.

— Ce e drept, eu am râs într-o zi cu Sașa — dar el era de față. E bun băiat, dar cam ridicul.

— E ridicul, dar nu e bun. Are gură rea și să te păzești, și tu și Sașa, că e om primejdios.

Matei se uită îngrijat la bătrân, parcă-ar fi vrut să-l întrebe lămurit despre ce e vorba.

— A venit ieri pe la mine, urmă conu Dinu; a fost de o îndrăzneală rară, și eu, Dinu Murguleț, care am văzut pe tată-său slugă la noi, bătut cu opritorile la scară, n-am putut nici cel puțin să-l dau afară!

Matei îl ascultă posomorât.

— Trebuia să-l dai!

— Trebuia!... Cui o spui? Eu știu bine ce trebuie să fac, dar când te strâng curelele, o lași mai domol.

Tânărul se uita la unchiu-său nedumerit.

— Tu poate nu mă-nțelegi. Matei mișcă din umeri. Bătrânul păru a se gândi un moment.

— E mai bine să-ți spui. Eu sunt bătrân și poate mâine mor. Tu rămâi părintele fetei mele. Eu am luat bani cu dobândă de la Scatiu. Îi sunt dator trei mii de galbeni, pe care nu i-am putut plăti la timp. Te miri, și ai dreptul să te miri...

— Nu...

— Ba da. E de mirare, cum un om ca mine să nu poată plăti treizeci de mii de franci la termen. Dar când vei cunoaște mai bine lucrurile, când vei vedea ce produce o moșie unui proprietar, ce se cheltuiește în casă la mine, cum se trăiește la București — poate vei înțelege mai ușor. Nu zic că nu aș fi putut să găsesc bani numaidecât; dar nu i-am căutat, fiindcă ții să las moșia fetei fără ipotecă. În sfârșit, ca să nu mai lungesc vorba, sunt dator lui Scatiu bani și moșicul crede că pentru asta îmi poate porunci. Asta e una. A doua: ți-am spus, îmi pare, că tot acest bătăran și-a pus în gând să ia pe Tincuța. Mătușă-ta ar fi gata să i-o dea. Dar e cap de femeie, care nu vede dincolo de vârful nasului. El vrea să ia fata ca să pună mâna pe moșie. Tot pentru asta nu primește niciodată dobânda la bani, ci o adaugă la capete, și-mi face niște socoteli cu dobânda la dobândă, de te sperii. Unde și-a vârât coada, nici praful de pe tobă nu s-a ales, și dacă nu m-oi scăpa de el, îmi mănâncă moșia.

Bătrânul se sculase în picioare și se plimba neliniștit prin casă. Nepotu-său se uita la el, părând el însuși preocupat.

— Nene Dinule, cât ești dator în tot?

— Da' cine mai știe! Matei zâmbi fără voie.

— Cu chipul ăsta ajungi departe.

— Știu, dar așa e: mi-am ținut totdeauna rău socotelile; însă, cum am făcut, cum am dres, nu eram dator nimănui un ban. A venit un șir de ani răi, și m-am încurcat. Trebuie să fie peste patruzeci de mii de lei.

— În câți ani?

— Într-un an și jumătate.

— Atunci îți ia mai mult de zece la sută.

— Se-nțelege.

— E un mișel; trebuie să ne scăpăm de dânsul.

— Știu — dar cum?

— Eu am niște bani rămași de la mama și ți-i dau, zise el, zâmbindu-i cu bunătațe.

Bătrânul se oprise în fața lui și se uita la el țintă. Apoi, încet, zise:

— Eu știu, băiete, că ai bani și ce bani ai, fiindcă soră-mea îi ținea la mine. Dar nu pentru asta îți vorbesc de nevoile mele. Aceia sunt bani rămași de la tată-tău, în bonuri, și nu poți să-i atingi.

— Da' de ce nu pot să-i ating?

— Fiindcă asemenea hârtii sunt mai bune ca o moșie.

— Le depun undeva și iau bani.

— Poți s-o faci, dar nu pentru mine.

— De ce, nene?

— Îmi pare rău că ți-am vorbit, zise bătrânul trist. Dacă m-aș fi gândit la una ca asta, puteam să iau bani de la biata mamă-ta, fără să mai umblu prin străini; însă aceea e averea rămasă de la tată-tău.

— Bine, dar astăzi e averea mea.

— Așa e...

— Nene Dinule, zise Matei domol, te rog să primești. Eu știu ce ai făcut pentru mine. Acești bani erau meniți să meargă în zestrea Tincuței. Asta a fost dorința mamei înainte de a muri.

Bătrânul se rezemase cu un cot de masă și se uita trist înaintea ochilor.

— Nu ai nici un drept să primești sau să nu primești. Așa a vrut mama, și eu voi face așa.

— Sărmana soră-mea!... zise bătrânul încet, cu lacrimile în ochi.

Matei îl privea, mișcat, simțind toată curățenia de suflet cu care nu voia să primească banii, și fiindcă unchiu-său părea descurajat și fără nici o voință, el îl atinse binișor peste mână, încercând să glumească, dar în realitate foarte emoționat:

— Și fiindcă vorbim de voințele din urmă ale mamei, mai am să-ți împărtășesc una, mai veselă.

Conu Dinu se șterse la ochi, așteptând.

— Dumneaei mi-a zis, înainte de a muri, să mă însor. Vreau să-i împlinesc dorința și o să te rog să m-ajuti.

Conu Dinu se uită la el serios, dar cam mirat.

— Te-aș ruga să vorbești Sașei despre asta.

— Da' pe cine vrei să iei?

— Pe Sașa. Bătrânul urmă a-l privi din ce în ce mai mirat.

— Va să zică era adevărat?...

— Da, întări Matei. Apoi se grăbi să adauge: Eu îți răspund "da" fără să știu ce mă întrebi.

— Scatiu a scos de mult vorba prin lume că vrei s-o iei: nimereste și prostul câteodată.

Tânărul se uita în pământ, jenat.

— Mă mir cum a putut să vorbească de un asemenea lucru. Eu nu am făcut nimic care să îndreptățească pe Scatiu să vorbească astfel, și nici el, nici nimeni nu știa ce s-a petrecut între mine și mama.

— Ba eu știam, că asta era de mult dorința bieteii maicăta. Și faci bine: Sașa e un inger. Pentru mine nu e nici o deosebire între Tincuța și Sașa...

Conu Dinu se uita lung la Matei, părând că vrea să pătrundă în sufletul lui.

— Ești bine încredințat că nu urmezi numai dorința răposatei, și inima ta te îndeamnă să faci pasul acesta?... Fiindcă trebuie să-ți spun cum sunt lucrurile și cum de altminteri le vezi și tu: Sașa și-a legat viața de creșterea fraților ei. Știu că până acum nu vrea să se mărite; dacă și-o fi schimbat părerea pentru tine, eu o să fiu încântat, dar tu o să devii deodată cumnatul, tatăl a trei copii, dintre care două fete de măritat.

— Știu.

— Încă o dată, Sașa e cea mai bună, cea mai dulce făptură — atât de bună, încât, dacă ar fi fost un bărbat, i-aș fi dat pe Tincuța. Asta însă nu împiedică adevărul celorlalte lucruri. Viața ta se schimbă cu totul. Ai fost deprins să trăiești singur în lume multă; aici viața noastră e restrânsă. Ai pentru tine avere destulă și poți face ce vrei... După aceea, trebuie să nu uiți că Sașa e aproape de vârsta ta, ceea ce pentru un tânăr, merge, dar pentru o fată... nu prea.

Tăcură un minut amândoi. Conu Dinu se sculă și-i întinse mâna:

— Ți-am spus toate părțile îndoioase, mai negre decât sunt. Acuma închei, zicându-ți, că dacă ești hotărât s-o iei și dacă dânsa te ia, ai să fii un om fericit. Numai să cauți să fie și ea fericită. Vino să te sărut.

Bătrânul îl îmbrățișe și ieși. Pe pragul ușei se opri:

— Bagă de seamă, eu mâine mă duc să-i vorbesc... Ești bine hotărât?

— Da, da.

— Foarte bine. Adio.

XVII

Preocupat și nerăbdător, conu Dinu nu lăasă lucrurile pentru a doua zi, ci se duse drept la Comănești. Sașa era la dânsa în odaie, și-l făcu să aștepte. Bătrânul se plimba în lung și-n larg prin casă, deschizând din când în când ușa și întrebând dacă vine. Se puse să-și răsucescă o țigare, dând din cap și zâmbind.

Sașa intră ca o vijelie, strângând în mână o batistă ce o scosese în fugă din cutie:

— Ce e, coane Dinule? ce s-a întâmplat? întrebă ea cu temere.

El, cam teatral, făcu un pas spre dânsa și o luă de mână, ducând-o spre fereastră. Aci se vârfi în sufletul ei, privind-o cu niște ochi teribili, de o comicitate nespusă.

— Da' ce-ți este, coane Dinule? întrebă ea, din ce în ce mai mirată și începând să se roșească.

— Vino încoace, vinovato. Șezi ici lângă mine.

— Iacă șed.

Ea se așeză lângă dânsul, pe o canapea. Bătrânul se uită din nou în ochii ei, dând din cap.

— Așa te porți?

— Da' zău, nu mă mai chinui și spune-mi ce este?...

— Este... Este... Să-ți spui?

— Te rog.

— Nu-i nimic.

— Ei asta-i!

— Dă-mi întâi o dulceață, tratează-mă bine, că viu împețit.

Sașa, care se sculase să poruncească dulceață, se opri.

— Dacă vii pentru asta, nu-ți dau nimic.

Conu Dinu urma a se uita la dânsa:

— Ce șireată ești!...

— Eu, șireată? zise ea tare, dar roșindu-se.

— Ei, de ce te roșești? Ia șezi, lasă dulceața.

Ea veni din nou lângă dânsul.

— Ascultă, Sașo: viu de-a binelea împețit.

— Se poate, coane Dinule, dar o să te duci cum ai venit. Îmi pare că ne înțelesesem asupra pețiturilor, zise ea redobândindu-și tot sângele rece.

Bătrânul urma a o privi, zâmbind cu bunătate.

— De ce mă privești? întrebă ea.

— Fiindcă aș vrea să pătrund bine în inima ta, și să știu tot ce se petrece acolo.

— Ei, vrei cam mult, zise Sașa, râzând.

El tăcu un moment, uitându-se în jos și gândindu-se. Sașa îl privea, la rândul ei, vroind parcă să înțeleagă jocul ascuns al bătrânului. El își ridică ochii din nou către dânsa.

— Ascultă, Sașo: mă gândesc cum e mai bine să-ți vorbesc. Eu știu că tu nu vrei să te măriți și ți-u să nu te supăr cu vorbele mele, fiindcă te iubesc ca pe copilul meu, ca pe Tincuța; pe de altă parte, persoana care mă trimite îmi este tot așa de dragă ca și tine. Socot prin urmare că e mai bine să-ți spun lucrurile cum sunt. Tânărul care te cere este nepotul meu Matei, zise bătrânul, ridicându-și încet ochii spre dânsa.

În timpul cât rosti el cuvintele acestea, obrajii Sașei se înroșiră ca purpura și lăcrămile i se urcaseră în ochi. Printr-o puternică încordare a voinței, ea căută să rămână liniștită, cel puțin în aparență, și răspunse:

— Asta e altă vorbă.

Conu Dinu sări în sus, parcă întinerise cu patruzeci de ani, și strigă pocnind din degete.

— A, ștregărițo! de-astea mi-ai fost dumneata! Apoi îi luă capul în mâini și i-l sărută cu o adevărată dragoste părintească.

— Ah, câtă bucurie îmi faci, Sașo!

Dânsa râdea printre lacrimi, sărutând mâna bătrânului. El se uita la ea, neștiind ce să admire mai mult: ochii adânci cu gene scaldate în lacrimi, sau puterea de caracter cu care știuse să tacă o viață întreagă.

— Ei, cum te-ai hotărât tu, așa deodată?...

— Deodată?...

— Va să zică e afacere veche...

— Nu-i nici veche, nici nouă: e de totdeauna.

— Cum așa?... Ia spune-mi, zău. Și fiindcă văzu că Sașa își plecase capul pe o parte și se uita în pământ, cum avea de obicei să facă ori de câte ori era încurcată de ceva, dânsul o mângâie pe umeri:

— Spune-mi, fetițo, ai bi încredere în mine: vreau să te văd fericită.

— Ce să-ți spun, coane Dinule? întrebă ea cu voce dulce.

— Spune-mi, de unde înțelegerea asta așa de desăvârșită între voi?

— Nu e nici o înțelegere. Din partea mea e o veche și copilărească credință că noi eram meniți de părinții noștri să... ne luăm. Cel puțin asta era dorința cea mare a bieteii răposate.

— A soră-mi?

— Da.

— De unde știi? ți-a spus-o?

— Nu mi-a spus-o niciodată, dar am înțeles-o așa de bine...

— Ai dreptate: asta se vedea cât de colo... Și prin urmare tu ai așteptat pe Matei, cu credință și statornicie, totdeauna? Erai sigură de el?

— Eu?... Niciodată nu am vorbit serios de asemenea lucruri. De altminteri sunt șapte ani de când mi-ar fi fost cu neputință să-i vorbesc.

— Dar înainte?

— Nici înainte. Cât eram copii, ne jucam: când ne-am mai mărit, ne certam, și astfel ne-am despărțit.

— Și pe asta te întemeiai tu?

Dânsa își ridică ochii spre bătrân, ca cineva care nu știe cum să spună un lucru tainic.

— Eu nu mă întemeiam pe nimic, zise rar, eu îl iubeam.

Bătrânul se uita la dânsa, întinerit parcă el însuși de suavitatea acelor vorbe și, ținându-i o mână, da din cap, gânditor:

— Dar dacă el te uita?... Știi: străinătatea și depărtarea sunt dușmanii jurămintelor de dragoste.

Sașa înălță din umeri și închise din ochi, cu supunere către soartă:

— Nu sta în puterile mele să fie altfel. Fiecare își are steaua sa, și ce-i e scris i se împlinește.

— Dar el?

— El?... văd că dumneata știi mai mult decât mine.

— Așa este... Adică eu știu atât, că m-a însărcinat să viu să-ți cer mâna. Mai mult nimic. Mi-a zis că împlinește o dorință a răposatei maică-si...

Bătrânul se opri parcă într-adins, căutând să prindă efectul acestor cuvinte pe chipul fetei. Ea își privi vârful degetelor în tăcere.

— Ce-i răspund?... că primești, da? Dânsa zâmbea cu frică.

— Da, zise ea sfioasă. Dar dacă face pasul ăsta numai din pietate către coana Diamandula?

— Și eu m-am gândit la asta, și i-am zis. El m-a încredințat că nu.

— Dumneata ce crezi, coane Dinule?

— Îmi faci o întrebare grea, fetițo. Eu cred că și da și nu. Ce ciudat lucru! de unde mă temeam că tu n-o să primești, iată-ne acum temându-ne de el.

Se opri bătrânul și se gândi. Sașa se uita la el cu frică, parcă soarta i-ar fi atârnat de vorbele lui.

— Eu cred că el este sincer, că te iubește, dar că vorba răposatei îl înrăurește de asemenea foarte mult.

— Atunci ce-i de făcut? întrebă ea, descurajată.

— Un lucru foarte simplu: să vă luați. Dar nu îndată. Tu trebuia să te duci cu Mihai la Paris, nu-i așa?

— Da.

— Eu socot că e bine să pleci numaidecât și să spun lui Matei că răspunsul i-l vei da când te vei întoarce.

— Da?... Dar dacă se supără?

— O să se supere și-o să-i treacă. Cu mijlocul ăsta însă o să poată vedea mai limpede și mai adânc în inima lui. Înțeleg foarte bine îndoiala ta și împărtășesc sentimentul de la care pornești. Îmi fâgăduiești că ai să urmezi astfel și că n-ai să dai semn de viață până la întoarcere?

— Îți fâgăduiesc.

— Da?

— Da.

— Atunci să pleci cât mai curând. Cu restul mă însărcinez eu.

Bătrânul porni de la dânsa grozav de mulțumit. I se părea că a pus la cale fericirea a doi inși, care erau amândoi neștiutori de sentimentele lor unul pentru altul.

A doua zi dimineața se duse la nepotu-său. Frecându-și mâinile, îi istorisi cum stau lucrurile: că Sașa primește, dar se teme să nu fie mai târziu o sarcină pentru el; că e bine să nu se grăbească; că poate el e înrăurit numai de vorbele mamesei; că o despărțire de câtăva vreme le va fi folositoare la amândoi; în sfârșit, că Sașa, trebuind să însoțească pe Mihai în străinătate, era hotărâtă să plece cât de curând, și, dacă la întoarcere dânsul ar fi stăruiet în ideile de astăzi, să se facă lucrul. Matei îl ascultă liniștit.

— Asta e dorința Sașei? întrebă el.

— Da. Ba ceva mai mult: te roagă ca până la plecare să nu mai încerci a o vedea.

Matei se uită lung la unchiu-său, părându-i greu a-l înțelege. Se făcuse palid.

— Nene Dinule, să-mi dai voie să nu te cred.

— Faci rău că nu mă crezi; e așa, cu toate astea.

— Cum! zise el cu putere. Sașa dorește să n-o mai văd până la plecare!... Atunci viața și sentimentele nu mai au logică.

— Nu știi ce vrei să zici, — știi atâta numai, că asta e dorința fetei.

— Vreau să zic că astea sunt lucruri de pus în romane. În viața reală, când cineva îți este drag, te duci să-l vezi, dacă poți. Și mie Sașa mi-e dragă.

— Dar dacă nu poți?

— Atunci răstorni pământul, te bați cu lumea, cumperi, vinzi, faci tot ce-ți stă prin putință ca să ajungi până la ea.

Bătrânul îl privea cu o ușoară nuanță de ironie.

— Ce aprindere! parc-ai fi de 20 de ani.

— Nu sunt de 20 de ani, dar nu sunt nici de o sută.

Tonul acru cu care fură zise vorbele din urmă îi miră pe amândoi, pe conu Dinu mai cu seamă, care nu avea în gând decât fericirea lor. Dar egoismul omenesc e așa de orb în toate apucăturile lui, încât bătrânul, care în realitate lucra spre împlinirea mai sigură, după cum credea el, a dorințelor lui Matei, nu vru să priceapă că, din momentul ce sentimentele lui se dau pe față cu atâta putere, nu mai era nevoie a-l supune la probe. Planul lui, de a-i despărți pentru câtăva vreme, i se părea tot cel mai bun.

— Bine, fătu meu, zise el zâmbind, încearcă și du-te de-o vezi.

Zise vorbele astea ieșind. Matei rămase singur, lovit parcă de o desăvârșită paralizie a voinței. Conu Dinu se ducea spre casă, trist și el și mirat de întorsătura ce o luau lucrurile. Îi părea rău că se arătase așa de crud față de nepotu-său, care fusese așa de bun cu el, cu toate astea, nu se putea împiedica de a găsi că el avea dreptate.

Îndoiala bătrânului se strecurase în sufletul tânărului. Rămase pe scaun cu o nehotărâtă idee de a se supune dorinței lui unchiu-său. De pe fereastră se vedea un șir de care trecând pe drum încărcate din greu. O impresie fugară de urât îi răsări în suflet. Dar uitându-se lung spre care și gândinduse, imaginea lor îi dispăru din conștiință, unghiul vizual se scurtă și, în loc de a străbate prin geamuri, se opri în ele, și, ca într-o oglindă, el se privi pe sine și lucrurile din casă. Atunci îi răsări în minte Sașa, punându-și o mănuse. Chipul ei, chemat astfel de împrejurări, avu darul de a-l reînsufleți. Era oare cu putință ca dânsa să plece fără să vrea să-l vadă? Pentru ce această încercare la care voiau să-l supună? Oare nu era el o fire destul de statornică?

Îmbărbătându-se astfel singur, ajunse la hotărârea firească de a da ochii cu dânsa și zise să-i puie caii.

Când fu la Comănești, Turică feciorul îi spuse că toți ai casei erau la Ciulniței.

— Cuconașul nostru pleacă în străinătate, zise Turică.

— Da?

— Cu cuconița.

— Când pleacă?

— Apoi cât de curând.

Matei rămase locului gândindu-se.

— Ia ascultă, Turică: aș vrea să scriu două rânduri cuconiței, pentru o afacere — poți să-mi dai un petec de hârtie?

— Vai de mine, cuconașule, cum să nu se poată! poftiți sus în "berău".

Matei se puse să scrie Sașei, arătându-i mirarea sa de cele ce se petreceau și rugând-o să nu plece înainte de a-l vedea. Era atât de adâncit în cele ce îi spunea, încât făcea mișcări cu mâinile prin aer, întorcea pagina neuscată, exclama singur câte un cuvânt incoherent, parcă cine știe ce luptă uriașe se petrecea în fantazia lui. Pe când scria, o ușe din spatele lui se deschise binișor și Sașa înaintă în vârful gedetelor, încetinel, până ce se apropie la un pas. Dânsul nu simțea nimic, absorbit în scrisoare. Ea mai făcu un pas și-l atinse ușor peste umăr. El se întoarse repede, și, văzând-o, nu putu zice decât un "Aaa!...". Apoi se sculă de la birou și veni la ea, luându-i mâinile și uitându-se lung la dânsa.

— Va să zică nu te-ai dus la Ciulniței cu ceilalți?

Ea ridică ochii spre el, zâmbind:

— Vezi bine că nu, deoarece sunt aici.

— Așa este, dar mă așteptam atât de puțin să te văd, încât nu sunt încă sigur de ești dumneata sau altcineva.

Sașa râdea:

— Da, da, sunt eu.

— Ce fericit mă simt de a te vedea aici, aproape, lângă mine!

— Da?... zise ea, ridicând capul spre el, cu ochii luminați de bucurie.

— Da, sunt fericit, sunt omul cel mai fericit, nu simți că sunt fericit?

— Ba da, zise ea.

Și purtată ca de o forță străină, își retrase mâinile din ale lui și-i aruncă brațele de gât, lipindu-se cu capul de pieptul lui. Dânsul o strânse în brațe, sărutându-i părul și respirând lung parfumul șuvițelor moi și bogate, ce sfârșeau, împletindu-se într-o cunună de bucle.

Nici el, nici ea nu se gândeau cum de ajunseră așa de repede unul în brațele altuia: saturația sufletească era atât de desăvârșită, încât simplul fapt de a se găsi față în față trebuia să-i aducă aici.

— Tare mi-ești dragă! dragă, ca sufletul!... Știi!...

— Da...

— Cât se poate de mult și de tare!...

— Da...

— Și ești de acum a mea... toată, întreagă, cu păr, cu ochi, cu suflet și cu tot.

— Cu tot.

— Și nu mai pleci.

Ea își ridică privirile spre el:

— Dacă vrei, nu mai plec.

Dar era ceva în ochii ei, atât de adânc, atâta mângâiere se revărsase pe chipul ei întreg, încât ideea plecării era cu neputință să încolțească într-un suflet așa de fericit.

— Acuma că ești Sașa mea pentru totdeauna, șezi colo, să vorbim. Dă-mi mâna și spune-mi pentru ce voiai să pleci? și mai cu seamă fără ca eu să te mai văd?...

Ea șezu lângă dânsul și tăcu, uitându-se în pământ.

— Ți făcusem ceva?...

— Nu mi-ai făcut niciodată nimic... decât bine.

— Pot zice numai atât, că nu ți-am făcut rău, atunci de ce voiai să pleci?

Ea tăcu din nou.

— Ai ceva care te supără?

— N-am nimic... Voiam să plec, ca să duc pe Mihai la Paris.

— Nenea Dinu a fost pe la dumneata?

— Da...

— Și ce ți-a spus?

— Numai lucruri bune și drepte.

— Da?... Și nu se poate să le știi și eu? Ea zâmbea, neîndrăznind parcă să ridice ochii spre el.

— Eu mă prind că ideea de a pleca, fără să mă mai vezi, vine de la dumnealui...

— Da, răspunse ea, râzând și arătându-și dinții albi, ideea vine de la dumnealui...

— Vezi! și găsești că ți-a spus numai lucruri bune și drepte?

— Nu în înțelesul ăsta, zise ea cam jenată. Conu Dinu știa că eu trebuie să plec, fiindă Mihai nu poate să meargă pentru întâiași dată singur în străinătate; dumnealui m-a povățuit numai să plec cât mai curând și... fără să te mai văd.

— Pentru ce?

Ea tăcu. Dânsul se uită la raza de soare ce se oglindea în luciul parului ei, și-i veni s-o mângâie pe cap, cu un sentiment aproape părintesc — atâta sfială era în ținuta ei.

— Și ai fi plecat?

— Da.

— Fără să te mai văd?

— Fără... dacă nu veneai.

— Da' de unde știai că am să viu?

— Eram sigură... și ca dovadă iată că te-am așteptat.

El urma a se uita la dânsa în tăcere și parcă pentru întâiași dată pătrunse în conștiința lui convingerea adâncă de statornicia și toată frumucețea sufletului acelei femei. A o întreba și a o descoase mai mult i se păru crud, și emoționat de înseși simțirile sale, îi luă o mână și i-o sărută cu lacrămile în ochi.

După un moment de tăcere, tot el reîncepu:

— Când pleci?

— Cât de curând... poimâine poate.

— Și ai să-mi scrii?

— Da, în toate zilele... dar fără să știe conu Dinu, adăugă ea zâmbind.

— Înțeleg.

— Nu-i așa? dăm satisfacere politicei sale (fiindcă asta era politica cu care conu Dinu vrea să ajungă acolo unde noi am ajuns singuri) și totodată ne și scrim, da?

— Foarte bine.

Ea se sculase în picioare, veselă, și se uita la el, plecată în jos și parcă așteptând ceva. El îi întinse mâinile, și, sculându-se el însuși de unde ședea, îi trecu un braț sub brațul ei, și făcură astfel câțiva pași prin odaie, vorbind de viitor, fericiți, înclinați unul spre altul, ca doi copaci deasupra unui izvor.

La Ciulniței, de când plecarea lui Mihai era hotărâtă, lumea de primprejur se aduna regulat în toate zilele. Victoria și Mary își aduceau, unul câte unul, toate lucrurile de dormit, fiindcă, pe cât timp Sașa avea să lipsească, ele trebuiau să stea în casă la conu Dinu.

Cu cât vremea plecării se apropia mai mult, cu atât Mihai devenea mai tăcut. De dimineața până seara umbla la vânat, pe lac, mâncând în luntre sau pe iarba îmbrumată a pământului.

Primele zile ale lui septembrie erau minunate. După ce soarele risipea cele dintâi negure ale dimineții, valea lacului se iveau în limpeziciunea cerului de toamnă, singură, locuită numai de păsări de apă, cu căpițe de fân pe margini și cu câte un bou rătăcit, ce păștea pe miriște. De la Comănești până la Ciulniței "balta" (cum o numeau sătenii) ținea o poștă. Heleșteul de la Comănești, plin de pește, se înfunda într-o perdeă de verdeață, unde apa părea că încetează. În realitate însă, ea urma mai departe, ascunsă de stuf, de foi de nufăr și de trestii. Aici se pierdea Mihai, care, de mic copil, învățase toate cotiturile, toate cărările, și acum se strecura cu luntrea lui peste tot, bătând coturile, oprindu-se la limpezișuri, de unde zburau, speriate, cârduri de rațe sălbatice, lișițe șirete, găinuși de baltă, cucove, găște și câteodată chiar lebede, ce veneau de prin bălțile Dunării.

De-abia împraștiase soarele negura, când Mihai își așeza în ziua aceea pușca și geanta în fundul luntrei. Apucând lopețile cu putere, se îndepărta de la mal într-o clipă și trase cu siguranță drept la cărăruia din stuf, în care intră, pierzându-se. Dar, în loc de a înainta cu grijă, ca totdeauna, oprindu-se în marginea limpezișurilor sau făcând ocolul ochiurilor, de astă dată merse tot mai departe, fără a se preocupa de trestiile ce se rupeau cu zgomot sub luntre, ori de lopețile ce loveau apa. Cârduri întregi de păsări se sculau în drumul lui, umplând văzduhul cu răpăiala aripelor și fulgii albi ce cădeau domol în aer. El nici nu se uita la ele. Dus de o putere nouă, mâna tot înainte, lăsând câteodată lopata, spre a se șterge pe frunte.

După două ceasuri de muncă, ajunse într-un limpeziș, unde nu mai creșteau trestii. Lacul părea a se înfunda aci, fiindcă împrejurul lui valea se închidea de toate părțile, ca un amfiteatru. Ieșise de mult din pământurile lui și intrase pe moșia lui conu Dinu.

Oprit în marginea stufului, băiatul se sculase în picioare și se uita pe maluri, parcă ar fi așteptat pe cineva. În adevăr, o batistă albă fâlfâia în aer, chemându-l. Apucă lopețile în grabă și vâsli cu putere în partea aceea.

Când ajunse la izvor, Tincuța (fiindcă ea era) sta în picioare cu mâinile întinse.

— Vino mai curând că nu mai pot de frică. Ce singurătate e pe valea asta!

Mihai o ajută să se urce în luntre, și, apucând din nou lopețile, își făcu vânt înapoi, spre stuf. Fata se uita în apă, roșie, mulțumită că se găsește alături de o altă ființă vie, îmbătată de viața soarelui, de viața ei, de legănatul luntrei. Ajunseră astfel în stufiș, unde Mihai intră de astă dată cu mare băgare de seamă. Tincuța se uita la trestiile înalte cu frică, tupilându-se pe lângă cele ce se mișcau prea tare, sau apărându-se cu cotul ridicat în dreptul ochilor. Trecură repede prin două ghioluri și se opriră în cel de al treilea.

— Știi că am văzut un iepure? zise Tincuța.

— Sâât!... șezi jos, dacă vrei... am pus o scoarță întradins pentru dumneata.

Fata se așeză în fundul luntrei, ascultătoare ca un copil, cu ochii sticlind de frică și de emoție. Mihai luă pușca și rămase cu privirile ațintite spre limpeziș. Câteva rânduri de trestii îi ascundea de minune. Se făcu o tăcere adâncă. Fata îl trase de pulpana hainei, arătându-i cu degetul în aer: un bătlan trecea pe deasupra, cu zborul lui greoi, mișcându-și ciocul ca o cârmă de corabie. În același timp, un roi de grauri tăbărî pe vârful înspicat al trestiilor, făcându-le să se legene în toate părțile. Iar tăcere. Tincuța văzu un pește sărind din apă, și făcu o mișcare către el. Tot într-un timp se ivi dinlăuntrul stufișului un cârd de rătuște, mișcând din cap, parc-ar fi fost trase de o

sfoară, urmate de o lișiță vânătă. Fata își duse un deget la gură, căutând să întindă mâna cealaltă către Mihai, dar rămânând cu ea în aer. Băiatul le văzuse și-i făcu semn că nu trage în ele.

— Sunt lișițe, zise el, plecându-se spre dânsa, nu-s bune la mâncare.

Un sunet ușor, ca de aripă ce-ți trece pe la ureche, se auzi în aer, și tot atunci apa din ghiolul din față fu bătută de piepturile mai multor păsări. Tincuța văzu pe Mihai ridicând pușca. Încremenită, ea se tupilase cu totul în fundul luntrei. O nespună mulțumire se putea citi pe chipul băiatului: plăcerea de a o simți alături de el, dorința de a-i arăta îndemânarea lui de vânător, emoțiunea ei, toate erau de natură a-l îmbărbăta și mai mult. Vroi să întinză pușca, dar o trestie ruptă îi sta de-a curmezișul. Nerăbdător, el vru să frângă cu totul trestia, și, în mișcarea lui, făcu zgomot. Cele trei rațe ridicară capul în sus. Mihai încremenise în poziția în care se afla, fără măcar să îndrăznească a-și strânge brațul. Speriate, rațele bătură apa cu aripile și o porniră în zbor. Tincuța, cu ochii mari, palidă, cu sufletul la gură, se ridicase pe un genunchi, parcă ar fi vrut să zboare și ea după păsări — când o detunătură de pușcă o făcu să tresară. Pentru un moment nu se văzu nimic, din cauza fumului, dar, după o clipă, Mihai o auzi strigând:

— A căzut, a căzut, uite-o colo!...

În adevăr o rață căzuse. Băiatul scoase luntrea dintre trestii și se duseră să ia rața. El o aruncă cu nepăsare într-un colț al luntrei și căută să se întoarcă cât mai curând în ascunzătoarea de trestii. Tincuța mângâia penele păsării, neîndrăznind parcă să-și arate mai pe față toată dragostea și mila ei pentru biata rață, de teamă să nu pară prea copilăroasă unui vânător așa de extraordinar. Mihai se așeză și el în fundul luntrei, cu pușca pe brațul stâng, și se puse din nou să aștepte, uitându-se în sus, spre cer.

Nu se mai auzea nici o mișcare. Un sunet răgușit de talangă răsuna a spart la gâtul unui bou, pe care-l gonea departe, pe deal, un vâcar, strigând cât ce putea: "Nea, haram, mânca-te-ar lupchii!" O încântătoare tăcere se întindea peste întreaga vale. Aerul era străveziu. Cerul se vedea până în straturile sale albastre cele mai depărtate. Fire albe pluteau prin cer și cădeau pe vârfurile roșite ale trestiilor.

— Cine știe când mai văd eu toate astea, zise băiatul, uitându-se fără scop înainte.

Tincuța plecase ochii în jos, răsucind între degete un fir de papură.

— Poate chiar te găsesc măritată când m-oi întoarce...

Ea dete din cap că nu.

După câteva minute de nouă tăcere, el oftă din adânc.

— Așa e viața! zise cu un accent de nespună durere, parcă ar fi trăit de ani și ar fi cunoscut toate amărăciunile ei. În același timp ochii lui înotau în lacrimi, pe când de pe obrajii fetei cădeau picături mari pe firul de papură.

El tuși într-aiuri, aducându-și aminte de demnitatea lui de vânător și căutând să-și stăpânească nodul de emoțiune ce i se urca în piept.

— Uite un fir alb ți se lasă pe frunte.

Fata ridică mâna domol, netezându-și părul. Capătul firului se opri de pălăria lui.

— A ajuns și la dumneata, zise ea încet.

Mihai își luă pălăria și se uită la firul ce se aninase de ea.

— Ce subțire și moale e: parcă-i de mătase.

Apoi, desprinzându-l cu mâna de pe pălărie, și-l lipi de frunte, zâmbind și uitându-se la Tincuța.

Ea prinse a surăde, uitându-se la el pe sub genele plânse. După aceea căută să înnoade firul ce se rupsesse și se apropie de el așa de mult încât barca era gata să se răstoarne. El se mișcă de unde era și rezemat de bancă, în lungul luntrei, se lăsă să-i scarmene tot părul, ca să înnoade firul.

— Șezi ici lângă mine, zise el, cuprinzând-o cu brațul de mijloc.

Ea șezu lângă dânsul, lipindu-și capul de umărul lui.

— De ce nu vii și dumneata la Paris, zău așa?

— Ba viu, dacă m-o lăsa de acasă.

— Ce bine am petrece!... Ne-am vedea în toate duminicile.

— Da' Victoria și Mary vin?

— La anul viitor... Eu aș fu corespondentul d-tale... Am ieși împreună să ne plimbăm.

Ea găsi foarte firesc ca un om care ia pasărea din zbor să-i fie corespondent. Se uita înainte fără scop, și parcă se vedea la plimbare în mijlocul Parisului, rezemată de brațul lui, cum sta acum. Și cum se uita, pierdută pe gânduri, văzu ieșind dintre trestii o găinușă de baltă, neagră la pene, cu niște picioare arămii, subțiri, mișcându-se așa de elegant că părea o femeie cochetă. În partea aceea nămolul se ridica până în fața apei. Tincuța îl atinse ușor pe mână, ca să-i atragă luarea-aminte. El o văzuse, dar părea că nu vrea să tragă în biata pasăre. Se apropie de urechea fetei și-i zise încet:

— E păcat s-o omor... mai bine să ne uităm la dânsa.

Apoi rămase cu obrazul lipit de obrazul ei, și, șiret din instinct, urmă a-i vorbi de găinușă, ca să nu prindă de veste că o sărutase:

— Vezi ce frumos se mișcă?... Parcă ești dumneata câteodată...

Fata începu a râde cu hohot. El îi astupă gura cu mâna, râzând și el:

— Sât!... Na! ai gonit găinușă cu râsul d-tale.

— Cum să nu râd dacă zici că seamănă cu mine.

În același timp se desfăcu ușor din brațul lui și vru să se dea mai la o parte; dar soarele ajungea tocmai acolo. El întinse umbreleța ei și o rugă să vină din nou lângă dânsul.

— Vino lângă mine, că cine știe când te mai văd.

Ea îl privi lung, și după aceea veni iar.

— Dacă n-o să mă uiți, îi zise, mângâindu-l pe mâna ce ținea umbrela, eu am să-ți dau ceva.

— Da?

— Ceva de la mine... Da' să nu te desparți de el...

Și pe când vorbea astfel, scoase din sân o bucățică de hârtie îndoită, în care era o șuviță de păr, legat cu o panglică roșie.

— Vai, ce bună ești!... zise el, sărutând părul cu înduioșare.

— Vezi?... Da' n-o să te desparți de el, nu-i așa?... întrebă ea tremurând.

— Niciodată!... am să-l port cu mine cât oi trăi, oriunde oi fi și n-am să mă despart de el niciodată!...

Și astfel vorbind, o strângea la piept mângâind-o cu mâna pe obraz și tânguindu-se că pleacă.

— Ce trist am să fiu, Tincuțo!... N-am să mă împrietenesc cu nimeni. Am să trăiesc cu gândul numai la dumneata... și am să mă silesc să învăț, ca să sfârșesc mai curând... și când oi fi sfârșit, o să ne luăm... Da' o să m-aștepți?...

Ea da din cap că "da".

— N-ai să te măriți, până m-oi întoarce eu? Fata răspunse încet:

— Nu.

— Îmi juri?

— Da...

— Și eu îți jur...

Umbreleța îi căzuse din mână și soarele de toamnă ardea puternic deasupra lor. El îi făgădui să-i trimeată cărți și jurnale, ca să știe și ea ce face și cum trăiește el.

— Și să-mi scrii, zise fata, ridicând ochii spre el.

— O să-ți scriu... dar cum?

— În vacanța Crăciunului să-mi scrii de-a binele, acasă la noi, că tata îmi dă scrisorile...

— Da' până atunci?...

— Nu știi: o să-ți scriu numai eu, și dumneata să-mi răspunzi prin Victoria că ai primit și ești sănătos... Are să-mi pară vremea așa de lungă! De ce nu se poate să fac aripi și să zbor către locurile depărtate unde te duci?

După aceea, uitându-se la pușcă, adause zâmbind tristă:

— Ai trage în mine?...

El dete din cap supărat:

— Ce idee ciudată îți trece prin minte!

— Nu, nu, spune-mi, ai trage în mine?

— Cum vrei să-ți spui?

— Să-mi spui curat, dacă ai avea curajul să tragi în mine...

Băiatul înțelese, cu intuițiunea lui bărbătească, că era o ciudățenie de femeie, la care îi trebuia găsit un răspuns.

— Depinde.

— Ce fel: depinde...

— Da... Dacă ai fi o rață sau... o găscă sălbatecă, aș trage.

— Mersi, răspunse ea, supărată, desfăcându-se de el: adineaora eram găinușă; acum sunt rață... ba găscă!...

Mihai se uita la ea, serios, cu o ușoară mișcare a sprâncenei, care arăta sentimentul lui de părere de rău, față cu o copilărie așa de nepotrivită. În substratul firei ei, fata suferea: o trebuință de a plânge, sau de a-l face pe el să sufere, sau de a-l săruta se încheiase în această ciudată întrebare.

— Eu mă duc, zise ea, strângându-și pălăria și umbrela.

El se uita mereu la dânsa, trist și nedumerit:

— Și de astă dată trebuie să ne despărțim așa?

— Te rog să mă duci la mal...

El nu mai zise nimic, ci își puse pușca binișor jos și luă lopețile. Merseră în tăcere până ce ajunseră în dreptul izvorului.

Te rog să-mi dai șuvița de păr înapoi...

— Ți-o dau, răspunse el, scoțându-și batista și ștergându-se pe frunte: cu de-a sila nu se poate păstra un așa frumos lucru.

— Dacă nu ții s-o păstrezi, mai bine să mi-o dai înapoi.

— Eu nu țin s-o păstrez!...

— Se vede.

Băiatul înălță din umeri și rămase pe bancă, lângă lopeți, cu batista pe genunchi. Ea se uita cu coada ochiului la el. Se vede că era ostenit și supărat.

— Esti ostenit?

— Cam ostenit. Dar n-ar fi nimic dacă n-aș avea încă două ceasuri de-acum încolo.

— Da? E așa departe?

— Da. Tincuța, înduioșată de vorbele lui și gândindu-se la drumul ce făcuse ca să vie s-o vadă, se apropie din nou de el.

— Esti supărat pe mine?

— Eu? Nu. Văd că dumneata ești supărată. Dacă ți-am greșit cu ceva, te rog să mă ierți...

Ea se uită la dânsul, zâmbind, și, într-un avânt de generozitate, îl luă de gât și-l sărută.

— Nu mai ești supărat pe mine, nu-i așa?

— N-am fost niciodată.

— Acum mă duc.

— Mai stai puțin.

— Nu, că-i târziu. Adio.

— Dacă nu vrei să mai stai, adio.

Ea îi întinse mâna, pe care el o strânse într-ale lui. După aceea, dânsa sări pe uscat, și, după ce-i trimise o sărutare pe vârful degetelor, porni la deal. El apucă lopețile și se depărtă de mal, ca s-o vadă mai bine. Se uită după dânsa lung, până ce pieri dincolo de culme, făcându-i semne cu batista.

Rămas singur, în mijlocul lacului, băiatul se simți cuprins din ce în ce mai mult de ideea unei atotputernice deșertăciuni, ce înfășură deopotrivă lucrurile materiale ca și pe cele nemateriale, lacul, câmpia, amorul, și, cu o nespusă jale în suflet, îi veni să plângă. Își rezemă mâinile pe genunchi și se uită lung pe culmea dealului, iar de acolo mai sus, pe cer... Nu era nici o nădejde, nicăieri. Atunci își reluă lopețile și se întoarse înapoi, în stuf, unde se opri din nou, la pândă. Se întinse în luntre, ostenit, și se puse să privească vârful trestiiilor. Păsăruici mititele sfârâiau din aripi, gonind câte un gândac zburător, ori albine răzlețe își îndoiau trupul pe spicul de papură. Un cârd de rațe îi trecu peste cap și se lăsă în limpezișul de alături înspumând apa cu aripile. El se sculă repede și-și pregăti pușca. Le vedea foarte bine, dar nu putea trage, fiindcă se coborâseră pieziș, într-un colț. Aștepta să se miște și să vină în bătaia puștei. Privindu-le, se gândi la vorba ciudată a Tincuței... Socotind bine, erau mai fericite rațele. Dar ele tocmai veneau spre el. Întinse pușca, cu eterna emoție a vânătorului; dar pe când ochea îi trecu prin gând ideea că și rațele se pot socoti nenorocite, de vreme ce omul le aținea drumul să le omoare. Pentru un moment își dezlipi capul de patul puștii și se uita la ele, să vadă ce mină fac în fața morții. Ele se mișcau liniștite, venind mereu spre el. Atunci își alese un grup, în mijlocul căruia boierea un rățoi smălțat cu albastru, și trase... Luă rățoiul din apă și după aceea se puse să gonească o rață ce era numai rănită, și s-o lovească cu lopata, ca s-o poată prinde. Apoi, mulțumit, își scoase din geantă strugurii și cașcavalul ce avea cu el, și se așeză să mănânce. Tincuța era departe... Toată melancolia lui dispăruse. Tinerețea și natura dimprejur dă râmau necazurile clădite de iubirea lor copilărească.

XIX

După plecarea Sașei, Matei își întoarse privirile din nou către treburile moșiei, pe care le părăsise de câțva timp. Pe de o parte culesul porumbului, pe de alta arăturile de toamnă, apoi pregătirile la baltă pentru pescuit, în vederea creșterii apelor, erau lucruri aproape noi pentru el.

Baciul Micu era tot mâna dreaptă, cu toate că Aglaia îl ura mai mult ca oricând. Gândindu-se la dușmănia ei contra baciului, își zicea adesea că era ciudat ca el, stăpânul, să sufere o asemenea stare de lucruri. Cu toate astea nu se putea hotărî să se despartă de Eftimiu și de nevastă-sa.

Raporturile lui cu țărani erau bune, deși începuse să se zvonească prin sat de jelburi către guvern, spre a li se da pământ, și de răscoale. Unchiu-său, conu Dinu, era mai furios ca oricând contra socialiștilor, și în aceasta, se înțelegea de minune cu Tănase Scatiu; dar numai în aceasta. Încolo nu putea să-l vadă. Mulțumită lui Matei, bătrânul se liberă de datoria ce o avea către vecinul lui, și de atunci se uita la el de sus. Tocmai pentru asta Scatiu ținea mai mult să ia pe Tincuța. Coana Sofița îl ajuta pe sub mână, din socotelile ei femeiești: fiindcă era bogat și pentru că, luându-l, Tincuța ar fi rămas lângă dânsa.

— Ei, nu-l iubește; da' parcă ce, numai din iubire se iau oamenii! zicea ea lui Matei, pe care voia să-l atragă de partea ei.

Matei, e drept, nu s-ar fi opus din răspuțeri, dacă ar fi fost ıntrebat. Scatiu era incult și cam bădăran, dar era harnic, deștept la treabă, și, mai cu seamă, pentru el, avea o mare calitate, de a nu fi om de oraș. Ca toți tinerii care au trăit mult ın mijlocul lumii de studenți, de funcționari, de lume neproducătoare, fără aspirații, Matei prefera un om de țară, simplu, celui mai șiret avocat.

Mai nedomirit era coana Sofița de opoziția ce o făcea Aglaia. Ea n-o mai slăbea cu "familia":

— Auzi dumneata, să ıntre ın familia noastră feciorul unui vătaf!... Să dai dumneata, țac, bunătate de fată, avut, cu educație, unui asemenea om!...

Coana Sofița nu mai putea de ciudă.

— Ei, pi să nu-ți vie să mori: ei n-au după ce bea apă, și tot cu nasul pe sus.

Luarea-aminte a lui Matei fu mai cu seamă atrasă asupra Aglaiei, din ziua ın care dânsa fi vorbi cu ponturi despre Tincuța și Mihai.

— Așa partidă zic și eu.

— Ce partidă? ıntreb Matei.

— Mihai.

— Dumneata glumești, Mihai este un copil.

— Ei, copil, dar nu prea...

— Cum: nu prea?

— Se ınțelege... Dacă-i pe aia, Tincuța nu-i o copil?

Da așa copii cum sunt, ei se aveau de bine.

— Ce spui, cucoană Aglaio?

— Zău, domnule. ınainte de a pleca, s-au ıntlnit la lac, s-au ımbrțigat și s-au sărutat ca doi porumbei. ıntrebați și pe baciul Micu, dacă vreți, că i-a văzut un vcar din sat...

Matei se uita la dnsa, ca ıncremenit. Apoi se porni pe un rs strașnic.

— Dumneavoastră rdeți, zise Aglaia, roșindu-se, dar e așa.

— Și chiar dacă ar fi așa, ce-ți pasă dumatile?

— Mie? ce să-mi pese?... Facă despre mine borș dacă-or vrea.

Și astfel zicând, ieși, ınchiznd ușa cu zgomot. Matei se uită ın urma ei, din ce ın ce mai mirat de ındrzneala Aglaiei. Dar își zise că trebuie să fie ceva la mijloc, ca să ajungă ea, att de șireată de regulă, să facă ceea ce se numește o scenă. Hotri să vorbească baciului.

Trimise chiar ın seara aceea să-l cheme. Matei era ın odaia pe care țăranii o numesc canțlaria boierului. Micu intră, lsndu-și căciula ın sală și rămase ın picioare lângă ușă.

— Am trimis să te cheme, fiindcă am de vorbit cu tine.

— Porunciți, coane.

— Ia vezi cine rcie la ușă. Baciul deschise de-abia ușă, vrnd să se strecoare afară, dar ın același timp un dulău de câine, ct un urs, dete năvală ınuntru. După pieptarul cu cuie, Matei recunoscu pe Corcoduș.

— sta e câinele despre care ım vorbeai?

— sta. Se ține de mine ca scaiul, bată-l vina lui.

— Frumos e, baciule!...

— Ar hi el cum ar hi, dacă nu i-ar hi aruncat apă hiart ın cap.

— Cine?

— D-apoi... cine, coane? ia, aici la curte...

Matei se uită lung la el, fără a-i răspunde. Se putea lesne pricepe că era treabă de-a lui Eftimiu.

— Baciule, ce-ai auzit vorbindu-se despre cuconița Tincuța?

Micu se uită la el cam mirat.

— N-am auzit nimic, coane.

— Nimic, nimic?

— Nimic, zău așa. D-apoi ce s-auzi, că e numai o copchilă. S-a zvonit cică ar hi vrând s-o ia alde Scatiu; da' dor nu și-o face vreun păcat boieru ăl bătrân să i-o dea...

— Da' altceva n-ai mai auzit, cu Mihai?

— Nu, coane.

— Că s-ar fi primblat pe lac amândoi...

— Ba despre asta am auzit. Da' ce minune e că s-au primblat amândoi?... Conu Mihai toată ziua era pe baltă.

După aceea el tăcu și se uită șiret pe sub sprâncene la Matei. Parcă amândoi simțeau că voiau să vorbească despre altceva.

— Mă!... a dracului muierușcă!... zise baciul, parcă ar fi fost singur. Da' cine ți-a spus matale de coana Tincuța, coane?

— Coana Aglaia.

Baciul dete din cap, mișcându-și pletele voinicește.

— I-e frică să nu scape chilipiru din mână.

— Ce chilipir?

— Da' parcă matale nu știi, coane?

— Nu știu.

— Atunci să spunem că a fost o vorbă degeaba.

— Ba nicidecum; să faci bunătate să-mi spui tot: ce chilipir?

— Scatiu, coane.

— Ce e cu Scatiu?

— Apoi nu se are ghine coana Aglaia cu el?...

Matei se uită țintă la el. Îi venea să răză, dar se stăpâni și-și luă un aer grozav.

— Baciule, bagă de seamă la ce spui... Știi, că și de tine zicea lumea că te ții cu Floarea lui Stângă.

Foarte stângaci și cu ochii în pământ el tăcu un moment. Apoi ridică fruntea senină în sus.

— Gura lumii cine o poate înțeleni, coane?... Eu de-oi hi fost vinovat, m-am pocăit; da' eu n-am bârfit pe nimeni... Dumneaei vine acum să se lege de-o copchiliță... E păcat de Dumnezeu...

Matei tăcea; își scoase tabachera să-și facă o țigară, dar nu mai avea tutun. Se sculă să se ducă în odaie la el, spre a-și lua tutun din cutie.

— Da' parcă auzisem că trăia cu Caramzulea...

— Păi dar cum: trăia cu amândoi.

— De unde știi tu?

— Da' cum, Doamne iartă-mă, să nu știi. Cât ai fost matale dus, ei veneau cu schimbu, ca la "concintrație".

— Da' prostul ăla de Nae ce făcea?

— Domnul Nae tot pe la Brăila... Îi făcea cucoana vânt.

Matei nu mai zise nimic. Aprinse o lumânare și rămase cu ea în mână, gândindu-se.

— Așteaptă-mă: mă duc să iau niște tutun.

Pe când el intră, ușa de la odaia lui, ce da în sală, se închidea cu grijă. Dar oricât de cu grabă se închise, Matei recunoscu pe Aglaia. Nu mai încăpea îndoială că ascultase la ușă...

Fără a rosti un cuvânt, el se întoarse înapoi și se puse să-și facă o țigară. O aprinse și se uită în ochii baciului.

— Și cine crezi că a aruncat cu apă fiartă în câine?

— Bucătărița, coane.

— De ce?

— Cine știe?... Ca să-mi facă rău: eu fără câinele ăsta nu sunt om.

Simpatia lui pentru baciul își avea izvorul în vechile lor raporturi de băiețandri, dar mai cu seamă în fondul de poezie ce cuprindea în sine natura caldă a ciobanului. Câinele era în adevăr pentru el ca un frate.

Matei se uita la baciul, parcă ar fi vrut să-i spună vorbe bune, ca să-l mângâie de nenorocirea întâmplată lui Corcoduș.

— Și va să zică te-ai lăsat de Floarea. Micu dete cu mâna în vânt, parcă ar fi zis: "Cine se mai gândește la ea!"

— Dacă te vei lăsa de Floarea, am să te căpățuiesc. Să-ți găsești o fată bună și să te însori. Îți port eu griga: te cunun, îți dau loc de casă și toate înlesnirile putincioase.

— Sărut mâinile, coane... Că m-am săturat de burlăcie.

— Atunci e lucru înțeles. Mergi cu Dumnezeu, și să vii mâine seară. Ioniță a plecat la baltă?

— Dară.

— Omul de la Călărași s-a întors, ori nu?

— Trebuie să sosească acu, că-i dus de azi dimineață...

Rămas singur, Matei se plimbă în lung și în larg prin odaie, gândindu-se la cele ce avea de făcut. Aglaia trebuia cu orice preț înlăturată din casa lui. Dar în ce chip? Să vorbească lui unchiu-său nu se putea, fiindcă ar fi trebuit să-i istorisească dragostea lui Scatiu cu dânsa și astfel să îndârjească pe bătrân și mai mult împotriva lui Tănase. Pe de altă parte coana Sofița era rudă cu ea... Dar își aduse aminte de necazul mătușei în contra Aglaiei, când aceasta se împotriva la căsătoria lui Scatiu cu Tincuța, în numele "familiei", și-și zise că poate să găsească un prieten de luptă împotriva Aglaiei tocmai în protectoarea ei firească. Dar cu câinele ciobanului ce avea?... Nimic alta decât că era câinele baciului, omul lui de încredere.

Astfel gândindu-se, se revolta din ce în ce mai mult împotriva ei, și într-un moment de supărare, sună și zise unei femei să cheme pe Aglaia. Femeia aduse răspuns că vine numaidecât. În adevăr, peste vreo zece minute, se auzi bătând la ușă. El îi zise să intre, dar cu vocea pe jumătate, și simținduse mișcat, parcă ar fi fost el vinovatul. Aglaia intră foarte încet. Era galbenă de emoțiune și aproape nu putea să vorbească. În sfârșit, izbuti să articuleze trei cuvinte:

— M-ați chemat?

El se găsi foarte încurcat, față mai cu seamă cu umilința cu care se prezenta ea.

— Da... aș fi vrut să mai vorbim câte ceva — da' ia, te rog, șezi. Vreau să sun să ne dea câte un ceai.

— Mă duc eu să vi-l fac.

— Nu, nu, nu primesc.

— Ba, vă rog, să mă lăsați să vi-l fac eu.

— Nu se poate.

Și, cum se primbla prin casă, se așeză în dreptul ușii. Ea voia să iasă; el o împiedică. În această luptă de amabilitate falsă, Aglaia vru să apuce ivorul de la ușă, pe care îl apucase mai dinainte Matei, și astfel îl luă de mână rugându-se s-o lase să iasă.

— Vă rog, zise ea încet, nimeni nu știe cât ceai trebuie, ce rom să vă dea... Vin numaidecât.

Trebuie s-o lase. Când rămase singur, își simți pe mână pe care i-o atinsese ea, o impresie așa de ciudată, plăcută și neliniștitoare, parcă o suflare caldă îi trecuse pe deasupra. Mai făcu câțiva pași și se opri în fața lămpii, gândindu-se: iată cum se explicau izbânzile ei, care nu mai era nici frumoasă și nici nu mai era destul de tânără, ca să întoarcă mințile la flăcăi tomnatici ca Scatiu și alții.

Peste câteva minute Aglaia reveni însoțită de femeia cu ceaiul. Matei băgă de seamă că dânsa simțise impresia ce o produsese asupra lui, și se întorcea altfel de cum ieșise. Obrajii ei, albi de emoțiune când intrase la început, acum se coloraseră de sânge, și un zâmbet provocator îi rătăcea pe gură. Servi ceaiul cu îndemânare, mișcându-se în sus și în jos, ca o fată mare. Sânurile pline păreau că vor să facă explozie, atât erau de strânse în rochie. După ce îi dete ceaiul, se opri în mijlocul odăii și duse la ochi șorțul de mătase cu care era întotdeauna încinsă. Matei se uita la dânsa nedumerit.

— Ce ai?

Ea își luă mâinile binișor de la ochi, se uită la el lung, cu capul plecat pe umăr, și zise încet:

— Nu știu nici eu...

În aceste patru vorbe era atâta alintătură șireată, iar în modul cum își mușca buzele atâta senzualitate falsă, încât Matei, care trecuse o clipă printr-o ispită primejdioasă, își reveni în sine.

— Ia șezi, îi zise el, zâmbind. Ce se mai face d-l Nae?

— Tot după treabă, răspunse ea, spăsită.

— Până la ceasul ăsta?...

— Da' unde se pomenește să intre el vreodată înainte de zece!...

Matei dete din cap plin de admirare, deși știa că Eftimiu își trecea vremea jucând table cu învățătorul.

— Și când mănâncă?

— Când poate.

— Ce fel de vorbă!... nu-l aștepti cu masa?

Ea se întoarse cu capul într-o parte, părând foarte scandalizată de o asemenea bănuială.

— Eu să-l aștept cu masa!... Da' se poate să fac eu o asemenea risipă!... Să ții focul și slugile până la ceasul ăsta!

Vorba de slugă îi păru de minune și se acăță de dânsa.

— À propos de slugi, coană Aglaio; sunt foarte nemulțumit de ele — mai cu seamă de bucătăreasă: are bunul obicei de a asculta pe la uși...

Ea clipi din ochi, des, parcă ar fi stat să-i dea lacrămile. Dar avu puterea să se stăpânească și să zică:

— Auzi dumneata!...

— Da, te rog să-i dai drumul chiar mâine; nu vreau să am în casă persoane care mă spionează. Eu sunt stăpân la mine și ții să facă cum vreau eu, nu cum voiesc alții.

— Așa e și drept.

— Așa. El sorbi din ceai și făcu o mișcare din cap plină de convingere, parcă ar fi vrut să întărească și mai mult hotărârea luată.

După câteva minute de tăcere, ea se sculă.

— Nu mai aveți nimic cu mine?

—Nu... Dar ia-ți ceaiul.

—Vă mulțumesc, eu seara nu iau nimic.

Astfel ieși. După foarte puțin timp, Matei o auzi bătând din nou la ușă. Aducea un pachet de jurnale și scrisori, pe care i le dase vătășelul ce se-ntorcea de la Călărași. Avea un aer cu totul natural, parcă nimic nu se întâmplase.

— Vă rog să-mi dați voie să mă duc mâine la oraș, ca să caut altă bucătăreasă.

El se uita la scrisori preocupat, căutând pe cea de la Sașa. O auzi cam târziu. La gândul Sașei, toate nimicurile astea se retraseră departe, în conștiință, și-i răspunse fără nici un interes, parcă scena de mai sus s-ar fi petrecut cu un an înainte:

— Mai încape vorbă...

După aceea Aglaia ieși, iar el rămase să-și citească corespondența.

XX

Trecuseră mai multe săptămâni de când plecase Sașa și mai multe zile de când Matei primise scrisoarea din urmă. Lucrurile luau o întorsătură ciudată, care îl împiedica să urmeze mai departe planului de a se scăpa de Aglaia.

În adevăr, ultima scrisoare a Sașei cuprindea o destăinuire din cele mai mișcătoare; ea surprinse amorul băiatului pentru Tincuța, și, în loc de a-l privi ca pe un sentiment copilăresc și trecător, dânsa, cu firea ei caldă, îl socotea trainic și primejdios. Zicea scrisoarea:

"Am ajuns la Paris, după o călătorie destul de ostenitoare. Mihai era tot trist. Se lupta cât putea să biruie jalea ce-l cuprinsese chiar de la plecare, dar nu izbutea. Eu îl observam pe tăcute și îmi venea să plâng de mila lui: n-a închis ochii un minut. Credeam că despărțirea de țară și de surori îl enervase prea mult, dar speram că, odată ajuns în mijlocul lumii dintr-un oraș mare, o să-și redobândească veselia naturală a vârstei lui. Ne-am oprit la Viena două zile. Parea că se interesează de toate, dar mai mult decât orice se interesa de mine. A-ți spune îngrijirea fină și delicată cu care mă înconjura, expresia cu care mă privea, iubirea cu care îmi lua mâinile într-ale lui și mă chema "maman dragă", îmi e cu neputință. Începusem să cred că știe ceva despre proiectele noastre... și-mi era rușine. Se uita la mine cu atâta înțelegere, încât mă făcea să roșesc. Vedeam că are pe buze o întrebare, că se luptă s-o rostească și că nu îndrăznește. De multe ori aducea vorba despre d-ta, dar totdeauna cu temere, parcă i-ar fi fost frică să nu mă supere. În sfârșit, mă întrebă... Am crezut că se cufundă pământul cu mine. Îmi bătea inima de nu mai puteam să respir. Ori de câte ori mă gândesc la momentul acela, simt că mă roșesc... Dar să-ți spun cum m-a întreat. Treceam printr-o câmpie lungă, între Colonia și Strassburg; el se uita pe geam, preocupat. — "Maman, îmi zise din nou, înainte de a ajunge la Paris, aș vrea să te întreb ceva." — "Întrebă-mă", îi răspunsei eu, cu glasul jumătate. Simțeam că mor. — "Aș vrea să te întreb ceva, dacă mi-ai făgădui mai întâi că nu te superi." — "Nu mă supăr"... El mișcă din cap cu nehotărâre.

— "Maman, adevărat că nenea Matei are pentru dumneata o admirație așa de mare?... că te iubește?" — "Ce prostii spui, Mihai!" îi răspunsei, încercând să zâmbesc. El nu râdea deloc. — "Iartă-mă, maman dragă, că îndrăznesc să te întreb un asemenea lucru; dar, dacă ar fi adevărat, eu aș fi așa de fericit!... Mi s-ar părea că te las mai puțin singură..." Ce era de răspuns la o întrebare care arăta atâta bunătate sufletească? Nu știi ce i-am răspuns. Cred că îmi venea să-l sărut ca pe copilul meu. De multe ori m-am gândit la soarta ce așteaptă pe Mihai: tremur de frică să nu fie nenorocit...

De-abia ajunși la Paris, l-am rugat să se culce. El nu prea vrea, zicând că ține să m-ajute să deschid cuferele. Dar osteneala îl biruia. Și, cum eram în cameră la mine, îl văd că se întinde pe pat, de-a curmezișul, și rămâne rezemat pe un cot, fără a mai zice un cuvânt... După câteva minute îl aud vorbind: "Tare îmi ești dragă". — "Știu că îți sunt dragă, fiindcă ești un copil bun." — Atunci îl văd că se ridică: "Ce-am zis, maman?" — "Ai zis că-ți sunt dragă..." "Era aprins la față cum e focul. — "Maman, sunt foarte ostenit"; și, fără ca eu să-l mai rog, trecu în camera lui și se culcă. Din acel minut a început să aiureze. Două zile și două nopți eu n-am închis ochii. Am chemat numaidecât un doctor care a stat lângă dânsul o jumătate de oră fără să se rostească. Temperatura era la 40 de grade; delirul nu se mai oprea. După o jumătate de oră doctorul îmi zise că nu poate diagnostica cu siguranță; era sau tifos, sau friguri efemere, ce se nasc de prea multă osteneală și în care temperatura se ridică foarte repede. Dacă delirul continua era semn rău, dacă,

dimpotrivă, înceta, era speranță că bolnavul să adoarmă, și după o bună odihnă să se scoale sănătos. Din fericire, delirul încetă, somnul veni, iar Mihai al meu dormi 30 de ceasuri fără întrerupere. Doctorul era încântat, eu fericită. Se părea că cel mai nenorocit dintre noi era tocmai Mihai. Și, aici vine explicarea acestei lungi scrisori, precum și a cauzei pentru care mă ocup atâta de fratele meu: în delir venea adesea un nume pe care la început nu puteam să-l înțeleg, dar pe care apoi îl ghicii: numele Tincuței. Mihai o iubește. Eu, proasta, nu m-am gândit niciodată la puțința unui sentiment între Mihai și Tincuța. Ei erau pentru mine doi copii, deși Tincuța are astăzi pețitori. E o nenorocire că sunt prea apropiați cu vârsta și Mihai e prea tânăr. Tincuța are să se mărite, iar el are să sufere. Are să sufere, fiindcă noi suntem o familie atinsă de o infirmitate ciudată, aceea a statorniciei sentimentale: ceea ce odată a intrat în sufletele noastre, rămâne acolo. Dar unde și cum a început iubirea lor?... Nu știu. Probabil peste tot și nicăieri. Ochii mei egoiști vedeau numai pentru mine. Întâmplările din zilele din urmă îmi umpleau închipuirea de un singur lucru: fericirea mea. Eram atât de fericită, sunt încă atât de fericită, încât îmi pare că, dacă aș putea vorbi lui Mihai, i-aș încălzi și inima lui...

Acum e bine. Începe să se intereseze de noua lui viață. I-am găsit o familie unde să-l așez deocamdată, un librar, la a cărei mamă șezuse și tată-meu în pensiune. Cred că are să fie îngrijit bine. Iubirea lui o să-i rămâie în suflet neștearsă. Are să fie pentru dânsul o cauză de tristețe zilnică, dar poate și un refugiu de partea urâtă a acestui oraș. El a înțeles foarte bine că eu am surprins secretul lui, dar nu mi-a zis niciodată nimic. Ba, dimpotrivă, aducând eu vorba de Tincuța, dându-i o foaie ce căzuse din portofelul lui, și pe care era o poezie, el a plecat ochii în pământ și a luat foaia, zicând încet: "prostii, maman". Eu însă l-am rugat să-mi dea foaia, și ți-o trimit aci:

S-aud pâraiele cum curg
În pacea palidei lumine;
Se umple valea de amurg,
Iar eu mă duc, gândind la tine,
S-aude clopotul la schit,
Merg pustnicii să se închine;
Luceafărul a răsărit,
Iar eu mă duc, gândind la tine,
S-aude buciul în munți
Înfiorând cu lungi suspine
Tăcerea codrilor cărunți:
Eu mă tot duc, gândind la tine..."

Astfel urma mai departe scrisoarea.

Mișcat și singur, fără să poată cere povețe de la nimeni, Matei rămase pe gânduri. Mihai, care întotdeauna îi fusese simpatic, îi deveni deodată drag, atât pentru amorul lui, cât și mai cu seamă pentru vorbele ce ziseră Sașei.

Dar starea lucrurilor cu Aglaia se complica. El nu mai putea vorbi mătușei despre relațiile Aglaiei cu Scatiu, fără să dea naștere la tot felul de explicații și mai cu seamă fără să amestece pe Tincuța în intrigile lor. Se hotărî să aștepte.

Era într-o duminică de octombrie. Timpul se schimbă: ploua și noroiul umplea drumurile de la un capăt la altul. Matei avea la dânsul pe Scatiu, cu care era în vorbă să-i cumpere caii și cabrioleta de la Otopoianu — când, uitându-se pe fereastră, i se păru că vede pe Micu, legănându-se beat mort. Nu zise nimic către Scatiu, care ședea în fotoliul lui de la birou, luându-și cafeaua, ci se uită la omul de pe drum ca să se încredințeze de era în adevăr baciul ori nu. El era. Matei își

mușcă buzele de ciudă și așteptă să plece Scatiu ca să poată da ochii cu Micu: îi venea să-l bată. Auzi! să se îmbete, el, omul în care își pusese toată încrederea!...

De îndată ce Scatiu plecă, își trase o pereche de cizme lungi, își luă căciulița și desprinse din cui un haramnic, cu care tată-său, în tinerețe, bătea caii năvăliți. Astfel, se duse la arman, drept la lăptărie. Aci, nimeni: ușa era închisă cu lacăt. Trecu alături, la casa văcăriței. Și aci părea că nu-i nimeni, dar ușa nu era închisă. Se uită pe fereastră și văzu pe Floarea, care se pieptăna. Ea, îndată ce-l văzu, se acoperi pe cap cu un ștergar și-i ieși înaintea.

— Da' nu-i nimeni la lăptărie?

— Sărutăm mâinile, cuconașule, nu-i nimeni, că flăcăii sunt la oi.

— Unde-i baciul?

— Da' cine-l vede, vai de mine!

Matei era încredințat că Micu era înăuntru.

— Cine-l vede! L-am văzut eu, beat mort. Am să-l dau afară, și pe el și pe tine, să sparg gașca asta de țitori și de țititoare!

— Să nu-ți faci păcatul ăsta, cuconașule, că dacă o hi băut o țiră mai mult e din supărare, că i-au otrăvit câinele, nu i-ar răbda Dumnezeu!

— Care câine?

— Câinele ăl mare, cuconașule.

— Pe Corcoduș?

— Păi dar cum.

Și Floarea își duse mâna la gură, dând din cap și căinându-se.

Matei, care venise furios împotriva baciului, se întoarse acasă tăcut, întrebându-se de nu cumva era și aci mâna Aglaiei. Acasă îl așteptau alte isprăvi de-ale baciului. Rezemați de stâlpii porții, doi țigani râcăiau cu bățul în noroi. Dumitrache Brabovete, fierarul, și cu fiul său Stoica, ieșit proaspăt din armată, venea să se plângă că-i bătuse Micu la cârciumă. Țiganiii îndrugau o istorie fără de sfârșit, dându-se la o parte unul pe altul și zicându-și: "taci tu, să spun eu". Matei îi trimise acasă, fâgăduindu-le că are să le facă dreptate. Era nerăbdător să afle cum se petrecură lucrurile, și chemă numaidecât pe grecul de la han.

Grecu istorisi că Micu venise de dimineață la cârciumă, văitându-se că i-au omorât câinele hoții. Era bun teafăr, dar plângea ca o muiere și striga în gura mare că de-acuma moare și el. După aceea se puse să bea rachiu, și bău până se îmbătă turtă. În vremea asta se afla la cârciumă și Dumitrache țiganul. Cum și ce fel, nu se știe, Micu dete o palmă țiganului de-l ameți.

— Așa faci, nea Micule?... zise țiganul ieșind... Lumea râdea de bietul țigan, care, furios, se duse la fiu-său, să se tânguiască. Fiu-său, Stoica, se întoarse numai de puțină vreme de la oaste, și era fodul de nu-l mai încăpea pământul. Când auzi el că s-a găsit un "rumân" care să îndrăznească să dea în tatăl lui, al lui, soldat întors tocmai atunci de la regiment, se făcu foc. Luă pe bătrân de mânecă și-l aduse din nou cu el ca cârciumă.

— Care-i ăla, mă, care a dat în tata?

Oamenii râdeau și făcură cu ochii la baci. Stoica veni la el.

— Mă nea... ăsta, tu ai dat în tata, mă?

— Păi!

— Ia mai dă una, mă! zise el rânjind, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă îndrăznește un așa lucru în fața lui.

Micu se sculă în picioare cât era de lung, și când aduse din nou o palmă lui Dumitrache, văzu țiganul stele verzi. Stoica se dase la o parte, încrunțat.

— Ia mai dă una, mă!

Micu era gata: cârpi din nou pe Dumitrache. Atunci Stoica, supărat, luă pe tată-său de mânecă și-l scoase afară, zicându-i:

— Hai, tată, acasă; nu vezi că-i beat mort?

În urma lor era un hohot în tot hanul. Huiduielile și cârâieturile însoțiră pe bieții țigani până pieriră din ochii lumii.

"Și-așa a muncatu trei scatolți în locu de una", zise grecul, ca morală.

Matei făcu haz de istorisirea grecului, pe care o auzise de prin snoave. Dar asta nu explica pentru ce baciul, care nu bea niciodată, se îmbătase, și, mai cu seamă, cine-i omorâse câinele. Așteptă cu nerăbdare până a doua zi, să dea ochii cu el.

În adevăr, a doua zi, prima persoană pe care o văzuse, ridicând perdeaua, fu Micu. El aștepta în curte, rezemat de scară. Matei îi bătu în geam și-l chemă sus la el. După câteva minute, ușa se deschise și baciul intră înăuntru.

— Cu multă plecăciune, bade Micule. Te-ai trezit?

El plecă ochii în pământ, lipit de ușă, și nu răspunse nimic.

— Frumose lucruri faci dumneata! te îmbeți ca cel din urmă ticălos, și te pui să bați oamenii, ha?!

Micu tăcea.

— Bine mi-am ales eu în cine să-mi pui încrederea!... Da' n-ai gură să răspunzi?

— Ce să răspund, coane?

— Să răspunzi pentru ce te-ai îmbătat.

El tăcu din nou. Matei, supărat, îl dete afară:

— Hai, lipsești din ochii mei.

Baciu se întoarse încet și puse mâna pe ivor să iasă.

Dar, pe când ieșea, zise încet, parcă-i era frică:

— M-aș hi rugat la matale de o vorbă.

— De ce vorbă? întrebă Matei răstit.

— Păi, eu m-aș hi rugat să-mi dai drumul, coane.

— Te-ai supărat dumneata?

— Dară! să mă supăr, zise baciul domol: eu știu că sunt vinovat.

— Atunci ce vrei de la mine?

— Nu pot sluji, mi-au omorât câinele, s-a isprăvit și cu mine.

Era un accent de așa adâncă descurajare în vorbele acele, încât Matei se uită lung la el.

— Închide ușa, îi zise. Cine ți-a omorât câinele?

— Nu pot să știu.

— Pe cine bănuiești?

— Nu bănuiesc pe nimeni: nu pot să-mi vâr sufletul în păcate.

— Unde l-au omorât?

— L-am găsit mort la ușă, coane. A venit de la târlă până la lăptărie, ca să mă caute, săracu de el și a murit la ușa mea...

Aici Micu își înghiți nodul de supărare ce i se urca în gât și-și trecu mâneca sumanului peste ochi. Matei se uita la el, mișcat.

— Și unde-i câinele? aș vrea să-l văd și eu.

— D-apoi l-am îngropat, coane... L-am îngropat la capătul târlei, că măcar că nu-i suflet de creștin, da-i făptura lui Dumnezeu și el.

— Era împușcat ori lovit cu ceva?

— Nu, coane, eu zic că era otrăvit, că se umflase săracu cât niște foale...

Și tot chipul lui, de om cu mintea întreagă, era parcă întors pe dos, de milă și durere. Matei se împlânzi detot.

— E foarte cu puțință să fi fost otrăvit: să cercetăm cine a putut să-l omoare și-ți făgăduiesc să răzbun pe bietul Corcoduș.

Micu da din cap, tăcut. Părea sceptic, cum sunt toți țărani, când e vorba de dreptatea boierului.

— Ce fel, n-ai încredere în vorba mea?

— Ba am, coane — da' de-acuma pentru mine totuna este.

— De ce?

— Așa; mi-a murit câinele, mor și eu.

Matei se uită lung în ochii lui: era treaz și tocmai de aceea expresia de durere și descurajare ce se citea în ei îl atinse mai mult.

— Micule, vino-ți în simțiri. Ce are a face moartea unui câine cu viața ta?

— Coane, are a face, că eu îl crescusem de mititel. Mi-l adusese bietul boier, Dumnezeu să-l ierte, de la niște mocani din Bărăgan, de când n-avea nici ochi... Și eu m-am trudit cu el, l-am hrănit cu lingurița ca pe un copil, l-am tămăduit de câte alea toate, și-l făcusem hiară sălbatică, nu câine. Când l-am dat la lup, alergam cu el în urma hăiticii, ca să-l deprind, până cine știe unde, de era să ne mănânce într-o iarnă, pe mine și pe el. Apoi, când i-am pus cheptarul, pii... omora lupul din fugă, coane; că de se izghea cu cheptarul în el, îl da la pământ și îl umplea de sânge cu cuiele... Mare lucru am cherdut, coane, mare lucru!... Încaltea despre mine, ce să mai zic? Că eu mă duceam cu el și-n gură de șearpe, și când era Corcoduș la oi, nu mai aveam grije de nimic. Că de m-aș hi culcat în mijlocul pădurii, ori cu ușa vraiste, eu habar n-aveam, că el, crișu, făcea de patrulă.

Își ridicase fruntea în sus, ca un om care istorisește izbânzile unui erou. Când se opri, gâfâia de osteneală și de inimă rea:

— Acu, făr' de câine, ce mă fac eu?...

— Crești un altul.

— Dară!... să mai gădesc eu un câine ca el! Și vorba "ca el" părea că se raportă la un căpitan mare sau la un frate iubit.

— Da cum să nu găsești! Îți port eu de grijă: o să mă duc la Irimia Mocanu, la Șindrilita; și ți-aduc unul, c-am auzit că are o prăsilă de câini, de s-a dus vestea.

Baciu da din cap, nemângâiat.

— Crede-mă, Micule. Să vii cu mine să ți-l alegi tu singur.

— S-a sfârșit cu mine, coane: mi-a omorât câinele, mă duc și eu.

Ideea asta fixă nu i-o scotea nimeni din cap. El părea că se supune unei fatalități oarbe, care legase soarta lui de viața câinelui.

— Bine, baciule, da' începi să fii copil: gândește-te că chiar de ar fi îmbătrânit la ușa ta, tot el era să moară înainte și tu pe urmă, că așa e lăsat de Dumnezeu, ca omul să trăiască mai mult și câinele mai puțin.

Micu nu mai zise nimic, ci rămase tăcut lângă ușa, ca mainainte. Matei se gândea în ce chip să-i vorbească mai bine ca să-l convingă că nu are dreptate. Se uită la el mai lung, dar trebui să se încredințeze că nu era de scos la cale cu bacii.

— Și ce vrei de la mine, Micule?

— Apoi m-aș ruga de matale să-mi dai drumul, coane.

— De ce, măi băiete?

El își mototolea o pulpană a sucmanului, parcă i-ar fi venit mai greu decât orice să se despartă de stăpânul lui.

— Eu știu c-o să mor în curând, coane, și aș vrea să-nchid ochii la bârlogul nostru.

Matei se foi pe scaun, nemulțumit, și după aceea se sculă în picioare și începu să se primble prin casă. Apoi s-apropie de el și-l atinse cu degetul de braț.

— Ia ascultă, Micule: eu poate m-oi fi iuțit vreodată la vorbă și te-am supărat fără să vreau. Dar socot că tu mă cunoști bine, și de acum și de altădată. Suntem tovarăși vechi, bre, și mi-ar veni greu să mă despart de tine... Mai gândește-te până mâine. De ți-o fi de ducă cu hotărâre, vino, de mă vezi și-om pune lucrurile la cale cum e bine.

XXI

După ce baciul ieși, Matei se gândi să se ducă la Irimia Mocanul și să aducă un cățel lui Micu, ca să-l îmbuneze. Așa și făcu. Zise să-i puie caii și, cu tot noroiul ce era, porni la Șindrilita. Pe drum se gândea la vorbele baciului; ce înrâurire aveau chiar asupra lui!... Oare ce să fi fost la mijloc? O simplă rătăcire a unui suflet plin de credințe greșite, sau intuițiunea unui fapt posibil, a cărui împlinire se lega de oarecare împrejurări din viața reală?... Oare să nu fi fost vreo temere ascunsă de Stângă, bărbatul Floarei, sau de niscaiva ciobani, sau de Eftimiu? Atâtea întrebări ce rămâneau fără răspuns. Poate din toate era câte ceva adevărat. Moartea câinelui părea că apropie împlinirea unei nenorociri inevitabile.

Dar timpul trecea fără ca bănuielile baciului să se împlinească. Tăcut și tot cu inimă rea, Micu se înduplecase să rămâie la Matei; dar părea că nu mai era omul de mai-nainte: petrecea serile de iarnă în tinda lăptăriei, la un foc de vreascuri și tizâc, rezemat de perete și cântând alene din fluier. Cățelul adus de Matei, pe care negreșit că-l chema tot Corcoduș, dormea pe o mână de fân, lângă el. Începea să-i fie drag, ce-i drept, dar nici nu se încerca să-l apropie în minte de celălalt: "departe-i griva de iepure", zicea molcom, celui ce l-ar fi întrebat. Copilăria lui Corcoduș, răposatul, era plină de legende extraordinare: Corcoduș nr.1 mușcase de deget pe un cioban încă de când n-avea dinți; Corcoduș nr.2 era un cățel liniștit, cam tontolog, cu labe late, care nu se zdruncina cu firea decât când vedea strachina cu lapte. În toate zilele îi deschidea botul, ca să vadă dacă are negru sub cerul gurii; avea negru, dar ce folos, că nu era rău deloc...

Cu Floarea, lucrurile mergeau mai greu; i se făcuse silă de ea, și nu-i mai vorbea decât când avea câte ceva de cusut ori de dres. Ea ofta, când mai avea vreme și smântânea putineele cântând cu viersul ei pițigăiat: "las' să vie, domnul știe, calea-n trandafiri să-i fie", și oprindu-se în mijlocul vorbeii ca să dea într-un câine: "to, cotei, 'ză-te focul!"

În împrejurările astea trimise Matei pe baciul la Călărași să cumpere niște lețuri, ca să facă din nou perdeaua oilor.

Baciul plecase cu carul cu patru boi, de cu noaptea, ca să aibă vreme să se întoarcă chiar în seara aceea. Matei, ca să nu-l trimită singur, poruncise ca unul din argați din curte să-l însoțească.

Până a doua zi dimineața, carul nu se întoarse. Neliniștit, Matei întrebă de numele argatului care era la drum cu Micu, dar nu-l putu afla.

Tocmai atunci îi aduseră o scrisoare de la Sașa, prin care dânsa se ruga de el să nu se supere că întârziează atâta: Mihai se deprindea greu cu Parisul și ea nu putea să-l lase singur așa de repede. Și în această scrisoare, ca în toate, îi vorbea de fericirea ei, deplină, desăvârșită, de planurile ei, cum avea să schimbe casa; îl întreba, glumind, de dulcea Aglaia, de conu Dinu, de surori, și, mai cu seamă, de Tincuța; ce zicea Tincuța? Cum trăia Tincuța? era tristă?... Matei își mărturisise că nu prea se gândise la asta, și își făgădui să observe pe fată mai de aproape. Se puse să răspundă Sașei, și astfel veni vremea namiezului, fără să se mai ocupe de baciul și de carul cu lețuri. Dar,

cu toate că mintea lui era prinsă de imaginea Sașei și de viața lor viitoare, pe al doilea plan al conștiinței tremura grija de ceea ce se putuse întâmpla lui Micu. Când se uită la ceasornic și văzu că era aproape unu, sări de pe scaun și se duse singur să întrebe de sosise baciul. Aglaia părea și ea foarte mirată de această întârziere, pe care nu și-o putea explica.

— Să fi băut undeva, la vreo cârciumă... parcă nu-mi vine să cred, zise dânsa.

— Da' de unde! baciul nu bea, răspunse Matei preocupat.

Dânsa îl privi pe sub sprâncene, zâmbind ironic. El pricepu înțelesul râsului ei, dar îi fu silă să mai lungească vorba. Chemă pe un vătaf și îi zise să încalece numaidecât și să plece spre Călărași, înaintea baciului. Omul plecă pe loc, iar el, neliniștit, ieși pe jos și se duse la arman.

Printr-o pornire firească se gândi la Floarea. O găsi trebăluind prin casă, îmbrăcată cu un cojoc fără mâneci, sprintenă și parcă chiar cam înghimpată. De îndată ce-l văzu se spăsi și-i ieși înainte.

— Floareo, s-a întors baciul?

— Da' gândesc că s-a întors, coane, că-i plecat de ieri de dimineață. Nu-i la curte?

— Nu-i.

— D-apoi o veni el.

— Trebuia să se-ntoarcă de aseară.

— I-auzi, bată-l crucea; i-a abătut de dârdora însurătorii...

Vorbele astea fură zise într-un chip așa de ciudat, încât dezvăluiră în mintea lui Matei o întreagă stare de lucruri: cum baciul prinsese vorba lui de a-l însura în nume de bine, cum, sătul de Floarea, îi zisese se vede să-l lase în pace, cum femeia îl cicălise și îi spusese că boierul vrea să-l însoare, și așa mai departe, o mulțime de secrete sufletești se dau pe față printr-o vorbă. Matei se uită la dânsa, cum se rezemase de un stâlp al prispei și privea într-aiuri pe câmp.

— Ei, și dacă s-o-nsura, ce-ți pasă ție...?

— Da' însoară-se, dare-ar dracu-n el, că doar nu i-oi mai coase zdrențele...

— Vezi bine, tu ai bărbatul tău și nu se cade să coși zdrențele la alții.

— Da' gândeam să-i fac un pustiu de bine.

— Prea mult bine nici lui Dumnezeu nu-i place, Floareo.

— Păi, adevărat, coane.

Tocmai atunci trecea pe drum un cioban străin, călare pe un măgăruș, atât de mic, încât omul lovea cu picioarele de pământ. El se opri în dreptul porții și făcu semn cu bâta să vină cineva spre dânsul. Floarea alergă la poartă. Matei, nerăbdător, se luă după dânsa. Ciobanul istorisea că a întâlnit pe drumul Călărașilor o căruță cu lețuri, dejugată, ce sta acolo din zori de ziuă, când trecuse el de la stăpânu-său, și până acum, când se întorcea. Îl întrebară dacă n-a văzut și pe baciul Micu, pe care trebuia să-l cunoască. Ciobanul răspunse că n-a văzut pe nimeni. Și își căută de drum.

Matei se duse în grabă acasă și zise să-i puie caii. Sări în trăsură chiar de la grajd și porni pe drumul Călărașilor. Deși caii se duceau în goană, lui i se părea că nu se mișcă. Fel de fel de gânduri îi veneau în minte: ba că l-au omorât hoții; ba că s-a întâlnit cu Stângă, bărbatul Floarei, care-i purta de mult sâmbetele; ba că prepusurile lui asupra Aglaiei și a lui Nae se împlineau tocmai acum... În sfârșit, după vreo trei sferturi de ceas, ajunse la căruță. Aci toate lucrurile erau în șartul lor; lețurile legate cu două frânghii, aduse până la inima carului, erau la loc, fără să lipsească unul; boii, dejugăți, avuseseră câte o mână de fân; nu lipsea nimic, nu se vedea nici o urmă de luptă... Atunci, ce se întâmplase? Toți înălțau din umeri. Vătaful, care venise călare, căina bieții boi, că nu fuseseră adăpați de o zi și jumătate, și îi înjugă să pornească înainte: de om nici un interes.

— A fugit, bată-l Dumnezeu...

Părerea asta o împărtăși și vizitiul și în curând toată lumea din curte nu mai vorbea decât de asta. Unii istoriseau că a furat bani de la boier, alții că se apucase de beție, iar alții că înnebunuse:

— Vezi dumneata, ceasul rău: de nu-i murea câinele, el nu-și lua lumea în cap, zicea o țărancă din bucătărie.

Matei era cel mai impresionat dintre toți. El știa bine că nici bani nu-i furase baciul, nici nebun nu era, ci că sufletul lui, înzestrat de natură cu putere de simțire ce trecea peste starea lui umilă de slugă, fusese zdruncinat din temelii prin moartea câinelui. Firea lui meditativă, fatalistă, ca a tuturor ciobanilor ce au copilărit cu oile pe vârful munților, văzuse în moartea celui mai bun al lui prieten, un semn rău, și, ca să scape de urmărirea gândurilor triste, plecase în lume. El era sigur că, dacă nu murea undeva, era să se întoarcă.

După câteva zile de așteptare și de căutare, fără vreun spor, se puse să scrie toate acestea Sașei, istorisindu-i de demult, cum venise baciul la dâșii; cum trăiseră ei, băiețandri, împreună: câte amintiri îi legau; cât era de cinstit; ce suflet de mare poet pusese natura în forma aceea umilă. Și, scriind, îi curgeau lacrimile șiroaie, și trebuia să-și ție batista deasupra scrisorii ca să nu o umple de picături. După moartea mame-sei, aceasta era a doua mare durere a lui. Chipul cum plecase Micu, fără o vorbă, fără un semn de părere de rău, îl indigna ca pe un copil; dar tot el singur se îmbuna, zicându-și că poate nu avusese curaj să-i vorbească despre asta. Și cu cât se gândea mai mult, cu atât mai dragă îi era firea baciului, modestă, blândă, cu aplecare către tot ce era tainic și depărtat în natură. Își aduse aminte de noaptea ce petrecuse cu dânsul, pe vârful șirei de paie, precum și de vorbele lor rostite cu fața la cerul stelat, și rămase cu condeiul în mână, prins de iluzia depărtării luceafărului, pe care baciul i-l arăta înecat în fundul spațiului. Apoi își aminti de muștrarea ce i-o făcuse din pricina legăturii lui cu Floarea, și îi veni un dor ciudat de a vedea pe văcăriță. Încheie scrisoarea rugând pe Sașa să se întoarcă mai curând, fiindcă el se simțea singur, din cale afară trist. După aceea ieși și se duse să vadă pe Floarea.

Când ajunsese la arman, ea tocmai punea lacătul la lăptărie.

— Ce faci, Floareo?

— Sărutăm mâinile, coane, ia, cu treabă.

— Ai zor mare?

— Ba n-am nici un zor.

— Ia deschide, te rog.

Ea deschise din nou și intră cu el înăuntru. Matei știa foarte bine ce rămăsese pe urma baciului, dar, ca să mai vorbească de el, și ca să vorbească cu ea, se uită cu de-amănuntul la toate. În tinda încăpătoare stau de-a lungul pereților putinici cu brânză și teancuri de cașcavaluri, peste care erau aruncate scurgători, șervete de pânză groasă, un căuș, niște teascuri.

— Floareo, da' asta nu îngheață iarna aici?

— Ba or îngheață, coane...

— Unde le ținea Micu?

— Apoi, știi matale, când îi om viu în casă, mai dezgheață pereții; dar într-o casă pustie, ce-i faci?... El le mai ținea și în gârliciul beciului.

— Să le punem și noi tot acolo.

— Cum îi porunci matale.

Matei se mai învârti prin tindă și apoi rămase locului, încrucișându-și brațele, dând din cap:

— Cum m-a lăsat el pe mine!

Floarea își găsisese de treabă și se puse să răsucescă o puțină, ca s-o ducă la loc.

— Tu n-ai auzit nimic de el?

Ea, cu ochii în fundul putinei, răspunse:

— Să-l ia dracu!...

Dânsul, mirat de vorbele ei, o întrebă din nou:

— Da' parcă voi erați dintr-un sat — de ce vorbești așa de el?

— Dintr-un sat suntem noi, d-apăi...

— D-apăi, ce?

— Ia, îi abătuse de însurătoare, coane, se îmbuibase de ghine, și s-a dus să-și vâre capul la stăpân. Las' c-o vedea el pe dracu!...

— Și-a luat lucrurile ce le-avea la mine?

— D-apăi parcă ce avea! Două, trei zdrențe și țăarii de pe el.

— Da' ce făcea cu banii?

— Banii, mult puțin ce avea, îi trimetea la alde maică-sa, să-i plătească dările pământului și să trăiască și ea.

— Are pământ?

— Avea o corhană stearpă și vreo cinci iede, d-apăi cine știe ce s-o hi ales de ele.

Toate acestea erau zise cu căutătura în pământ și cu un aer serios și trist. Matei ar fi vrut s-o vadă mai sentimentală, mai aprinsă, cum citise el în cărțile ce se ocupă de țăranii noștri.

— Bine, ție nu-ți pare rău c-a plecat?

— Și de-mi pare și de nu-mi pare, tot atâta-i.

Și mai mult nu fu cu putință să scoată de la dânsa.

"Ce ființe ciudate și totuși interesante! gândi el, și cât sunt de departe de felul cum le-au zugrăvit nuveliștii noștri!"...

Se întoarse de la Floarea înapoi cu un sentiment de descurajare sufletească, de gol, pe care vremea de-afară, cu pomii desfrunziți și cerul împodobit de nori, îl mărea și mai mult. Intră acasă. În odaia lui, focul se stinsese. Se așază într-un fotoliu, și rămase astfel cu mâinile duse la gură. Frigul îi șerpuia prin vine, dar parcă nu se simțea în stare să se scoale și să cheme. Își aduse aminte de o cameră rece dintr-un otel de la Pisa și i se păru că vede apa turburată a Arnului curgându-i pe dinainte. Cum trece timpul!... Ce-o fi făcând Sașa!... Începea să se întunece... O muscă bâzâi greoaie prin aer și se izbi cu capul de oglindă. El văzu, ca prin vis, un punct negru căzând, dar dincolo de fața oglinzii, și tot acolo, spațiul din odaie, reproduș în slaba lumină a zilei. Ce departe i se părea un cadru de perete văzut în oglindă! Albul și negrul din el alcătuiau un cap de călugăriță. Dacă închidea ochii mai mult, călugărița se prefăcea într-o biserică gotică; când îi deschidea, biserica redevenea călugăriță. Și așa, un freamăt de memorie îi cânta în minte rugăciunea celor patru popi, în mijlocul câmpului, când cu venirea sfintei. Dar picătura de aghiazmă de pe gâtul Sașei!... Ce încântătoare era Sașa în ziua aceea, așteptându-l. În clarul obscur al odăii, i se păru că o vede, gingașe și surâzătoare cum era atunci; vedenia aceea lua forme hotărâte, venea spre dânsul, i se așeza pe brațe și își lipea capul pe umărul lui. Ce fericit se simțea!...

O femeie intră cu o lampă aprinsă și cu o depeșă. Sașa se întorcea.

XXII

De la plecarea țăranilor din bătătura lui Tănase Scatiu, când cu citația, se urmaseră mai multe înfățișări la tribunal, în care obștea sătenilor se apăra cu disperare împotriva pretențiilor arendașului. Dar judecata procesului se amâna mereu. Tribunalul hotărâse "o descindere la fața locului"; ea fusese fixată, la-nceput, mai pe vară, dar fusese amânată din cauza morții unui judecător. Acum, în fine, venise vremea să se împlinească "descinderea".

Tănase Scatiu trecuse prin multe judecăți; el știa rostul proceselor pe dinafară. Nu-i dase Dumnezeu "gură", zicea el, că altfel nu-i mai trebuia lui avocați. Dar, ca oamenii care nu au încredere în doctori când sunt sănătoși, iar când îi doare un deget cheamă patru, Scatiu aștepta pe judecători cu avocatul lângă el.

— Nu doar că el știe mai mult decât mine, da' ia așa, deo parigorie.

Avocatul lui venise de cu seară și trăsesese în gazdă la el, aducându-i în același timp și o trăsură încărcată cu mezeluri, icre negre, salamuri, șunci, limbi, țuică, făină, un vin... mă rog, un vin de Golul Drâncei, și s-a isprăvit. Avocatul cam mirat, aduse toată băcănia asta dar îi spunea că nu crede că judecătorii să tragă la el și mai cu seamă să întindă masă mare, în împrejurările în care veneau. Tănase îl privi spanchiu, ca cineva care ar zice: "Câți am păscut eu ca d-ta!", apoi trimise de chemă pe primar.

Avocatul fu foarte mirat când văzu intrând un fel de omușor păros, scund, pițigăiat, cu o barbă neagră tăiată roată împrejur, îmbrăcat nemțește, cu tocuri duble la încălțăminte, ca să pară mai înalt, și vorbăreț, și isteț...

— Bună seara, d-le Aronovici.

— Bună seara, d-le Tănase.

— Ce mai e nou?

— Apăi... tot alea și iar alea: noroi, ploaie, — mizerie goală.

— Ce se mai petrece prin Europa?... Scatiu, care trata pe Aronovici cam peste picior, făcu din ochi către avocat.

— Ce să se petreacă?... Burghezimea se îngrașe pe spinarea săracilor. Am citit că irlandezii vor să înzestreze pe Parnell al lor; așa martir m-aș face și eu.

— Vrei o dulceață?

— Vă mulțumesc, cu plăcere.

— Știi că d-l primar este socialist, zise Scatiu către avocat, când nu se poate duce la Brăila să-și facă chefurile. Ia șezi. Mă duc să zic să-ți aducă o dulceață.

El își puse pălăria în vârful unui baston strâmb și o rezemă de un scaun. Apoi scoase tabachera de tinichea și făcu o țigară.

— Așa mă supără d-l Tănase. D-nul este un "aucat" în procesul cu obștea?

— Da.

— Îmi pare bine... A ajuns țăranul să ți se urce în cap. Mă rog, acu eu, că trăiesc cu ei de atâta vreme, pot să-ți spun, că ți se urcă în cap. Ți se urcă în cap, d-le!...

Scatiu intră repede, strângând din umeri.

— Ia ascultă, primarule, știi că mâine te calcă judecata?

— Apoi atâta "ni" mai lipsește... "Ni"-a spus "vătau"!

D-l Aronovici nu prea se avea bine cu unele cuvinte românești; mai cu seamă trăia rău cu litera "v" între două vocale.

Domnia-sa se sculă de unde se afla și veni spre Scatiu înălțând din umeri.

— N-am sfaț!...

— Asta n-ar fi nimic, că ți-aș da eu, dar socotesc că e prea mare "deranj" să întinzi masă mare pentru cheful tribunalului.

— Ba de ce? Numai să am ce le da, că altfel...

El auzise pe Scatiu că i-ar da el parale, și nu știa cum s-o dreagă, ca să ciupească ceva.

— Ia ascultă, zise Scatiu, parcă era vorba să te duci la Brăila.

— Cu ce dracu să te duci?...

— Ce-ți pasă, numai să te duci mâine în zori.

— Plec chiar acu.

Și se sculă, cu un gest comic, parcă ar fi fost gata să se urce în vapor chiar atunci. Scatiu îl chemă într-o odaie alături să-i dea ceva parale, și pe drum îi zise:

— Spune și ajutorului dumitale să nu găzduiască pe tribunal, că nu-i dator... Tribunalul să-și aducă merinde, dacă îi trebuie.

După ce Aronovici plecă, Scatiu se întoarse în odaie la avocat, se apropie de el, închizând din ochiul stâng și zicându-i:

— Înțelegi dumneata!... Asta-i primarul ales de mine. Ce-a băut și ce-a mâncat!...

Apoi începu să istorisească toată pătărania lui Aronovici: cum fusese sergent în armată, cum se încurcase c-o femeie măritată și o despărțise de bărbat, cum venise la un peticel de moșie ce-l avea acolo, cum era veșnic fără lescaie etc.

— Mi l-am ales primar... Mă ține vreo mie de franci pe an, dar halal!... Ehe! Dumneavoastră gândiți că numai așa se face agricultura!... Trebuie muncă, domnule! Să știi să chibzuiești toate, că țăranul în ziua de azi e mai șiret decât boierul.

Avocatul păru a zice în sine că e greu, mai ales cu asemenea probă de boier — dar se mulțumi a zâmbi și a nu răspunde.

După câteva minute intră și cârciumarul, un japlan de om până la podele.

— Bună seara, Chirule.

— Sărutăm mâinile, nașule.

— Te chemasem la socoteli, dar văd că astă-seară n-avem vreme. Mai ai din ale băcăniei?... ori s-a dus tot?... că parcă primiseși puțin lucru.

Tănase îi vorbea întors spre el cu spatele, dar finu-său, Chiru, care fusese hoț de cai (și se bănuia că și acum se mai ocupă cu astfel de afaceri), îl plănuia după întrebări și pricepu unde vrea s-o aducă "alde nașu-său".

— Apăi, ce să mai am, nașule, că o litră două de pastramă, cât am adus, s-a mâncat în casă.

Tănase începu a râde și a clipi din ochi avocatului.

— Ad-o mai domol. Chirule, că nu te-ai fi făcut papistaș să mănânci carne în postul Crăciunului.

Chiru mustăci și se foi în zăbun.

— Da' bate-i-ar Dumnezeu de băcani, că dacă ai căuta ghine, nici nu dai de carne în pastrama lor, așa-i de uscată și de slabă.

Scatiu se prăpădea de râs.

— Zi: pastramă de post?

— Apăi, ce mi-e caracateța, ce mi-e pastrama lor...

— Zi, nu mai ai...

— Nici o creștătură.

— Da' de-ale mâncării, altminterea?

— N-am fir de nimic.

— Zi, de-o veni tribunalul, tufă?

Chiru înălță din umeri a gol. Tănase păru a-și lua aerul grav și a se gândi:

— Apoi bine. Chirule. Rămânem înțelegi așa: dumneata n-ai nici unele... Tribunalul să-și caute de mâncare în altă parte.

Pe când deschidea ușa să iasă, Chiru, zise:

— Aș avea o vorbă cu matale.

Scatiu se sculă numaidecât și se luă după el în sală.

— Cum te duci matale mâine la câmp? îl întrebă încet și misterios cârciumarul.

— Da' ce ce?

— Apăi... eu aş zice: matale să nu te dai jos de pe cal.

— Da' ce este?

— Nu-i nimic... da-i mai bine așa. Scatiu, care ştia ce vrea să zică o vorbă de-a lui Chiru, îi făgădui să nu se dea jos.

— Şi mai mă rugam de nişte belerturi, zise Chiru.

— Da' ce-i? întrebă Scatiu, a mai căzut ceva?

Chiru se scărpină în cap.

— Apăi tot mai chică câte o gloabă. Au venit nişte flăcăi despre Râmnic cu juncani.

— Du-te la primar, până nu pleacă, şi spune-i că vii de la mine, să-ţi dea trei bilete. Haide!...

Cârciumarul ieşi, iar Tănase se întoarse în casă.

Şiretenia biletelor era următoarea: de când Chiru se lăsase de a mai fura vite, în urma unei straşnice bătaii ce mâncase de la ţărani, se îndeletnicea cu vânzarea vitelor furate de alţii, de prin alte judeţe. Pentru aceasta însă îi trebuia bilete de la primărie, cu care să poată duce pe la "bâlciuri" caii furaţi. Aronovici îşi avea partea lui de zeciuală, iar Scatiu, care multă vreme luase şi el de-a dreptul parte la câştig, se mulţumea acuma numai cu câte un cal ori un bou, pe care îl plătea un galben ori doi, îl înfieră cu fierul lui şi-l trimitea la suhat ori la herghelie.

Astfel se puseră lucrurile la cale pentru a doua zi.

Pe la vreo 11 ceasuri dimineaţa, sosi, în adevăr, a doua zi, o birjă cu patru cai, în care preşedintele şi supleantul tribunalului, însoţit de ajutorul de grefier, se transportau la faţa locului. Birja se opri în faţa primăriei, unde erau deja adunaţi mulţi locuitori, care, cu căciulile în mână, stau pe prispă în picioare.

Magistraţii se deteră jos, zgribuliţi de frig, plictisiţi de drum şi morţi de foame. Ajutorul de primar veni în fugă să deschidă "caşelaria", dar oamenilor legii nu le ardea de formalităţi. Ei întrebă de "ceva de mâncare". De mâncare, tufă. Preşedintele era bărbat în vârstă, însurat, cu tabieturi, fiu de oameni de rând, ajuns prin munca lui. Supleantul era tânăr, fost prin străinătate, de familie bună, dar îmbrăcat cam pipiriu. Pe când d-l preşedinte de-abia se foia într-o şubă de-a lui socru-său, moşier din Călăraşi — junele supleant strângea din spete în paltonaşul său de bonjurist, şi tot întindea o tabachere de argint ajutorului de grefă, care apuca ţigara cu vârful unghiilor sale de copist de carieră, sprijinindu-şi manşetele în degetele resfirate. După o scurtă chibzuire, preşedintele spuse ţăranilor să plece la câmp, iar el se sui în trăsură, împreună cu supleantul şi ajutorul, şi se duseră la cârciumă să îmbuce ceva. Caii birjarului de-abia mai mişcau trăsura prin noroiul din sat. Birjarul speră să tragă la arendaş, ca de obicei, unde găsea orz degeaba pentru cai, mâncare şi vin bun pentru el; de aceea bombănea pe capră, înjurând. La cârciumă, Chiru primi pe domnii magistraţi foarte cu supunere, dar fără fir de mâncare, "că ştii matale, în post, noi trăim cu fasole, cu una, cu alta, cum dă Dumnezeu", dar pofti pe boieri să tragă la curte. Magistraţii iar se chibzuiră. Preşedintele, cu mai multă experienţă, n-ar fi vrut să se ducă la arendaş, deoarece era "parte interesată", dar supleantul, mort de foame, se îndreptă repede spre trăsură:

— Ia lasă, mon cher; ce, o să-mi vând eu conştiinţa pentru un dejun! Hai să mâncăm la el, şi dacă n-o avea dreptate, îl radem.

Această argumentare a unei conştiinţe curate (şi a unui stomac gol) birui frageda rezistenţă a preşedintelui. Birjarul se îndreptă spre curtea arendaşului (şi de astă dată caii dau mai bine în ham) şi astfel mezelurile aduse de avocatul lui Scatiu îşi găsiră fireasca lor întrebuiţare.

Magistraţii mâncară cu măsură şi destul de repede, dar mâncară la Tănase, parte împricinată; ieşiră la câmp fără el, dar în trăsura lui şi cu avocatul lui. Cât despre Scatiu, el venea în urma trăsorii, călare pe bidiviul cu care făcea curte Tincuţei, încălţat cu nişte botfori ce-i treceau de

genunchi, și pe cap cu o căciuliță de pielică de oaie, foarte tâlhărească. Era radios și din când în când făcea cu ochiul avocatului. Acesta, om de omenie, întorcea capul, fiindcă simțea că judecătorii erau jenați.

Pe drum întâlnește mai multe pâlcuri de țărani, care nu se prea dau la o parte. Vizitiul lui Scatiu mâna bine, dar era noroi și zgomotul trăsurii nu împiedica glasurile țăranilor de-a ajunge până la președinte. Ei, după cum spusese de cu vară, nu voiau să calce judecata pe pământurile lor. Astfel, între grupuri de săteni nemulțumiți, trăsura ajunsese la o viroagă, plină de apă, peste care era un podeț. Aci, la capătul podului, vreo zece oameni stau înaintea cailor. Vizitiul strigă la ei să se dea la o parte.

— Nu se poate, domnilor!... ziceau ei. N-are ce căuta judecata pe locurile noastre.

Președintele se sculase în picioare și căută să le vorbească; dar, pe când parlamenta din trăsură, Scatiu trecu ca fulgerul pe lângă ei, repezind calul asupra țăranilor cu atâta furie, încât rupse rândurile și trecu, iar vizitiul dete bici cailor. În urma lor, locuitorii strigau și amenințau, alergând cât ce puteau. Gluma se îngroșă.

Când ajunseră la movilă, unde era locul în contestație, îi aștepta jumătate satul. Cei ce alergaseră în urma trăsuri soseau și ei gâfâind. Președintele se dete jos și se duse în mijlocul țăranilor cu pasul sigur și cu capul sus.

— Bună vreme, oameni buni.

Lumea se dete la o parte, dar nimeni nu răspunse. Președintele se învârti împrejur, ca un actor, și se uita spre cei sosiți.

— Ce este? întrebă el; ori credeți că am venit cu execuție la dumneavoastră?... Liniștiți-vă: noi venim numai ca să vedem de partea cui este dreptatea.

— Dreptatea o să hie de partea ciocoilor, zise Lefter, cel cu ura împotriva lui Scatiu.

— Păi aia-i știută, adăugară mai multe glasuri deodată.

— Să nu-i calce chiciorul pe locurile noastre! strigă Lefter.

— Să plece de-aici hoțul! întăriră alții.

Președintele voi să mai vorbească, însă fu repede înconjurat de toate părțile.

— Domnule judecător, să poftiți în trăsură.

În același timp, mai multe brațe îl luară pe sus.

— Să nu puneți mâna pe mine, strigă președintele. Atunci Scatiu, care sta la o parte, rezezi din nou calul în țărani, dar Lefter dete cu bățul în capul calului, de-l făcu să sară în două picioare. Lumea se dete la o parte, iar președintele putu să se urce în trăsură singur. Scatiu răspunse la lovitura lui Lefter pocnindu-l cu sfârțul biciului peste ochi, de-i luă vâzul. Lefter aruncă cu ciomagul în el, înjurând, dar Scatiu se tupilă și bățul îi trecu peste cap. Calul se mișca cu o nespusă îndemânare; se retrăgea cu câțiva pași, sărea într-o parte și întralta, se învârtea printre oameni așa de repede încât nimeni nu putea să puie mâna pe el. Iar biciul plesnea în dreapta și în stânga și pe cine-l ajungea îi crăpa pielea. Scatiu sta ghemuit, cu căciula îndesată pe ochi, cu dârlogii strânși în mâna stângă, înfipt în șea ca un drac. Lefter, cu mâna la cap, se ținea după el și, când îi veni bine, îl lovi o dată cu băta peste țârloi de-l secă la inimă

Toate acestea se petrecură într-o clipă. Cearta devenea revoltă pe față. Președintele striga din răspuțeri lui Scatiu să s-astâmpere. Când lumea se mai dezmetici, puse mâna pe pietre, pe bulgări înghețați, și începu să arunce în Tănase. O piatră îl ajunse în obraz și-l umplu de sânge. Numai atunci se hotărî s-o rupă la fugă. Întoarse calul împrejur și-i dete drumul pe câmp... Săreau bulgării de pământ din copite de parcă la fiecare pas cădeau bombe ca din senin. Un "huideo" prelung îl urmări până se făcu nevăzut.

În vremea asta domnii din trăsură o vârhseră pe mânecă. Vizitiul voise să dea bici cailor și s-o șteargă și el, dar președintele se împotrivi. Atunci, vizitiul, profitând de un moment de învâlmășeală, sări de pe capră și o rupse la fugă. Când se deșteptară ceilalți, el se făcuse nevăzut. După ce Scatiu dispăru, lumea se întoarse către judecători, amenințătoare.

— Acuma, domnule judecător, să vă mai judecăm și noi o dată! zise unul dintre țărani; ați mâncat și ați băut la ciocoi, ha!...

Președintele încercă să le mai vorbească:

— Fraților!... Oameni buni!... noi nu suntem vinovați...

— Jos! Ia-l, mă!

Un țaran se ridică pe la spatele trăsurii și puse mâna în părul avocatului. Acesta începu a plânge și a se tânguî că are nevastă și copii, să le fie milă...

De pe movilă se auzi un glas:

— Stați, mă creștini, ce faceți?

Era bătrânul Stoica, cel ce venise pe vară cu citația la Scatiu.

— Ce vă legați de oameni!... Ce v-a făcut dumnealor?

— Nu, că de ce au mâncat la hoțu!

— Fraților, zise președintele, ce era să facem? n-am găsit de mâncare nicăieri...

— Dă-te jos, tâlharule, care vrei să ne sărăcești, zise Lefter avocatului.

— Mă, Leftere, pesemne ți s-a făcut de pușcărie, mai zise Stoica.

Gălăgia se ridică până în slava cerului. Nimeni nu băgă de seamă că pe drum venea un șir de vreo trei trăsuri, ce mergeau spre gară, care era la vreo jumătate de oră depărtare. Cum era firesc, cea dintâi trăsură se opri, iar celelalte se opriră după dânsa. Era Matei cu fetele, Tincuța și coana Sofița. Ei mergeau înaintea Sașei, care tocmai venea din străinătate. Matei, care era în trăsura de la Otopeanu, cumpărată de la Scatiu, lăsă hățurile vizitiului și se dete jos. Lumea se mai liniștise. Câțiva țărani îl cunoșteau, fiindcă, de când trăiau rău cu Scatiu, munceau adesea pe moșia lui.

— Da' ce este, oameni buni? întrebă el mirat.

Unii își scoaseră căciulile, alții se deteră la o parte. Matei își aruncă ochii către nenorociții din trăsură.

— Cine sunt dumnealor?

— Ia, judecătorii sunt, de au venit să ne despoaie, zise unul mai hărtăgos.

Matei nu știa ce să creadă. Toți erau încremeniți — țărani cam rușinați, judecătorii moleșiți de frică.

Avocatul își îndreptă părul în cap și-și ștergea ochii. Lui Matei i se făcu milă.

— Oameni buni, dacă înțeleg bine, dumnealor au venit la vreo constatare.

— Au venit cu "izicuție", îl întrerupse unul din cei mai răi.

— Nu este adevărat, am venit în "descindere la fața locului", zise președintele.

— Ei, și cu ce drept vă legați dumneavoastră de niște judecători, care vin să-și îndeplinească o datorie?...

— Păi așa spui și eu, coane, zise bătrânul Stoica, ce-s vinovați dumnealor. Boierul nostru e căinos, da' dumnealor...

— Cine-i boierul dumneavoastră?

— Alde Scatiu.

La numele lui Tănase, Matei rămase un moment pe gânduri, fiindcă i se păru că trebuie să fie vreo pehlivănie la mijloc.

— Căutați-vă de treabă, oameni buni, și lăsați pe dumnealor să meargă cu Dumnezeu.

— Parcă ăsta nu-i tot ciocoi, zise unul care nu cunoștea pe Matei.

El se întoarse încet, și se uită la țărani liniștit.

— Eu nu sunt ciocoi, bade, dar văd că dumneata ești obraznic. Nu ți-e rușine să te legi de oameni nevinovați...

— Haidem, mă, zise Stoica. Cei mai mulți se luară după bătrân, și se-ndrumară spre sat. Dar Lefter și cu alții mai colțai stau pe loc.

— Ia ascultă, bade, zise Matei către Lefter, eu te povățuiesc prietenește să-ți cauți de treabă că altfel ai să putrezești în pușcărie. Dumnealor sunt judecători, și fiindcă dumneata teai sculat cu putere în contra judecății, ai să vezi mâine cum o să te lege călărașii cot la cot...

— Apoi, tot atâta e de mine. Românul era încăpățânat. Atunci Matei se duse drept la el. Era cu un cap mai înalt decât Lefter.

— Și ce poftești? Țăranul se muie.

— Apoi să se ducă de pe locurile noastre.

— Aicea aveți dreptate: să se ducă... dar lăsați-i să plece.

— Nouă nu ne trebuie judecată, că la judecăți tot ciocoi câștigă.

— Așa este: duceți-vă la treaba dumneavoastră, iar dumnealor să se întoarcă de unde au venit.

— Păi așa, cucoane. Iaca, noi ne ducem, da' să nu le mai calce chiciorul pe pământurile noastre, că se întâmplă lucru mare...

Și astfel, și acești din urmă porniră după ceilalți.

Fetele din trăsură se uitau mirate spre grupul în care era Matei, fără să priceapă ce se petrecea acolo. Judecătorii plecau capetele unul pe după altul, să vadă cum se sfârșea "revolta". Începuseră să mai prindă curaj, de când văzuseră trăsurile pe drum. Ajutorul de grefă ținea hățurile. Cât despre avocat, mâna țaranului ce i se plimbase prin păr îi paralizase orice voință: singura lui aspirație, pentru moment, era de a rămâne pe loc, viu.

Situația, din primejdioasă, devenea comică. Judecătorii nu voiau să se întoarcă acasă la Scatiu, ca să nu mai treacă prin mijlocul sătenilor. Și cu toate astea trebuiau să se întoarcă, fiindcă birja lor era acolo. Avocatul se ruga de Matei să nu-i lase.

Nehotărât, Matei stete un moment la gânduri: îi părea rău să nu se ducă înaintea Sașei, dar pe de altă parte nu putea să părăsească în voia întâmplărilor pe niște nenorociți. Se duse la mătuși-sa și îi spuse cum stau lucrurile, rugând-o să meargă cu fetele la gară, că el trebuia să se întoarcă înapoi. Puse pe președintele și pe supleant în trăsura lui, iar el se urcă pe capră, în trăsura lui Scatiu, în care era avocatul și ajutorul de grefă, și astfel porniră înapoi, dar nu la Scatiu, ci acasă la Matei.

Pe când aceștia veneau la Ciulniței, Tănase ajungea la tactul subprefecturei, unde starea lui producea cea mai mare impresie. Fără a sta mult la îndoială, subprefectul telegrafic la prefectură că țărani din comuna Balta se pusese în revoltă în contra autorității judecătorești; el făgăduia că se duce la fața locului.

Știrea provocă în capitala județului o vie indignare. La tribunal, mai cu seamă, era fierbere mare, fiindcă se știa că președintele era dus în cercetare, în persoană. Depeși peste depeși se urmară, între prefect și procuror pe de o parte și subprefect pe de alta, asupra soartei magistraților. La început, subprefectul răspundea că nu știa ce s-au făcut. Toate inimile erau pline de groază. Procurorul și judecătorul de instrucție hotărâră să plece numaidecât la fața locului, însoțiți de polițai și de vreo 30 de călărași.

În vremea asta, judecătorii și avocatul se încălzeau la Matei, stând tăcuți la gura sobei. Supleantul încerca să mai istorisească câte un caraghioslâc, dar nimenea nu-i răspundea. Avocatul mai cu seamă era plouat detot. El se uita melancolic la cărbunii aprinși, urmărind crâmpie de gânduri. Când femeia îi dete dulceață, bău paharul de apă rece cu o nespusă

voluptate, parcă s-ar fi simțit fericit de a fi încă viu, de a putea gusta un lucru bun, de a putea înghiți. Fusese așa de aproape de moarte, încât cele mai neînsemnate lucruri din viață căpătau importanță.

Ei prânziră și trecură noaptea la Matei, iar a doua zi porniră la Călărași cu aceeași birje cu care veniseră, chemată la Ciulniței de un vătaf.

În urma lor, Matei aștepta cu nerăbdare să se poată duce la Sașa. În vremea asta văzu trăsura lui unchiu-său intrând în curte. Conu Dinu ieși din șubă cu oarecare anevoință, ajutat de Aglaia, și urcă scările în grabă.

— Ce s-a întâmplat, frate? Ce-i? întrebă el pe când Matei îi ieșea înainte.

— Nu-i nimic...

— Cum nu-i nimic? Unde-s judecătorii?

— Au plecat pe la casele lor.

— Știi bine?

— Cum să nu știu!... dacă i-am pus eu în trăsură...

— Atunci nu-i adevărat că i-au bătut țărani de i-au omorât.

Matei explică bătrânului cum se petrecură lucrurile cu o zi înainte. Conu Dinu îl ascultă pe gânduri, dând din cap cu înțelesuri. Când nepotu-său isprăvi de istorisit, el rămase cu mâna la gură, neștiind parcă ce să facă.

— Tot tâlharu ăla de Scatiu e pricina răutăților! La mine de ce nu se mai răscoală nimeni, măi frățioare?

Matei îl rugă să intre înăuntru să se mai încălzească. El nu primi.

— Ia ascultă-mă, hai cu mine la Balta.

Tânărul stete un moment la îndoială.

— Aș fi vrut să văd pe Sașa...

— Ai dreptate... și eu vreau să mă duc s-o văd...

Rămaseră față în față, uitându-se amândoi în pământ.

— Știi ce? tu du-te la Comănești, că viu și eu, zise conu Dinu. Deocamdată vreau să dau o raită pe la Balta, c-am auzit că se petrec grozăvii mari.

— Da? atunci merg și eu.

— Haide.

Și săriră amândoi în trăsura lui conu Dinu. Pe drum, bătrânul îi explică ceea ce auzise vorbindu-se printre țărani din sat, că veniseră niște zbiri din Călărași, care pusese lumea la chinuri. Drumul desfundat de ploii le păru fără sfârșit.

Când ajunseră la Balta traseră de-a dreptul la primărie. Aici nimeni. Un bătrân care cunoștea pe Dinu, îi ieși înainte și-l rugă să le vie în ajutor, că tot satul era pus la muncă silnică, la Scatiu acasă. Conu Dinu porunci vizitiului să meargă la Scatiu.

Porțile de la ogradă erau închise, când ajunseră ei la curtea boierească, și păzite de un călăraș. Conu Dinu și Matei se deteră jos din trăsură și voriră să intre, însă călărașul îi opri. O slugă, care tocmai ieșea, îi recunoscă și zise soldatului să le dea drumul înăuntru.

Pe prispa caselor lui Scatiu stau grămădiți vreo 20 de țărani, unii puși în fiare, alții liberi, păziți de vreo câțiva călărași. Din fundul curții, unde era o fânărie ascunsă între grajdul de nuiete și hambar, se auzeau gemete, pocnete, parcă cine știe ce s-ar fi petrecut acolo.

Conu Dinu se apropie de țărani; ei se sculară în picioare și-și scoaseră căciulile.

— Bună vreme, oameni buni. Da' ce-i cu dumneavoastră?

Deocamdată nimeni nu răspunse. Conu Dinu recunoscă pe un bătrân.

— Ce-i cu tine, Stoico?

— Ia, rău, cocoane.

— Ce-ați făcut?

— Păi ce să facem... ia, pustia aia de judecată.

— V-ați pus împotriva stăpânirii. Rău, fătul meu.

Cu toate că știa de ce fel de judecată era vorba, boierul bătrân nu putea admite această răzvrătire în contra ordinei.

Matei, nerăbdător, plecase înainte către fânăria din care veneau gemetele. Unchiu-său se luă după el.

Aci, priveliștea era și mai tristă. De trei gârnețe desfrunzite, erau legați trei țărani, supuși la tortura "vârtejului", ca să spuie: pe de o parte unde erau judecătorii, iar pe de alta cine fusese capul revoltei. Fiecare om era legat de brațe și lipit cu spatele de trunchiul copacului. Un domn numai în cămașe, cu niște mustăți teribile, cu un chip buhav de beție, trecea un restei de corn între funie și copac, și începea să învârtească. Pieptul și brațul nenorocitului chinuit pocneau. El urla de durere, pe când călăul său înjura ca un surugiu, cerându-i să mărturisească adevărul. În același timp doi călărași întinseră la pământ pe un alt țaran și-l băteau pe pielea goală cu două opritori.

Era o scenă dezgustătoare. Soldații, cari n-aveau nici o ură personală împotriva țăranilor — din contra — păreau niște călăi, atât erau de aprinși de băutură și excitați de propria lor răutate. Când, osteniți, isprăveau de a-l bate, îi mai dau una cu tocul cizmei în coaste ca să-l ajute să se scoale.

Matei rămase înmărmurit. Un sughiț de indignare i se urcă în gât. Se rezemă de un stâlp și-și duse mâna la ochi.

Unul dintre țăranii legați recunosc pe conu Dinu și începu a striga:

— Săi, cucoane, că ne-au omorât tâlharii!... Fie-ți milă de zilele noastre și nu ne lăsa.

Ivirea celor două obraze necunoscute păru că intimidează pe chinitorul oamenilor; dar impresiunea aceasta nu fu de lungă durată; el văzu în cei doi străini doi arendași, prin urmare doi buni prieteni, și răspunse la strigătul de desperare al țăranului, dându-i un ghiont în fălci. Acesta, tânăr și voinic, încercă să dea cu piciorul în el, dar nu-l ajunse. Atunci bătăușul, furios, se repezi la un gârbaci. Conu Dinu încercă să-l apuce de o mânecă:

— Domnule, domnule, ia ascultă...

Înainte de-a găsi vreme să-l asculte, el lovi pe țaran peste obraz de mai multe ori. Flăcăul gemea, îndesându-și capul în piept. Conu Dinu îl apucă de braț și-l scutură bine:

— N-auzi ce-ți spui eu?... Nu mai chinui lumea degeaba, că judecătorii sunt vii, nevătămați la Călărași, ori ești surd?...

Subcomisarul (fiindcă zbirul acesta era subcomisar) se uită urât la conu Dinu:

— Da cine ești dumneata?

— Cine sunt, cine nu sunt, nu e treaba dumitale. Atâta îți spun, să nu mai chinuiești lumea, că ai să înfunzi pușcăria. Uite, dumnealui de colo a scăpat pe d-nii judecători.

Matei se mișcă încet de unde era și veni până lângă subcomisar.

— În adevăr, așa este, zise el domol. Dă drumul oamenilor de unde i-ai legat.

Glasul lui strâns de emoțiune, figura palidă, statura înaltă, avură oarecare înrâurire asupra subcomisarului. Dar, făcându-și curaj singur, bețivul se îndârji:

— Ia slăbește-mă, domnule. Eu sunt agent auxiliar al parchetului.

Fără cea mai mică pauză, o palmă uriașă căzu pe obrazul agentului auxiliar al parchetului. Încremenit, ridicând mâna să și-o ducă la cap, subcomisarul păru că se dezmeticește din buimăceala furioasă în care se găsea.

— Dă drumul oamenilor și hai cu mine la procuror.

Nimeni nu îndrăzni să zică ceva, nici subcomisarul cel puternic, nici soldații înarmați — ci cu toții se supuseră: atâta se potriveau de bine actul acesta de autoritate cu propria răspundere din conștiința lor amorțită de vin.

Dezlegară pe țărani de la trunchiuri. Brațele lor erau ca moarte. La unii degetele înțepeniseră. Cel bătut cu biciul peste obraz avea pielea crăpată și plină de sânge. Cel bătut la spete sta grămadă pe un colț de gunoi ud, fără să se poată mișca.

În culmea indignării, Matei, urmat de unchiu-său și de subcomisar, intră în casă la Scatiu.

Aici, în odaia lui Tănase, sta la o masă polițaiul din Călărași, cu o coală de hârtie și o sticlă de vin dinainte. El lua interogatoriul la trei nenorociți, care trecuseră prin mâinile subcomisarului și acum gemeau rezemați de ziduri. Scatiu, cu capul îmboborogit în basma, făcea pe victima și totodată ajută pe polițai în anchetă. Când văzu pe Matei, și mai cu seamă pe conu Dinu, rămase foarte nedumerit. Se sculă stângaci de unde se afla, încurcându-se în scaune și voi să poftască pe noii veniți în odaia de alături:

— Pofțiți, vă rog, dincoace, să fumăm câte o țigară, că aici se face ancheta.

— Unde-i domnul procuror? întrebă Matei, fără să-l asculte. Dumneavoastră sunteți d-l polițai? zise el adresându-se domnului de la masă.

— Da, răspunse acesta.

— Unde-i domnul procuror?

— Dumnealui e la tactul subprefectului cu domnul judeinstructor.

— Și dumnealor v-au dat ordin să chinuiți lumea asta?

— Ba nu... Da' cine chinuiește lumea?

— Cum: cine chinuiește lumea; da' ăștia ce sunt? zise el arătând pe oamenii dinăuntru; da' ăsta ce e? da' ăsta? da' ăsta?

Și pe măsură ce întreba, apuca pe oamenii ce-l urmaseră până în sală și-i vâră înăuntru.

— ăștia sunt capii revoltei.

— Capii revoltei?! Da' ăștia ce sunt? dar cei de-afară? dar satul întreg? Judecând după torturi, toată lumea e cap.

— Păi se înțelege: toți sunt deopotrivă vinovați, până neor declara pe adevărații instigatori... Da' mă rog, d-voastră cine sunteți?!

Matei se uită țintă în ochii lui. Era palid și de-abia își putea stăpâni furia.

— Eu cine sunt?... Ai dreptate, domnule, să mă întrebi. Sunt un nesocotit care am lăsat lumea civilizată și m-am întors în țara mea, ca să văd asemenea sălbăticiii... Asta sunt. Și spre deplina d-tale satisfacere, află că mai sunt un martor care am să strig până la cer împotriva zbirilor ce chinuiesc lumea, și că n-o să m-astâmpăr, până nu vă voi vedea, pe dumneata și pe bețivul acela de colo, cu lanțurile de gât, în locul lor...

Polițaiul muiase nasul în pământ. Matei urma a se uita la el cu scârbă.

— Asta sunt!

— Ia du-te de-ți vezi de treabă, domnule, zise el în cele din urmă. Călăraș, pentru ce ai lăsat să intre lume străină aici?

— Porunciți, d-le polițai.

— Să nu mai lași pe nimeni să intre în curte. Ai înțeles?

— Am înțeles, să trăiți... Și pe când Matei și cu unchiu-său se urcau în trăsură, ca să caute pe procuror la tactul subprefecturii, polițaiul se așeză placid la masă; aprindea din nou o țigară și-și mai vărsa o picătură de vin, părând a-și urma procesul-verbal mai departe. După ce Scatiu însoți până la trăsură pe conu Dinu, se întoarse înapoi la polițai și începu să înjure pe Matei și pe toți

coconașii, ca un surugiu. Polițaiul îl asculta cam pieziș, lăsându-l să-și verse focul în pace. Când isprăvi de înjurat, polițaiul îl luă de braț și trecură într-o odaie vecină.

— Ia ascultă, nene Tănase, m-ai vârat în belea...

— Ce belea, "domle"!... Te sperii' mneata de vorba unui nebun? Păi ăsta-i nebun; nu-l vezi?

— Ei... nebun, nebun; dacă m-o da la jurnale așa-i c-am pățit-o?...

— Ce "jurnale, domle"!... Parcă eu nu cunosc "jurnaliști" câți poștești! Ia să vezi, când mă duc la București, câți stau împrejurul meu... Dacă-i vorba pe aia, să-l dăm noi pe el.

— Ba, mă rog să-ți cauți de treabă.

— Atunci ce-ți pasă?

— Îmi pasă, că mă dă afară din slujbă, și mă dă și-n judecată.

— Răspund eu, "domle", pentru 'mneata. Polițaiul rămase pe gânduri. După aceea ridică ochii domol spre el.

— Dacă e așa, să-mi dai înscris că dumneata ai poruncit să puie lumea la vârtej.

— Îți dau și înscris și poliță dacă poștești... Nu fi copil, omule, și vino-ți în fire!

Și Scatiu voi să-l ia de braț și să-l întoarcă la lucru. Polițaiul se desfăcu de el și luă un scaun.

— Ei, neică Tănase, nu merge așa. Ce mi-ai fâgăduit?...

— Gata...

— Scoate.

— Păi n-am asupra mea.

— Du-te la casă...

— Cum o să umblu la casă cu oamenii de față?

— D-apoi pe oameni îi dăm noi afară.

Tănase dete din cap:

— N-ai 'mneata încredere în mine!...

— Ba am, da' văd că umbli cu momeli.

— Zău, nene Ghiță, îți dau; pre legea mea...

— Vorbe, Tănase băiete... Eu ți-am dovedit dumitale că-ți sunt prieten; iacătă lumea pusă la regulă. Pe mine poate să mă dea în judecată, poate să mă spânzure, — ce-ți pasă; la dumneata oamenii au să fie de-acum ca mieii. Dovedește-mi acuma că-mi ești prieten...

Scatiu se scărpină în cap.

— Ei, al dracului!...

În același timp scoase din buzunar o pungă de mătase cu inele și, răsturnând partea în care era aurul începu să numere în gând.

— N-am de ajuns.

— Cât ai?

— Ia, vreo doisprezece poli.

— Dar în partea cealaltă?

— Acolo-i argint.

Polițaiul păru că stă la gânduri...

— Dă punga-ncoace, și restul mi l-ai da altă dată.

— Apoi cu argint cu tot?

— Ei, acuma să mai stai să numeri argintul...

— Ba nu, da' știi că mărunțelele trebuiesc la moșie.

Să-ți dau niște bumăști în locul lor.

— Bine, neică, numa scoate mai mulțișoare. Parcă adineaorea n-aveai?...

Scatiu răsturnă argintul în palmă și numără, după cu după, până la cel din urmă ban. Se făcu în tot 68 de lei și niște gologani. Scoase din buzunarul unei jiletce cu mâneci, un plic soios, iar din plic trase binișor trei bilete de câte 20 de lei și le dete polițaiului.

— Mi-ai mâncat și aici opt lei, neică Tănase.

— Dumneata să fii sănătos, nene Ghiță, că auru are baș.

XXIII

Ieșind de la Scatiu, conu Dinu și Matei luară drumul subprefecturii, tăcuți, amărâți, parcă s-ar fi întors de la o înmormântare. Începuse să plouă cu zăpadă. Vizitiul opri cail să ridice coșul trăsorii. Un moment, Matei avu percepțiunea limpede a singurătății și pustiuului fără capăt, ce se desprindea din întinderea câmpului. Bulgări negri pe arătură; bălării plouate; țelina suhaturilor pe care putrezeau tărteni răsuciți de vânt. El își îndesă pălăria pe ochi și se vârî mai adânc în fundul trăsorii.

Bătrânul simți ce se petrece într-însul, și-l atinse cu mâna peste umăr.

— Cam ușorică pălăria ta.

Matei se uită la unchiu-său, preocupat de gânduri. Conu Dinu adăugă:

— Ar fi bine să-ți iei o căciulă.

Matei dete din cap, zâmbind.

— Da, da. Trebuie să te faci ca noi, om al noii. Să te îmbraci de ploaie, să te îmbraci de soare și să-ți oțelești sufletul în necazuri, ca să știi pune preț pe bunurile vieții. Sus inima!... că ești tânăr și te așteaptă norocul... Ei!... Dă-mi anii tăi, și-ți dau tot...

Drumul trecea pe lângă casele lui Matei. Conu Dinu, în loc s-o ia spre subprefectură, zise vizitiului să intre în curte.

— Lasă pe mine, că știu eu cum să le vorbesc. Dumneata să mi te gătești ca de ginere — precum și ești — și s-o pornești la Sașa, că nu se cuvine s-o faci să aștepte mai mult.

Și fiindcă Matei vroia să protesteze, bătrânul se făcu serios.

— Aibi încredere în mine. Sunt până în suflet scârbit de ceea ce am văzut. Intră, băiete, în curte la conu Matei, zise vizitiului.

După ce trăsura se opri la scară, bătrânul adause:

— Ești cam iute din fire. Palma aceea năstrușnică de pe obrazul bețivanului, ce e drept, mi-a răcorit sufletul, dar putea să aibă urmări displăcute... Da, da. Trebuie să te gândești, că toată mulțimea asta de pușlamale e așa crescută. Tu nu vezi, bre, că toată lumea face politică și toți aștia de la noi, care țin politica în mână, fac gheșefturi?... O palmă!... Ce-ai îndreptat cu o palmă?... Dar du-te că te plouă. Și spune Sașei că viu și eu... Intreab-o ce mi-a adus de la Paris... Haide, băiete...

Matei urcă scările zâmbind. Ce idealist ciudat mai era și unchiu-său în felul lui!... Cu încetul, oroarea celor văzute îi reveni în minte, și se simțea nefericit, mic la suflet, că nu făcuse mai mult pentru bieții nenorociți. Dezbrăcându-se de blană, se uita în oglindă și vedea mișcarea ciudată ce o face brațul când iese din mânecă; dar percepțiunea faptului nu ajungea până la conștiință. Oare la ce lucru plăcut se gândea când era în trăsură? Și, fiindcă nu și-l putea aduce aminte, repetă întru sine toate cele ce vorbise cu unchiu-său, sperând să poată da peste faptul ce-l interesa.

Intră astfel în odaie la dânsul. Aici îl aștepta o surprindere plăcută: pe o masă din fața ușii, un portret mare al Sașei, rezemat de două sfeșnice, părea că vrea să-i vorbească. El se apropie de masă, se plecă binișor spre portret și se uită lung la dânsul... Ce transparentă sufletească în ovalul obrazului acela!... Luă portretul în mână și veni la fereastră. I se părea că niciodată nu văzuse așa de aproape pe Sașa. Pentru întâiași dată băgă de seamă ce păr minunat avea. Fotografia

reproducea toate cutele bogate cum se împloteau unele după altele, ca o coroană, împodobindu-i capul cu o găteală naturală.

Aglaiia, care de la un cârd de vreme se hotărâse să pară foarte fericită de căsătoria lui Matei, întră în vârful picioarelor și-i spuse că Sașa venise s-o vadă de dimineață, că-i adusese un dar preafrumos, un "necessaire" de argint, și că tot ea, cu mâna ei, așezase portretul pe masă, pentru el.

Matei zise să-i puie caii, și porni la Comănești. Deși ploua când intră în curte, Victoria și Mary începură a striga în gura mare că vine nenea Matei, și ieșiră înaintea lui în cerdac. Sașa se luase după ele, fără să-și dea seama de ce face.

Matei se coborî din trăsură, și urcă scările repede, ducându-se drept la dânsa, cu brațele întinse. Sașa își ridicase mâinile până în dreptul gurii și parcă și le ținea strânse una întralta, ca să le împiedice de a se duce către el cu prea mare grabă: fetele erau de față. Roșie, răsând într-aiuri, îl scutură de mână cu o nespūsă emoție, pe când Mary sărea voioasă înainte, iar Victoria venea zâmbitoare în urmă.

— Să deshămăm caii, coane? întrebă vizitiul.

— Ba nu, să aștepți.

— Ba nu, să-i deshame, zise Victoria: nu dejunezi la noi?

— N-am lăsat vorbă acasă, dragă.

— Zi-i să-i deshame, întări Sașa, dând din cap cu autoritate.

El începu a râde:

— Deja?...

— Da, deja. Apoi cu un aer comic de supărare:

— Je voudrais bien voir ça... Sunt aici de ieri, și dumneata vii de-abia după 24 de ore, și chiar atunci ai vrea s-o ștergi numaidecât...

El începu a râde. Ea părea foarte necăjită.

— De ce râzi! îi zise, bătând din picior.

Victoria tocmai se întorcea.

— Fetișo, fii bună, și spune din capătul cerdacului, vizitiului meu, să nu deshame caii, ci să se întoarcă acasă, că eu vin cu nenea Dinu.

Fata ieși, sărind de bucurie că venea la masă și conu Dinu. Mary se luă după dânsa în vederea gravului eveniment al dejunului.

Ei rămaseră amândoi, unul în fața altuia. Sașa plecase ochii în pământ.

— Deja?... zise el din nou, zâmbind.

Ea ridică ochii către el, dând din cap.

— Îmi scriai să vii mai curând... ca să nu lovești pe la mine decât din an în Paște?

— N-am putut, zău așa.

— Știu, am auzit că s-a întâmplat o revoltă cu țărani — dar, de țineai la mine cât de puțin, ai fi găsit un minut să vii să mă vezi... Dacă în locul meu soseai dumneata, iar în locul dumitale așteptam eu, desigur că n-ar fi fost putere în lume care să mă împiedice de a veni la gară...

El rămase uitându-se la dânsa nedumerit; îi trecu prin minte, ca un fulger, că toate femeile, chiar și cele mai alese, sunt mici la suflet, când amorul lor propriu este în joc. Dar forma și accentul cu care spusese cum ar fi făcut totul ca să-i iasă întru întâmpinare, dacă ar fi venit el, i se părură atât de sincere și de duioase, încât îi luă o mână într-ale lui și i-o mângâie, mișcat până la suflet.

Sașa părea că aude tot ce se petrece în conștiința lui. Ridică privirile către dânsul și zise zâmbitoare:

— Nu-i așa?

— Ba-i așa.

— Atuncea zi-mi pardon și te iert.

În același timp ridică mâna-n dreptul gurii lui. Matei îi dete mâna ușor la o parte.

— Cum!... nu te simți fericit de o așa mare cinste?

Vorba ei purta intențiunea unei mirări comice, dar nu ascundea destul de bine umbra unei păreri de rău adevărate.

— Ia să ne înțelegem, mă rog: au oare eu n-am venit cândva din străinătate, și era toată lumea la gară, numai... cineva nu? zise el.

Această aducere aminte plăcu Sașei mai mult decât oricare răspuns. Ea rămase în picioare uitându-se drept înainte.

— Într-adevăr, zise ea. Dar eu nu puteam veni.

— Ca să nu rămâie biata mamă singură?

— Ca să nu rămâie singură, da, și ca să nu afli dumneata prea curând ceea ce vroiam să ascund și ceea ce totuși ai aflat foarte repede.

Zise vorbele acestea în fugă, ca cineva care vrea să se descarce deodată de tot ce are pe suflet.

El se uita la ea lung... Fără a mai rosti un cuvânt, îi luă capul în mâini și o mângâie pe păr, lipind-o de pieptul lui. Ea se desfăcu încet de el:

— Cum ai găsit portretul?

— Minunat... Nici nu ți-am mulțumit... Unde l-ai făcut?

— La Nadar, îți place?

— Foarte mult.

— Da?...

— Da.

— Atunci stai să-ți mai arăt unul.

Ieși repede și se întoarse numaiidecât, cu o cutiuță în mână.

— Ți-am adus ceva...

În același timp scoase din cutie un lanț de ceasornic cu două capete. De o parte atârna un creion și o boabă de cristal.

Matei se uită la el cu mare interes, îl admiră cât putu de mult și făgădui să-l poarte toată viața.

— Va să zică îți place? întrebă ea.

— Foarte mult... Da' boaba asta de cristal ce e?

Sașa râdea. Dacă ajungeai să fixezi într-un anumit mod globușorul de sticlă, se vedea portretul Sașei. De asemenea creionul avea o ferestruie, pe unde se vedea iarăși portretul ei.

— A trebuit să mă duc de trei ori la fotograf, ca să-ți pot aduce lucrurile astea. E cea din urmă modă... pentru logodnici.

El se uita la ferestruia creionului, închizând un ochi și privind cu celălalt chipul încântător al Sașei, talia ei elegantă. Fără să-și dea seama, îi era mai dragă acolo, în depărtarea iluzorie a unei sticle, decât în realitatea de alături, deși chiar în realitate îi era foarte dragă; așa cum era acolo, semăna parcă mai mult cu cea din mintea lui, senină și nespus de dulce; pe câtă vreme cum era aici, era în partea ei omenească și reală.

Sașa pierdu răbdarea și-l atinse binișor peste braț.

— Ce-ai găsit acolo așa de interesant?

— Tare mai ești frumoasă! zise el fără a o privi.

— Da?... Și seamăn?...

— Foarte mult... Ești încântătoare!... îmi pare că ai să te miști acuma și ai să vii către mine, ca într-o feerie... cu o frază din Glück și două versuri din Homer așa crede că te văd sosind din

pământul fericit al câmpiilor Elysée, unde primăvara eternă încinge trunchiul copacilor cu iedera verde și...

— Vin fetele!...

El își lăsă mâna în jos cu încetul:

— Ei și?

— Nu-i nimic, dar... nu mai aiura. Se făcuse roșie de fericire, îl luă de braț și se lipi cu capul de umărul lui, uitându-se pe fereastră:

— O să ningă.

— Da, o să ningă.

— Ce fericiți o să fim după... când... mă vei lua. N-o să ne ducem nicăierea, nu-i așa? Am să-ți cânt câte ceva, seara, aici în casa noastră, singuri la foc...

— Da...

— N-are să fie tocmai ca în câmpiile Elysée, dar o să fim fericiți, nu-i așa?

— Da...

— Acum să mergem dincolo. Pune lanțul la ceasornic, și nu uita că mă ai în boaba de cristal, în creion și în... realitate.

Când veni conu Dinu, îi găsi jucând tablele, foarte liniștiți. Bătrânul îmbrățișă pe Sașa din toată inima; dete mâinile fetelor să i le sărute, ca un mitropolit; bătu pe Matei pe spate și se așeză jos. Se vedea bine că era preocupat de cele ce auzise de la judecători. I se spusese că țărani se răsculau sistematic în diferite părți ale țării, îndemnați de agenți străini, ce cutreierau satele. El zicea că nu crede în asemenea povești, dar totuși nu era liniștit.

La masă, cu ajutorul lui Dumnezeu și a unui vinișor de Odobești, începu a i se descreți fruntea. Miss Sharp (care se întorsese de demult) plăti cu amorul său propriu buna dispoziție a lui conu Dinu: ea făcea chestiune personală din toate sosurile și conservele englezești ce o înconjurau și de care râdea bătrânul.

Pe la sfârșitul mesei veni coana Sofița cu Tincuța, și mai în același timp cu ele sosi și Tănase Scatiu, oblogit la cap. Tincuța intră în fugă, râzând să se topească de mutra lui Scatiu. Acesta ofta și ridica ochii în podele, parcă ar fi fost victima cea mai nevinovată a nedreptății omenești.

— Ce mai faci, domnule Tănase? îl întrebă Sașa.

— E!... știe Dumnezeu!...

— Da' ce ai la cap? ce ți s-a întâmplat?

— Suferim... suferim mult... Privirile fulgerătoare ale englezoaicei se plimbau de la Mary la Victoria și înapoi, fiindcă erau umflate de răs la vederea caraghiosului cap al lui Scatiu. Guvernanta avea un dispreț ascuns pentru Tincuța, fiindcă aceasta nu era pregătită la lupta vieții după principiile din "Vanity Fair".

După masă, conu Dinu chemă pe Matei și pe Sașa într-o odaie vecină, unde-i spovedi ca un duhovnic asupra planurilor lor de căsătorie, și, fiindcă amândoi erau nestrămutați în hotărârile lor, se întoarse cu ei unde erau ceilalți și, serios, zise către cei de față:

— Ascultați la mine: știți că Sașa este fata mea, fiindcă tată-său, Dumnezeu să-l ierte, m-a lăsat cu limbă de moarte părintele ei sufletesc. Acuma vine dumnealui, Matei Damian, nepotu-meu, și mi-o cere de legiuită soție, — iar eu i-o dau.

Sașa se făcuse roșie ca un măr. Conu Dinu se apropie de ea și, luându-i mâna, o puse într-a lui Matei. Toți se sculară în picioare.

Această solemnitate improvizată făcu pe conu Dinu să nu-și mai găsească cuvintele ce pregătise. Îi veni în minte un psalm al lui David, din psaltirea pe care de atâtea ori o cetise la biserică, și se puse să rostească tinerilor, ținându-le mâinile unite:

"Luați aminte norodul meu la legea mea, plecați urechea voastră spre graiurile gurei mele. Deschide-voi în pilde gura mea; spune-voi vorbele cele din început. Și s-au ridicat mărturii întru Iacov, și lege au pus întru Israil. Câte au poruncit părinților noștri, ca să le arate pe ele fiilor săi. Ca să cunoască alt neam: fiii cei ce se vor naște, și se vor scula, și le vor spune fiilor săi. Ca să-și puie întru Dumnezeu nădejdea lor, și să nu uite lucrurile lui Dumnezeu și poruncile lui să le caute."

— Asta este: să umblați în poruncile Domnului și să fiți norociți, voi și copiii voștri!... zise bătrânul ca încheiere la cuvântarea sa.

El sărută pe Sașa și pe nepotu-său, foarte mișcat, și bătându-l pe umăr îi mai zise:

— Iar dumneata, logofete, să nu te mai miști de pe pământurile astea... m-ai înțeles? că aici ai găsit fericirea cea adevărată!...

Îmbrățișările și sărutările împiedică pe Matei de a răspunde...

După câteva luni, o sanie mergea în fuga cailor, de la Comănești la Ciulniței, pe pârția sclipitoare de zăpadă. Matei și Sașa, de când fetele plecaseră cu conu Dinu la București, ieșeau în toate zilele, singuri, bătând câmpiile întinse, pe luciul cărora orizontul se făcuse parcă mai larg. Amândoi se uitau departe, în zarea albă, căutând un înțeles personal firii aceleia mărețe, și amândoi se întorceau unul către altul, găsindu-l în sufletele lor. Sașa, roșie de frig, cu o dantelă răsucită deasupra căciuliței, zâmbea din ochii ei de femeie fericită, iar el, serios, îi strângea mâna într-ale sale. Totul părea așezat pentru o lungă viață, calmă, limpede, căreia naturile lor puțin expansive îi dau o ușoară umbră de ideal.

Când trecură pe lângă armanul de la moșia lui, Matei zise vizitiului să oprească și se dete jos să aprindă o țigară la Floarea. Ea veni să sărute mâna Sașei.

— N-ai mai aflat nimic de Micu, Floareo? o întrebă Matei.

— Dară... Ce să afli, boierule... că s-a dus în lume.

— Păcat de el.

— Apăi... cum e scris omului, coane.